This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,081,897

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- en PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK:

„Concordia res parvae crescunt"

TE

AMSTERDAM

1e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1893

J. SCHULMAN
EXPERT
KEIZERSGRACHT 448
AMSTERDAM

CJ
2930
.K82
v.1

702244-012

HET NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Reeds vele jaren werd door nederlandsche numismatici de wenschelijkheid besproken, ook in *ons* vaderland een Munt- en Penningkundig Genootschap te stichten, maar hoewel men er algemeen over eens was, dat de bevordering onzer Wetenschap hierbij veel zoude winnen, bleef deze wensch onvervuld.

De hoofdoorzaak hiervan lag vooral in de omstandigheid, dat steeds te weinig belangstellenden bijeen waren, om deze zaak ernstig te bespreken. Wat toch konden enkelen tot stand brengen, zonder de medewerking van zoo vele anderen?

Het ten vorigen jare te Brussel gehouden »Congrès international de numismatique", waar verschillende nederlandsche numismatici vereenigd waren, bood de zoo lang gewenschte gelegenheid aan, om dit punt te bespreken. Toen

bleek zeer spoedig, dat de zoo noodige instemming gevonden was, en werd daarom door een tiental Heeren besloten, om een »Nederlandsch Genootschap voor munt- en penningkunde" op te richten en in den zomer van dit jaar de eerste vergadering daarvan te Amsterdam te houden, ten einde alsdan over te gaan tot het vaststellen der statuten enz. enz.

Deze vergadering nu heeft den 12^en^ Juni ll. plaats gehad. Daarin werden de verschillende punten behandeld en tevens na het bestuur ook nog eenige leden benoemd, die op enkele uitzonderingen na, allen deze benoeming aannamen.

Hierdoor is ons Genootschap dus niet alleen gevestigd, maar kregen wij tevens het bewijs, dat de gewenschtheid daarvan veel uitgebreider was, dan wij ons hadden durven voorstellen.

Wij beschouwen dit als een zeer gunstig verschijnsel. In een klein land als het onze, is toch zeker een der eerste vereischten om een zaak goed te doen slagen, eensgezindheid.

Gelijk wij boven reeds zeiden, is het hoofddoel van ons streven, om de munt- en penningkunde in het algemeen te bevorderen en zullen wij trachten alle middelen aan te grijpen, die ons tot de bereiking van dit doel behulpzaam kunnen zijn.

In de eerste plaats vertrouwen wij, dat de uitgaaf van een tijdschrift zeker de beoefening onzer wetenschap zeer zal bevorderen. Hierdoor toch zal voor velen een licht opgaan over stuk-

ken, die zij bezaten, maar uit gebrek aan de noodige hulpbronnen niet behoorlijk te huis wisten te brengen, terwijl het hun tevens zal opwekken tot het doen van verdere nasporingen. Wij ontveinzen ons niet, dat dit tijdschrift in den beginne van zeer bescheiden aard zal moeten zijn, 1° omdat onze finantieele krachten nog niet toelaten om er een werk van eenigen omvang van te maken, en 2° omdat slechts weinige nederlandsche beoefenaren dezer wetenschap hunne ontdekkingen en studien wereldkundig maken. Doch thans rijst de vraag, of hierin niet spoedig verbetering kan komen, nu men de gelegenheid heeft zijne bevindingen in een nederlandsch tijdschrift mede te deelen. Dit geeft ons, meenen wij, tevens vrijheid om een beroep op allen te doen, die, hētzij zij aan het hoofd van eene openbare verzameling staan, of wel zelf verzamelaars zijn, ons hunne mededeelingen ter plaatsing toe te zenden.

Ten andere beschouwen wij het als zeer gewenscht, dat de verschillende beoefenaars van een en dezelfde wetenschap elkander persoonlijk kennen. Hoe menigmaal toch geschiedt het, dat men in de plaats zijner inwoning geen enkel persoon aantreft, die deze wetenschap beoefent, zoodat men punten waarin men het grootste belang stelt met niemand kan bespreken. Wel is waar kan men zich tot anderen wenden, die elders gevestigd zijn, maar wanneer men elkan-

der niet kent, is men al licht schroomvallig om daartoe over te gaan.

Ook hierin zal, vleien wij ons, verbetering komen door onze vergaderingen, die, hoewel zij onder gewone omstandigheden slechts éénmaal 's jaars plaats zullen hebben, toch de gelegenheid openen om elkander persoonlijk te leeren kennen, iets wat des te meer noodig is, omdat tot heden slechts zeer weinige nederlandsche numismatici met elkander in aanraking kwamen niet alleen, maar zelfs zeer velen geheel onwetend waren, wie even als zij deze wetenschap beoefenen.

Door onderlinge bespreking zal zonder twijfel menigmaal licht over duistere punten opgaan, of zoo dit niet aanstonds te verkrijgen is, zal het besproken onderwerp toch bij menigeen in de gedachte blijven en een punt van onderzoek voor hem worden, dat hem aanleiding geeft, om zijne denkbeelden of ontdekkingen op eene volgende vergadering mede te deelen of wel zich rechtstreeks tot hem te wenden, die dit punt ter sprake bracht.

Ook voor jeugdige verzamelaars meenen wij dat ons Genootschap veel nut kan stichten.

Bijna elke knaap heeft liefhebberij om eene verzameling bijeen te brengen, deze van penningen en munten, gene van schelpen, van steenen, enz. enz. Bij verreweg de meesten duurt echter zulk eene liefhebberij slechts zeer kort, om spoe-

dig plaats te maken voor eene andere, die op hare beurt blijkt evenmin levensvatbaarheid te bezitten.

Als een der hoofdredenen van deze onbestendigheid beschouwen wij het gemis aan tact, hoe en wat te verzamelen, gepaard aan gebrek aan voorlichting.

Ook hierin kan en zal naar wij vertrouwen ons Genootschap verbetering brengen, indien de leden zich de moeite willen getroosten, zulke jeugdige verzamelaars voort te helpen en hunnen lust op te wekken om, om zoo te zeggen, niet maar in den blinde alles bijeen te brengen, maar bij het verzamelen, zich een doel te kiezen en naar de verwezenlijking daarvan te streven.

Wordt door deze redenen het recht van bestaan van ons Genootschap, volgens onze bescheiden meening, voldoende aangetoond, dan rust ook op ons de plicht, om de bereiking van het ons gestelde doel met *alle* krachten te bevorderen.

Dat dit zal geschieden, betwijfelen wij geenszins, daarvoor staat de liefde voor onze wetenschap, die u allen bezielt, ons borg.

Deze liefde bevestige dus onze zinspreuk:

CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT.

Leiden, Aug. 1892. TH. M. ROEST.

Mr. JACOB DIRKS.

IN MEMORIAM.

Vrijdag 25 November l.l. verspreidde zich de mare in de stad Leeuwarden, dat een harer meest geachte en geziene ingezetenen, Mr. JACOB DIRKS, in ruim 81 jarigen ouderdom, het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld.

Dinsdag te voren had de krasse grijsaard nog met zijne gewone opgeruimdheid en zijnen helderen geest, van des namiddags één uur tot des avonds half zes, in de raadsvergadering dezer stad deelgenomen aan de beraadslagingen en, te huis gekomen, zijne gewone avondwerkzaamheden verricht, toen hij des nachts door eene benauwdheid werd overvallen, die hem twee dagen later zacht en kalm, met vol bewustzijn en volkomen tot sterven bereid, de eeuwige rust deed ingaan.

JACOB DIRKS 19 Juni 1811 te Leeuwarden geboren, alwaar zijn vader NOLLE J. DIRKS eene bloeiende olieslagerij en eene steenfabriek bezat, gaf in zijne jeugd reeds blijken van een gunstigen aanleg voor de studie, waarom zijne ouders dan ook besloten hem niet voor den handel op te leiden, doch hem zijne neiging te laten volgen. Na met gunstig gevolg de lessen op de Latijnsche school te Leeuwarden te hebben gevolgd, werd hij den 14 September 1830 als student aan het Athenaeum te Franeker ingeschreven. 12 Juni 1832 liet hij zich te Leiden inschrijven, ten einde aldaar het propaedeutisch examen af te leggen, doch hij bleef tot de zomervacantie van 1833 de lessen aan het Athenaeum onder ENS, ROVERS en DE GREVE volgen, om daarna zijne studiën aan de Academie te Leiden te voltooien. Den 25sten Juni 1835 promoveerde hij, „summa cum laude", tot doctor in de beide rechten op een proefschrift »de Judiciis Vemicis."

Na zich in de stad zijner geboorte te hebben gevestigd, bleek het al spoedig, dat hij zijne studiejaren wel besteed en niet alleen de colleges in de rechten, maar ook die in vele andere vakken met vrucht gevolgd had. Vooral bleek dit toen hij, na op 28 Maart 1836 te zijn benoemd tot gewoon lid van het Friesch genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde,

in de voorjaarsvergadering van 1839 eene verhandeling voordroeg »*Over het aandeel dat de Nederlanders en bijzonder de Friezen hebben genomen in de kruistochten,*" eene rede, die door den secretaris van het genootschap, Mr. A. TELTING, in het jaarverslag werd gezegd uit te munten door grondige historische critiek.

Dientengevolge werd hij in 1840 tot werkend lid van dit genootschap benoemd, en aan hem, die reeds blijken van groote voorliefde gaf tot de munt- en penningkunde, werd de zorg opgedragen voor de toenmaals nog klein in omvang zijnde collectie munten en penningen van het genootschap.

Van dat oogenblik bleek het, dat niet alleen de studie der geschiedenis van Friesland, maar vooral die der numismatiek in hem een vruchtbaren beoefenaar zoude vinden. Niemand kon echter toen reeds vermoeden, dat zijne geschriften vijfmaal met goud zouden worden bekroond. Onmogelijk al de door hem in verschillende tijdschriften geplaatste stukken hier te vermelden — hun getal is te groot. Wij willen daarom alleen van zijne eerste bijdrage over muntkunde en zijne bekroonde werken spreken. Zoo vinden wij in het derde en vierde deel der *Vrije Fries* (Leeuwarden 1844—45) »*Bijdragen tot de Penningkunde van Friesland*", waarin hij eenige, toenmaals nog weinig gevondene en meestal verkeerd gelezene munten, door eene

juiste ontcijfering en beschrijving, als Friesche munten uit de elfde eeuw deed kennen.

Een jaar later, 30 Juni 1845, werd zijne verhandeling »*Iets over den koophandel der Friezen van de vroegste tijden tot aan den dood van Karel den Grooten*" door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen met GOUD bekroond, terwijl vijf jaren later hetzelfde genootschap hem eene ZILVEREN MEDAILLE toekende voor eene studie getiteld »*Geschiedkundige onderzoekingen aangaande het verblijf der Heidens of Egyptiërs in de Noordelijke Nederlanden.*"

Zes en twintig jaren moesten voorbijgaan eer er weder vermeld werd, dat Mr. JACOB DIRKS opnieuw het gouden eermetaal had verworven. Zouden dus deze zes en twintig jaren in wèrkeloosheid zijn doorgebracht? Verre van daar. Sla de *Revue belge de numismatique,* de *Vrije Fries,* de *Friesche volksalmanak,* de *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis,* de *Verslagen van de Koninklijke Academie van Wetenschappen,* de *Navorscher,* en zoovele andere tijdschriften op en gij zult er stukken van zijne hand in vinden. Tot het op touw zetten van groote werken ontbrak hem de tijd. Immers, na de grondwetsherziening van 1848 vaardigde het district Leeuwarden (in welke stad hem reeds vele

betrekkingen waren opgedragen), onzen nog jeugdigen DIRKS af in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, welke betrekking door hem onafgebroken gedurende achttien jaren, tot aan den val van de conservatieve partij in 1866, met den meesten ijver en toewijding werd vervuld.

Hem viel als zoodanig de hooge onderscheiding te beurt, bij besluit van 4 Augustus 1859 door Z. M. den Koning tot Ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw te worden benoemd.

Den 5 Mei 1856 tot Lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen benoemd, werd hij reeds 9 November 1857 met de Heeren Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, Dr. C. LEEMANS en Mr. J. VAN LENNEP in eene commissie gekozen tot het bewerken van het tweede gedeelte der *Vervolgen op Van Loon;* en ieder penning kundige van leeftijd weet niet alleen, dat dit werk tot stand is gekomen, maar ook, dat de bewerking hoofdzakelijk door DIRKS is geschied.

Na de Kamerontbinding in 1866, waarbij 's lands bestuur in handen van de liberale partij overging, niet herkozen geworden, begon DIRKS weder aan een nieuw werk.

Voor eigen liefhebberij, gedurende vele jaren, zijne penningverzameling (Nederlandsche Leg- en Gildepenningen) steeds uitbreidende, vatte hij het plan op zijne krachten te beproeven, om de door Teylers genootschap uitgeschreven

prijsvraag: »*De Noord-Nederlandsche Gildepenningen wetenschappelijk en historisch beschreven en afgebeeld*", te beantwoorden en werd hem den 7 April 1876 de GROOTE GOUDEN MEDAILLE toegekend voor zijn goed gelukten arbeid.

Hebben wij gedurende eenige jaren zijne betrekking tot het Friesch genootschap voor geschied-, oudheid- en taalkunde laten rusten, wegens eene belangrijke gebeurtenis, welke het volgende jaar door dit genootschap werd herdacht, meenen wij het hier opnieuw in herinnering te moeten brengen. Na in 1840 tot werkend lid te zijn benoemd, werd hij op 5 April 1841 tot Penningmeester en op 8 Juli 1852 tot Voorzitter gekozen. In 1877 herdacht het Genootschap zijn 50jarig bestaan en vierde dit door het houden van eene Historische Tentoonstelling welke de belangstelling niet alleen van Frieslands bevolking, maar van geheel Nederland en van velen in het buitenland tot zich trok. Het zoo gunstig finantieel resultaat dat daardoor ontstond, stelde het Genootschap in staat een gebouw aan te koopen, waar de, toenmaals betrekkelijk weinige, oudheidkundige voorwerpen, de munten en penningen, het archief en de bibliotheek van het Genootschap konden worden geplaatst. Hierdoor ontstond een museum, dat thans een der grootsten en uitgebreidsten in ons land is geworden. Welverdiend was dan ook zijne benoeming tot Com-

mandeur in de orde van den Eikenkroon, door Z. M. den Koning (18 October 1877) als blijk van waardeering voor zijne vele bemoeiingen vóór en tijdens het tot stand komen dezer tentoonstelling.

Drie jaren later, 4 Mei 1880, viel hem de eer te beurt door Z. M. den Koning van Belgie met de GROOTE GOUDEN MEDAILLE te worden begiftigd, voor zijne vele verdiensten op het gebied van Zuid-Nederlandsche penningkunde.

Nog eenmaal zou een zijner geschriften den kroon der eere deelachtig worden. Op 4 December 1888 toch werd zijne „*Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende penningen, geslagen tusschen November 1813 en November 1863,* als antwoord op een, door Teylers genootschap uitgeschreven prijsvraag, met GOUD bekroond.

Tijdens deze werkzaamheid vond hij nog den tijd zijn in 1879 aangevangen »*Penningkundig Repertorium. Mededeelingen ter aanvulling van de Penninggeschiedenis der Nederlanden*", te vervolgen en mocht hij het geluk smaken ook dit werk te voltooien en aan zijn vele vrienden de beide laatste deelen in 1891 te kunnen aanbieden.

28 Maart 1886 was het vijftig jaren geleden, dat het Friesch genootschap MR. JACOB DIRKS onder zijne gewone leden opnam, weinig ver-

moedende, dat hij de man zou zijn, die gedurende ruim veertig jaren als voorzitter aan het hoofd zou staan en het Genootschap ver buiten Nederland, ja zelfs buiten Europa, onder de wetenschappelijke instellingen een waardigen naam zou verschaffen.

Eenige leden vereenigden zich tot eene commissie, om hem op dien dag een blijk van waardeering en erkentelijkheid aan te bieden. De groote sympathie, die zij bij alle leden ondervond, stelde haar in staat, hem, den Nederlandschen munt- en penningkundige bij uitnemendheid, een MEDAILLE, groot in middellijn 63 mM., in goud, zilver en brons aan te bieden. Deze medaille heeft op de voorzijde zijn borstbeeld en het randschrift: MR. JACOB DIRKS 1836—28 MAART—1836, terwijl op de keerzijde staat: LID, 28 MAART 1836; PENNINGMEESTER, 5 APRIL 1841; VOORZITTER, 8 JULIJ 1852, omgeven door een lauwerkrans en de woorden: „DE LEDEN VAN HET FRIESCH GENOOTSCHAP VOOR GESCHIED-, OUDHEID- EN TAALKUNDE AAN DEN VOORZITTER."

Twee dagen voor den 28sten werd hem deze in de gewone winteravondbijeenkomst, die door een buitengewoon groot aantal leden werd bijgewoond, onder eene hartelijke toespraak en grooten bijval der aanwezigen door het oudste bestuurslid Z. Exc. den Heer Minister van Staat

Jhr. Mr. F. J. J. VAN EYSINGA, aangeboden. Door het bestuur werd in die vergadering medegedeeld, dat het van voornemen was in de eerstvolgende algemeene vergadering, Mr. JACOB DIRKS voor te dragen tot Eerelid van het Genootschap, eene hoogst zeldzame onderscheiding, die hem den 5 October 1886 met algemeene stemmen werd verleend.

In onderscheidene besturen werkzaam, werd de, tot op het laatst van zijn leven, ijverige man algemeen geacht. Aangenaam zal het hem zijn geweest, toen op zijn 80sten verjaardag, 19 Juni 1891, behalve de vele gelukwenschen die hij mocht ontvangen, hem, door den Raad der gemeente Leeuwarden (waarvan hij van af 7 September 1869 lid was) als blijk van waardeering voor de vele diensten aan de stad zijner inwoning bewezen, de ZILVEREN MEDAILLE der gemeente, met op de keerzijde het opschrift: »DE RAAD DER STAD LEEUWARDEN UIT ERKENTELIJKHEID AAN *Mr. J. Dirks*", werd aangeboden.

Bovendien ontving hij bij die gelegenheid van de Société royale de numismatique belge hare BRONZEN EEREMEDAILLE.

Dat zijne verdiensten als geleerde algemeen erkend werden getuigen zijne benoemingen tot Lid, Buitengewoon lid of Eerelid van verschillende nederlandsche en buitenlandsche genootschappen. Welverdiend was ook de hulde, toen

op het Eerste internationaal penningkundig congres, 5—8 Juli 1891 te Brussel gehouden, de voorzitter hem, als oudste in leeftijd van de aanwezige buitenlandsche leden, en als het oudste eerelid van de Société royale de numismatique belge, als ondervoorzitter verzocht plaats te nemen in het Bestuur.

Ook werd hij in 1892 op de eerste vergadering van het Nederlandsch Genootschap voor munt- en penningkunde met algemeene stemmen benoemd tot EERELID van ons Genootschap.

Toen hij den 4den October 1892 den wensch uitsprak, wegens zijnen hoogen leeftijd, niet weder in aanmerking te komen, om te worden herbenoemd als bestuurder van het Friesch Genootschap, werd hij met algemeene stemmen geproclameerd tot EEREVOORZITTER *ad vitam.*

Bij het bezoeken van verschillende congressen en vergaderingen en op buitenlandsche reizen had hij zich, evenals in zijn vaderland, vele wetenschappelijke vrienden gemaakt, met wie hij eene gestadige briefwisseling onderhield.

Door zijne opgeruimdheid in den omgang was hij menigmaal de ziel van het gezelschap, waar zijne van veelvuldige kennis getuigende gesprekken en zijn gullen lach een ieder boeiden. Den jongeren was hij een liefderijk vriend, wien zijn omgang veel te genieten, maar vooral veel te leeren gaf.

Geen wonder dat, toen zijn stoffelijk overschot aan de aarde werd toevertrouwd, tal van vrienden op den doodenakker bijeen waren, om den afgestorvene de laatste eer te bewijzen. Door den burgemeester Mr. J. S. BARON VAN HARINXMA THOE SLOOTEN en den Voorzitter van het Friesch genootschap Mr. B. W. S. BOELES werden daar woorden van vriendschap en waardeering gesproken, die onder diepe stilte werden aangehoord, evenals de gevoelvolle herdenkingsrede, twee uren later, door den Burgemeester bij den aanvang der raadsvergadering uitgesproken.

Begrijpelijk zijn ook voor ons de woorden van den voorzitter van de Société de Numismatique belge in een brief aan zijnen vriend TH. M. ROEST, Voorzitter van ons Genootschap: »Cette mort laisse, aussi pour nous, un vide dans le coeur, car votre érudit compatriote nous était éminemment sympathique à tous."

Leeuwarden,
December 1892.

CORBELIJN BATTAERD.

Beschrijving van de Enkele en Dubbele Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's Hertogenbosch van 1704 tot 1793.

In 1874 verscheen bij C. N. TEULINGS te 's Hertogenbosch de 1ste druk der *Beschrijving van de enkele en dubbele vroedschaps- of stadhuispenningen der stad 's Hertogenbosch van 1704—1793* (gedrukt 100 exempl., niet in den handel).

Daarin worden een 84tal penningen beschreven. Sedert zijn 18 jaar verloopen en een 24tal verscheidenheden mochten gevonden worden. Ook was het wenschelijk enkele geschiedkundige aanteekeningen daaraan toetevoegen, benevens uittreksels uit de stadsrekeningen, waaruit blijken zal, welke aanzienlijke sommen jaarlijks betaald werden tot aanmaak van die penningen en tot het onderhoud der pers en der stempels.

Volgens resolutie der stadsregeering van 's Hertogenbosch van 24 Maart 1633, werd aan de leden van die regeering voor presentie-geld bij iedere vergadering een gulden toegelegd, en volgens resolutiën van 30 November en 29 December 1703 in plaats daarvan, aan ieder lid voor presentie-geld een zilveren penning gegeven, die daartoe op last der regeering werden geslagen; eerst op eene waarde van 10 à 11 stuivers, later op 15 en nog later op 14 stuivers gebracht.

De regeering liet ook in 1710 en volgende jaren, gouden en zilveren dubbele stadhuispenningen slaan; de eersten werden vereerd aan heeren gecommitteerden uit den Raad van State te 's Hage, die jaarlijks de stad en meijerij van 's Hertogenbosch bezochten, en aan andere hooge en aanzienlijke personen voor de eerste maal deze stad bezoekende, aan het oudste lid der regeering, aan eigenaars van huizen, welke de houten gevels in steenen gevels herbouwden enz. De tweeden werden toegewezen, bij bizondere gelegenheden, aan de regeeringsleden, aan de bestuurders der brandweer, tot belooning wegens het herstellen der rust, tot prijzen voor de leerlingen der Illustre latijnsche scholen en andere personen.

Gouden Penningen ontvingen o. a. in 1779: Mr. A. Rees en Sloet tot Westerholt, uijt de admiralitijt op de Maze.

LEMKER VAN BREDA, als gecommitteerde wegens de Raad van State.

LIJNDEN TOT HEMMEN, eerste mael Hoogschout binnen deze stad.

In 1780:

Mr. HENDRIK DE KEMPENAER, in erkentenisse van het formeeren van een inventaris der charters en papieren.

In 1781:

HERMAN JACOB STAVENISSE PORÎS, ter verpachting van 's lands thienden.

In 1782:

Edel Mog: Heeren

BARON VAN AERSSEN VAN SOMMELSDIJK, J. L. ALBERDA, heere van Bijma, NICOLAAS GEELVINCK, heere van Stabroek, A. J. C. DE BEERE.

In 1783:

Mr. FRANÇOIS DE MEIJ, heer van Limmen, wegens de Raad van Staten ter verpachting van 's lands thienden.

In 1784:

Aan de leden van den Raad van Staten en BARON SLOET.

In 1785:

Aan gecommieteerden uit den Raad van Staten VAN HOGENDORP en EIJSINGA, den Raad en Advocaat Fiscaal PAULUS en aan den Heer W. G. J. Baron VAN RHEEMEN TOT RHEEMENSHUIJSEN.

In 1786 geen.

In 1787:
Aan W. LOHMAN, wegens Groningen in den Raad van Staten.
E. J. LEWE.
PETRUS CAMPER.
MOLLERUS, Secretaris.

De koperen en looden afslagen zijn meestal proeven van den graveur en komen zeldzaam voor.

Rekeningen der stad 's-Hertogenbosch voor betaalde leverantiën van zilveren penningen aan TH. VAN BERCKEL:

1703/ 4 gul. 510 : — : —

1704/ 5 462 : 3 : —
In de rekening staat:
Aan THEODORUS VAN BERCKEL de somme van 462 gul. 3 st. voor leverantie van 500 stuks silvere penningen tot uijtdeijling aan de heeren van de leden, die in de stadsvergaderingen compareren.

1705/ 6 543 : 11 : 12
Betaelt aen THEODORUS VAN BERCKEL, Mr. Silversmit, de somme van 30 gul. voor 't maecken ende schroeven van de Stads silvere penningskens hem volgens resolutie der heeren van de leeden in data 11 Mei 1705 jaerlijks toegevoeght, zijnde dit het eerste jaar vervallen 29 7ber 1706.

1706/ 7	gul.	390 : 9 : 12
		468 : 3 : 12
1707/ 8		659 : 15 : 12
1708/ 9		738 : 17 : 8
1709/10		785 : 11 : 14
1710/11	niets uitgetrokken.	
1711/12		703 : 14 : 2
	Voor gouden penningen:	
1712/13		981 : 11 : 10
		874 : 6 : — zilveren.
	Voor gouden en zilveren penningen:	
1713/14		1320 : 14 : 14
1714/15		219 : 1 : —
		447 : 8 : 14
1714/15	Betaald aan TH. VAN BERCKEL voor een nieuwe stempel welke in zijn rekening was geroyeert 30 gul.	
1715/16		365 : 9 : 14
1716/17		674 : 17 : 14
1717/18		463 : 19 : 14
1718/19		631 : 5 : 6
		552 : 9 : 6
1719/20		752 : 11 : 4
1720/21		773 : 16 : 14
1721/22		682 : 14 : —
1722/23		652 : 11 : 14
		600 : 11 : 14
1723/24		522 : 19 : —
1724/25		627 : 12 : 8
		506 : 7 : 8

1725/26	gul.	641	: 3	: 8	
1726/27		670	: 16	: 8	
1727/28		740	: 7	: 8	
1728/29		920	: 17	: —	
1729/30		896	: 18	: 8	
1730/31		820	: 2	: —	
1731/32		913	: 17	: 8	
1732/33		677	: 4	: —	
1733/34		728	: 17	: —	
1734/35		752	: 11	: —	
1735/36		714	: 13	: 8	
1736/37		790	: 14	: 8	
1737/38		892	: 10	: 8	
1738/39		997	: —	: —	
		943	: 16	: 8	

Onder deze som is begrepen »aan »TH. VAN BERCKEL, Mr. Silversmit »het snijden van koperen penning»gen voor de geäffecteerden van de »brandspuijten."

1739 24 Jan.—24 Nov. Niets uitgetrokken.

1740/41 1588 : 1 : —

Aan THEODORUS VAN BERCKEL voor twee gouden stadspenningen bij heeren commissarissen toegelegt aan LAMBERT VAN ROSMALEN en ARNOLDUS HEEREN, voor en in de plaatse van henne vacatiën na Dordrecht en voor het adsisteeren van heeren commissarissen in alle besoinjes om-

trent het incoopen van granen de somma van 51 gul. 4 st.

1741/42 gul. 811 : 14 : 8 G. en Z.
»mitsgaders voor het onderhout van »de persen en stempels van den 13 »July tot den 30 December 1741."

1742/43 503 : 6 : 8 G. en Z.

1743/44 929 : 2 : 8
633 : 4 : 8 G. en Z.

1744/45 1239 : 10 : 4
408 : 19 : 8

1745/46 400 : 12 : —
hieronder is gecomprehendeert de somme van 78 gul. wegens vereerde gouden penningen.
292 : 13 : 8
hieronder
42 : 17 : 2 als boven.
490 : 16 : 8
hieronder
197 : 12 : 4 als boven.

1746/47 604 : 6 : 8
618 : 19 : 8
502 : 15 : 1

1747/48 250 : 18 : 8
771 : 7 : 8
684 : 11 : 8
476 : 12 : 8
524 : 4 : 8

1749. gul. 525 : 2 : 8
158 : 8 : 8 wegens het graveren van nieuwe stempels.
801 : 4 : 12
808 : 1 : 8
300 : 18 : 10
201 : 14 : 8

1750. 466 : 6 : 2
275 : 18 : 10
265 : 19 : 8
250 : 18 : 12
213 : — : 8

1751. 318 : 8 : 8
410 : 7 : 8
483 : 8 : 8

Aan F. F. SANTVOORT als rentmeester van het Weeshuis, in plaatse van een gouden penning voor het bouwen van een nieuwen gevel voor het weeshuis 12 gul. 12 st.

1752. 281 : 19 : —
731 : 19 : —
361 : 12 : 12

1753. 472 : 6 : 14
415 : 12 : 8
342 : 2 : 8

1754. 327 : 6 : 8
558 : 7 : 4
307 : 4 : 8

1755.	gul.	301	: 6	: 8
		462	: 15	: —
		362	: 14	: —
1756.		355	: 3	: 14
		421	: 11	: 8
		399	: 12	: 8
1757.		332	: 8	: 8
		283	: 13	: 2
		306	: 18	: 8
1758.		439	: 15	: 12
		545	: 4	: 8
		496	: 11	: 12
1759.		371	: 6	: 8
		358	: 6	: 8
		440	: 6	: 4
1760.		432	: 16	: 8
		321	: 8	: 8
		361	: 15	: 8
1761.		520	: 12	: 8
		577	: 16	: 8
		442	: 12	: 8
1762.		496	: 7	: —

Betaald aan TH. VAN BERCKEL junior graveeren van een dubbelen penningstempel, gelijk mede van het cachet met het stadswapen volgens rekening 119 gul. 2 st. 10 pen.

THEODORUS VAN BERCKEL Senior:

1763.	gul.	364	14	4
		543	16	14
		448	11	8
		493	13	8
		461	—	4
1764.		494	8	—
		636	—	—
		496	—	—
1765.		530	15	14
		533	4	—
		430	19	12
1766.		515	13	—
		612	—	8
		446	15	8
1767.		476	19	8
		541	12	8
		450	8	8
1768.		1681	4	10
1769.		1668	1	—
1770.		1975	11	14

Aan de Wed. TH. VAN BERCKEL voor het graveeren en onkosten van een paar stempels tot de dubbelen comparitie penning de somme van 150 gul. 18 st. 10 pen.

1771.		1500	4	12

Aan de Weduwe THEODORUS VAN BERCKEL:

1772.		1590	16	—
1773.		1637	1	—

1774. gul. 563 : 13 : 8
741 : 12 : 8
493 : 18 : —

1775. 720 : — : 10
615 : 15 : 2
537 : 3 : —

Stad Rekg. 1776, N°. 282, Kapittel 24.

Betaald aan STEPHANUS VAN WAASBERGE, voor 150 gedrukte uitleggingen van de geslagen penning ter gelegenheijd dat de heer Hertog Gouverneur dezer stad, den tijd van 25 jaar heeft gefungeert . . . . . 7 gul. 10 st.

(Plaat N°. 2 is vervaardigd naar het waarschijnlijk eenig bestaande exemplaar dezer gedrukte uitlegging.)

Betaald aan JOHAN EVERTS, voor teekening van een stadspenning ter voors. gelegenheid 6 gul.

1776. 565 : 8 : —
550 : 8 : 1
567 : 12 : 2

Betaald aan de weduwe THEODORUS VAN BERCKEL, wegens het graveeren van een paar stempels, ter gelegenheid van het 25 jarig bevelhebberschap van zijn hoogheid den heere hertog van BRUNSWIJK als gouverneur dezer stad, en vervolgens daarop gemaakte gouden en zilveren penningen 1176 gul. 4 st. 8 pen. 1)

1) LODEWIJK WILLEM ERNST, HERTOG VAN BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL, geb. 25 Sept. 1718 te Wolfenbüttel, overl.

Item aan deselve wegens één hondert dubbele penningen ter voors. gelegenheid geslagen 140 gul. 18 st. 8 pen.

De regeering van 's-Hertogenbosch had juist eenigen tijd vóór dat deze voor haar heuglijke gebeurtenis zou plaats hebben (21 Sept. 1776) op het te kennen geven van de Wed. VAN BERCKEL, dat de laatst gebruikte stempel voor het slaan der Stadhuispenningen, gebroken was, den historieschrijver van 's-Hertogenbosch, Mr. JAN HENDRIK VAN HEURN, oud-schepen, destijds Raad der stad, verzocht een nieuw emblema en omschrift voor een nieuw te snijden stempel der vergadering voor te stellen; zij verzocht hem ter vergadering van den 26sten der maand April, om dat emblema en omschrift toepasselijk te maken op de heuglijke plechtigheid, »dat »Z. D. H. den Heere Hertog van BRUNSWIJK »WOLFENBUTTEL den tijd van 25 jaren gouver»neur der stad zou zijn geweest." Daaraan voldeed de heer VAN HEURN ter vergadering van den 28sten Mei van dat jaar. Hij legde der vergadering voor eene ontwerp-teekening met de uitlegging des pennings. (Zie Plaat N°. 2.)

Beiden, èn project èn omschrijving werden door de stadsregeering goedgekeurd en den

---

12 Mei 1788 op het slot te Vechelen, in het Hertogdom Brunswijk, was in 1776 vijf en twintig jaren gouverneur der stad en vesting 's-Hertogenbosch met de omliggende forten.

ontwerper ten hoogsten dank gezegd en voorts besloten, dat den pensionaris werd opgedragen de project-teekening te zenden aan den stempelsnijder VAN BERCKEL ten einde daarna met den eerste den stempel voor de dubbele penningen in gereedheid te brengen.

De Heer VAN HEURN gaf ter vergadering van de stadsregeering van 23 Mei kennis, dat hij, in plaats van den pensionaris, wiens vader inmiddels overleden was, de project-teekening aan den stempelsnijder VAN BERCKEL had gezonden en deze hem had geantwoord »dat hij de teekening (gemaakt door JOHAN EVERTS) en de schikking zeer fraai had gevonden, *dan zeer werkelijk* 1) uit te voeren en dus niet minder dan 200 gulden daarvoor diende te hebben", waarop hem door den heer VAN HEURN was geantwoord, dat, schoon hij gehouden was voor het traktement, hem toegelegd voor de leverantie der zilveren penningen, de stempels te onderhouden en nieuwe te maken, hij voor de nieuwe stempels tot de dubbele penningen in redelijkheid, als bij vorige gevallen, zou worden gesalarieerd en intusschen maar moest voortgaan met deese nieuwe dubbele stempels in gereedheid te brengen met welk antwoord zich de stadsregeering vereenigde. Op den 3 Julij 1776 vertoonde

1) Eigenaardige uitdrukking voor »bewerkelijk".

RED.

de Heer VAN HEURN der stadsregeering een afdruk van den nieuwen stempel door den stempelsnijder VAN BERCKEL, destijds te Rotterdam woonachtig, vervaardigd; de stempel werd goedgekeurd en voorts besloten, dat daarmede 25 penningen in goud, ieder ter waarde van ƒ 30, zouden worden geslagen en 150 in zilver; deze bestelling werd door den medailleur afgeleverd en daarvoor, krachtens besluit van de Regeering van 15 Augustus 1776, door den stadspolitie rentmeester betaald de som van 1175 gul. met inbegrip der zegelgelden geboekt tot 1176 gul. 4 st. 8 pen. Dit schoone werk was vermoedelijk een der laatste welke door onzen Bosschenaar, den grooten stempelsnijder en medailleur THEODORUS VICTOR VAN BERCKEL te Rotterdam werd uitgevoerd, want hij verhuisde kort na de aflevering naar Brussel, waar hij als eerste graveur aan de munt geplaatst werd.

De Hertog van BRUNSWIJK bedankte voor het hem door de Regeering aangeboden Diner of Souper, waarom de Regeering besloot in hare vergadering van 17 Julij 1776 dat, om aan de plechtigheid meer luister bij te zetten, in plaats van eene commissie uit haar midden, alle de leden met de ministers in het zwart gekleed, Zijne D. H. bij monde van den Pensionaris zouden gaan complimenteeren en dat bij die gelegenheid Z. H. zouden worden aangeboden 25 gouden dubbele stadspenningen van den nieuwen

stempel, ieder ter waarde van 30 gulden, in eene gouden doos ter waarde van vier à vijf honderd guldens, benevens een som van 3000 gulden, waarvoor de Hertog ordonnantie op en rentmeester der stad zou worden ter hand gesteld.

In de vergadering van 31 Julij 1776 werden vier gouden doozen van den fraaisten en modernsten smaak, uit Amsterdam van de Gebr. MOIANA ontboden. Uit deze vier koos de regeering de fraaiste, die 660 gul. kostte en boven op den deksel tot symbool had »Twee Grieksche vrouwen, die op het autaar elkander eene onverbrekelijke vriendschap zweeren."

Zijne D. H. de Jubilaris bedankte de regeering voor alle uiterlijke plechtigheid en wenschte den dag van zijn jubel (4 Augustus 1776) in stilte door te brengen, eene commissie uit de regeering overhandigde hem alzoo op 7 Augustus èn gouden penningen èn gouden doos èn geld. Welk een en ander door hem gratieus werd aangenomen.

Het 25e Jubeljaar van den Gouverneur-Hertog van BRUNSWIJK kostte dus aan de stad 4410 gul. daarbij gevoegd de gewone jaarlijksche recognitie ad 1500 gul. tezamen 5910 gul.

1777. gul. 438 : 8 : 8 G. en Z.
498 : 7 : 12 id.
759 : 7 : -- id.
633 : 12 : 14 id.

1778.	gul.	733	16	4
		702	8	8
		511	16	2
1779.		751	3	4
		686	15	—
		690	12	—
1780.		696	19	14
		674	14	4
		536	3	2
1781.		644	18	2
		622	13	6
		448	3	2

In de Rekg. van 1781 komt voor »Item voor Heeren commissarissen der brandgereedschappen gul. 276 : 19 : 4. Item voor Schoolarchen 32 : 3 : 8.

1782.		371	18	2
		964	18	12
		564	3	2
		177	6	8
		77	1	8
		35	7	8
1783.		984	1	2
		425	19	10
		502	11	2
		188	10	8
		131	2	8
		19	14	—

(Wordt vervolgd.)

Des connaissances requises des aspirants conseillers et maitres généraux des monnaies, au commencement du XVIIIe siècle, dans les Pays-Bas espagnols et du serment des monnayeurs brabançons et hollandais.

Les aspirants conseillers et maîtres généraux des monnaies dans les Pays-Bas espagnols étaient, avant d'être admis à remplir leurs délicates fonctions, soumis à un examen préalable concernant les connaissances jugées les plus indispensables au bon exercice de leurs charges.

M. GÉNARD, dans son *Hôtel des monnaies d'Anvers*, a publié jadis une liste des questions qu'il était loisible aux examinateurs de poser aux récipiendaires. Nous avons retrouvé aux archives générales du royaume de Belgique, chambre des comptes, carton n°. 64, non seulement toute la série de ces questions, mais encore leurs solutions types.

Ce document, qui permet de se rendre un

compte exact du degrè d'instruction que l'on réclamait, il n'y a pas deux cents ans, des hauts fonctionnaires placés à la tête de l'administration de la monnaie dans les provinces belgiques, nous parait assez intéressant, ne fut-ce qu' à ce seul point de vue, pour mériter d'être reproduit en toute son intégralité dans un recueil numismatique. Le voici textuellement transcrit:

Points sur lesquels les prétendants à l'office de conseiller et maistre général des monnoyes de Sa Majesté devroient être interrogez et examinez comme estants les plus essentiels à la connaissance de la charge.

I.

D. Premierement quels sont les mots significatifs par lesquels on exprime les degrez qualitez ou valeurs intrinsique de l'or et de l'argent?

R. Les mots significatifs sont marc, onces, esterlins, et as. Il faut 32 as pour un esterlin, 20 esterlins composent une once et huit onces un marc; ainsy se divise le marc d'œuvre. Les mots significatifs de l'or sont carats et grains; les mots significatifs de l'argent sont deniers et grains. Chaque carat at 12 grains, 12 grains composent un carat et 24 carats composent un marc fin en or. Chaque denier at 24 grains, 24 grains composent un denier et 12 deniers un marc d'argent fin.

2.

D. A combien de carats monte l'or fin et a combien de deniers monte l'argent fin?

R. L'or fin monte à 24 carats et l'argent fin à 12 deniers.

3.

D. Un marc d'or est règlé par les instructions données aux modernes maistres particuliers des monnoyes de Sa Majesté à 356 fl. 13 sols, et le marc d'argent fin est règlé à 23 flor. 13 sols; quelle est maintenant la disproportion de l'une matière à l'autre, c'est-à-dire combien de marcs d'argent faut-il avoir pour justement trouver la valeur d'un marc d'or.

R. La disproportion de l'or à l'argent est de 15 marcs 0 deniers $23\frac{65}{473}$ grains.

4.

D. Dans nos principales espèces d'argent, quoyque différentes en aloy, il y at aucune disproportion au regard de leur bonté intrinsique, mais il y at partout en ce regard une égalité de valeur quoy qu'il y ait extrinsiquement de la différence; dequelle manière pourrat'on reconnoitre la vérité de cette sustenue et principalement dans les espèces de ducatons et patacons, comme estans les premières d'entre nos monnoyes d'argent?

R. Il y a extrinsiquement de la différence, c'est une vérité car un ducaton pèse plus qu'un pattacon, cependant il y a partout une égalité de valeur au regard de leur bonté instrinsique car 80 ducatons contient argent fin 10 marc, 0 deniers 7 $\frac{450569}{195313}$ et 100 pattacons contient argent fin 10 marc, 0 deniers 7 $\frac{4937}{7168}$ grains et font 240 florins chacune espèce.

5.

D. En un marc vont 7 $\frac{13873}{25920}$ ducatons monnoyez et iceulx sont de 11 deniers et 8 grains en alloy; l'on eschille chaque ducaton à 3 fl. argent de change. A combien viendra précisement un semblable marc de ducatons.

R. 22 florins, 12 sols $\frac{4}{9}$ mites.

6.

D. Ensuitte de la évaluation précédente un marc d'argent fin a esté règlé à 23 florins 7 sols, sur ce prix combien vaudra un marc de 11 deniers et 8 grains qui est le pied des ducatons?

R. 22 florins, 1 sol, $2\frac{2}{3}$ mites.

7.

D. Comme l'on voit par les deux précédents calculs qu' entre un marc d'argent à 11 deniers et 8 grains, converti en ducatons et entre un

marc de pareil tittre en simple masse, il s'y trouve de la différence, d'où est ce que vient cette différence, à scavoir que le marc converty en ducatons vaut 11 sols 2 7/9 mites plus que l'autre marc en simple masse?

R. La différence est que le marc d'œuvre a payé les frais de la fabrique, droit seigneurial, salaire des ouvriers, les gages et profit du maistre particulier.

8.

D. Mais par la dernière évaluation, en conformité du placcart et des instructions donnés aux modernes maistres particuliers des monnoyes de Sa Majesté, un marc d'argent fin est fixé et haussé à 23 fl., 13 sols, si sa dicte Majesté trouveroit convenir d'ordonner une pièce nouvelle de (par exemple) 3 florins, 4 pattars argent de change et de 11 deniers en aloy, combien de semblables pièces devroit-il avoir dans un marc pour précisement encore trouver la différence de 11 sols 2 7/9 mites?

R. Il devroit avoir $6\frac{26197}{27648}$ pièces au marc à 3 flor., 4 sols et a 10 deniers de titre.

9.

D. Par les édicts du Roy très chrestien émanés en France, pour la fabrique des louys d'argent, ils sont ordonnez du poids de 21 deniers, 8 grains trébuchant chacun et de 8

pièces et $\frac{11}{12}$ de pièce de taille au marc, au remède de $\frac{1}{12}$ de pièce et de 2 grains de fin par marc; combien par raport à la taille doit peser une semblable pièce, poid de par deça, et combien doit-il avoir au marc par raport au poid trébuchant de la pièce de 21 deniers 8 grains?

R. Doit peser poid de France 21 deniers 12 $\frac{74}{107}$ grains et poid de par deça, 17 esterlins 300 et $\frac{22}{107}$ partie d'as et doit avoir 9 pièces au marc. Nota que le poid de France se divise en 8 onces, l'once en 8 gros, le gros en 3 deniers, le denier en 24 grains.

10.

D. Comme l'on void par les précédents calculs que les pièces en taille au marc sont plus fortes que les pièces trébuchans l'on demande d'où procède cette différence et pourquoy?

R. Cette différence procède de ce que si de 9 pièces était soustrait $\frac{1}{12}$, il restoit 8 $\frac{11}{12}$ pièces au marc, ainsy l'on découvre que ledict $\frac{1}{12}$ rest au profit du Roy.

11.

D. S'il arrivoit que quelques negotiants offriroient de faire livrer es monnoyes de Sa Majesté une quantité d'argent (par exemple) 30.000

marcs a 6 deniers, 16 grains de titre ou alloy et qu'ils pretenderoient d'en recevoir 14 flor. 11 1/2 sols par marc, recevant le dicts prix en escalins à 6 1/2 sols et que ladicte matière seroit converty en pièces de 4 et 2 pattars, l'on demande comment devroit on regler lesdicts espèces pour les légalement proportionner, et par icelles trouver quelque convenance tant pour Sa Majesté que pour lesdicts livreurs; nota que les pièces de 4 et 2 pattars ont estè reglé à 50 et 100 pièces au marc et à 4 d. 16 1/2 grains en aloy du temps de l'argent de change, les escalins à 6 sols?

R. Les pièces de 4 et 2 pattars deverions estre de 4 deniers, 7 grains en alloy et aussy sur ce pied Sa Majesté et les livreurs trouveront leurs convenances.

12.

D. Dans l'ouverture d'une boite du maistre particulier de la monnoye, on fait, entre autres, une examination du poid de touttes les espèces ouvrées pendant le cours d'icelle boite; suppose qu'il y a faite la quantité de 32521 marcs netto en ducatons et que l'on a pesé 8 différentes marcs dont le premier marc vient trop escart 17 1/2 as, le deuxiesme, 4 3/4 as; le troisiesme 21 as; le quatriesme 9 1/4 as; le cinquiesme 24 as, le sixiesme 19 as, le septiesme 11 as, le huictiesme 0, 3/4 as, en tout 107 1/4 as;

a combien viendroit ces dictes escarcités sur le marc en prenant un marc commun de huict, et par conséquent combien de marcs en resultera-t-il sur la dicte nette quantité de 32521 marcs au profit de Sa Majesté ?

R. Les dicts escarcitéz 3 sur le marc commun de 8, sont 13 as et $\frac{13}{32}$ d'as. Il en resultera 85 marcs, 1 once, 4 esterlins 16 as et $\frac{21}{31}$ as.

13.

D. Il arrive assez souvent qu'à l'ouverture d'une boite quand on va faire l'examination générale qu'il ne s'y trouve point un entier marc de souverains d'or et en tel cas si l'on n'y trouveroit que 16 pièces et si icelles peseroient 5 onces 15 esterlins 12 as, à combien viendrait la légèreté des dictes 16 souverains sur un entier marc. Nota que 22 $\frac{466}{5733}$ pièçes font un marc accomply ?

R. L'escarceté seroit sur un marc 24 as et $\frac{4264}{5733}$ partie d'un as trop légère sur le marc.

14.

D. Un marc de pattacons comprend $8\frac{29192}{41151}$ pièces combien en est le juste poid d'une seule pièce que l'on appelle l'ajustoir et de suitte combien doit aussi estre la $\frac{29192}{41151}$ partie d'un pattacon que l'on nomme serre marc ?

R. Le juste poid est 18 esterlin 11 as et $\frac{61}{70}$ d'un as qui est l'ajustoir et le serre marcq doit peser 13 esterlins, 1 as et $\frac{13717}{48c095}$ partie d'un as.

15.

D. Il y a un marcq d'or de 24 carats et un marc de 18 carats, combien faudra-t-il de l'un et de l'autre or pour en faire un marc de 22 carats et trois quarts d'un grains ainsy que doit estre l'éguille ou le pied de nos souverains ?

La réponse à cette question est omise.

16.

D. Quand ou fait l'examination d'une boite si l'on y trouveroit estre travaillé en souverains d'or la quantité de 1544 marcs 4 onces netto tenants en aloy 22 carats et $\frac{3}{4}$ grains iceux reduits en or fin; combien de marcs en resulterait-il et de suitte combien profiteroit Sa Majesté pour son droit seigneurial en lui payant pour chacque marc 37 sols et 40 mites comme cela at esté règlé cy-devant.

R. Lesdicts 1544 marcs 4 onces feront or fin 1419 marcs 19 carats $6^3/_8$ grains; la réponse à la seconde partie de la question, que l'on obtient et multipliant le premier résultat par 37 sols, 40 mites est omise sur l'original.

17.

D. Il est dit par les instructions des monnoyes que lorsque les escarcitez trouvez en poid dans l'examination génerale ne reviennent point à la moitié des escarcitez trouvez dans la brevette du garde que, pour lors, l'on doit prendre la juste moitié tenue au brevette ou notice du garde, supposé que ledict escarcité seroit 37 as et $^{7}/_{46}$ d'un as, l'on demande quel est la juste moitié desdicts escarcitéz scavoir de $37\frac{7}{46}$?

R. La moitié c'est 18 as et $\frac{53}{92}$ d'un as.

Les ouvriers que les maitres de la monnaie avaient sous leurs ordres étaient soumis à un examen pratique. L'on connait, par exemple, pour l'atelier d'Anvers toute une série de jetons d'argent, la plupart gravés au trait, preuves (proef) du savoir faire de nos monnayeurs.

Le Serment des monnayeurs brabançons fut fondé en 1291 par le duc Jean 1er. Il comptait quatre vingt dix membres, capables, chacun, d'ouvrer, en un jour, six marcs d'argent en plaques. Jean II, sept ans plus tard, l'augmenta de deux cents nouveaux compagnons, ce qui en porte le nombre total à deux cent quatre

vingt-dix et non à deux cents comme l'avancent presque tous les auteurs.

Il était defendu aux membres de la jurande de travailler pour des souverains étrangers. Exception fut faite cependant en faveur du comte de Hollande puisque le serment prêté, à leur entrée dans la corporation, par les monnayeurs brabançons porte: *Je promets et je jure que je serai fidèle au duc de Brabant, mon légitime seigneur et après lui au comte de Hollande.*

Ce fait, qui n'a pas encore été suffissament mis en lumière, explique pourquoi, alors, qu'en 1367, le duc Albert de Bavière réglementa le corps des monnayeurs de Hollande et de Zélande il reconnut, dans ses états, aux membres du serment de Brabant tous les privilèges dont ils jouissaient dans leur pays.

Le petit nombre des monnoïers nationaux, en Hollande — ils étaient seize en 1439 — ne doit plus surprendre désormais, puisqu'il était permis au comte de faire appel à leurs collégues brabançons.

ALPH. DE WITTE.

PRESENTIEPENNINGEN VAN ZIERIKZEE.

In mijne »*Bijdrage over Zeeuwsche loodjes,*" gaf ik mijn vermoeden te kennen, dat de geelkoperen penninkjes van drie stuivers, met het jaartal 1585, Zierikzeesche raadspenningen zouden zijn geweest. (Zie pl. III nos. 8 en 9).

Een paar weken na de uitgave van het boekje, ontving ik van den heer P. D. DE VOS, geschiedkundige te Zierikzee, een schrijven, waardoor mijn vermoeden bevestigd wordt, en dus als een bewezen feit kan worden beschouwd.

Genoemde heer had de beleefdheid mij het volgende mede te deelen:

»In de vergadering van 21 Maart 1574 wordt »gesproken, dat de Raden, die na het sluiten »der deur en het doen der propositiën binnen »komen, geen lootje ontvangen, maar het»zelve voor die reize ontderven."

Ook bleek het hem uit de notulen van 8 April 1574, dat de Raadsleden, »die niet opgekomen zijn na de weete bij de stads»boden, zullen verbeuren een lootje ofte

»drie stuiv, ten behoeve van de boden »voorsz."

Volgens den heer DE VOS beginnen de Raadsnotulen wel eerst met 1615, maar bestaat er nog ten stadhuize, een uitmuntend breed bewerkt alphabetisch register, loopende van 1528 tot 1806, waaruit het bovenstaande is ontleend.

Zooals men dus door deze opheldering ziet, is alle twijfel omtrent dit punt vervallen, en zijn de loodjes van 1549 en 1585 als Zierikzeesche raadspenningen te beschouwen.

Niet onaardig vind ik het, dat in Zierikzee de boeten van de raadsleden, den stadsboden ten goede kwamen: een vrij wat waardiger bestemming, dan men er bijv. in Middelburg aan gaf, waar immers de Heeren van Weth en Raad, er een gezamenlijken maaltijd van hielden (blz. 6).

Tijdens ik mijn boekje samenstelde, zijn verschillende personen in Zierikzee door mij om inlichtingen gevraagd, doch ik kreeg van allen het prozaïsche antwoord terug, »dat er niets omtrent die penningen in het archief te vinden was."

Gelukkig voor mij, zocht de heer DE VOS met meer vrucht naar de gevraagde ophelderingen, en ben ik door zijne goedheid, alhoewel wat laat, nog in staat de bewijzen te leveren, dat de geelkoperen penningen, geen armen- of noodmunten zijn geweest.

Middelburg, Aug. 92. MARIE DE MAN.

EEN ALGEMEENE MUNTMETER.

Het was voor vele, zoo niet alle Noord-Nederlandsche penningkundigen eene aangename verrassing, dat tot de oprichting van een Nederl. Genootschap voor Munt- en Penningkunde werd besloten.

Sedert tal van jaren was hierover gedacht, maar het plan stuitte steeds af op de vrees voor weinig belangstelling, omdat de Zuid-Nederlandsche vereeniging, »Société Royale de la Numismatique Belge", grootendeels in de bestaande behoefte voorzag.

Het is echter gebleken, dat bedoeld bezwaar overschat was, want tot het onlangs opgerichte genootschap, onder de kenspreuk „Concordia res parvae crescunt" zijn niet alleen vele leden toegetreden, maar de medewerking der Belgische penningkundigen is reeds zeker.

Als warm aanhanger van het nieuwe genootschap stelde ik in de buitengewone vergadering die den 9^{en} October j.l. te Amsterdam werd ge-

houden onder de punten van behandeling voor:

»Gedachtenwisseling over het aannemen van »een algemeenen muntmeter."

De penningkundigen zullen dikwerf, evenals schrijver dezes, de moeielijkheid ondervonden hebben om de juiste middellijn der stukken te kennen en menigmaal teleurgesteld zijn bij ontvangst van nieuwe penningen.

De oorzaak hiervan is, dat er verschillende muntmeters in de beschrijvingen gevolgd worden, die met elkander in verdeeling verschillen. In het jongste penningkundig werk door den nestor der verzamelaars MR. J. DIRKS met zorg en met hooge verdiensten samengesteld: *„Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende penningen, geslagen tusschen November 1813 en November 1863"*, is gevolgd de muntmeter van P. SMIDT VAN GELDER, Catalogus 1846, waarnaast is geplaatst een Decimeter verdeeld in Millimeters; 1) terwijl bij de meeste veilingen van munten en penningen in den laatsten tijd andere muntmeters gevolgd werden.

Het komt mij voor, dat de eerste schrede van het Nederlandsche Genootschap moet bestaan in het aannemen van een algemeenen muntmeter, voor alle stukken van het genoot-

1) De afbeelding van dezen Decimeter is echter onjuist, want zij geeft slechts eene lengte van 97 Milimeter aan.

schap uitgaande, en verder te bevorderen, dat zoowel penningkundigen als verkoopers van munten en penningen, in hunne beschrijvingen dien muntmeter bezigen.

Om dit doel te bereiken, zal men moeten bewerken, dat de Zuid-Nederlandsche penningkundigen met ons hetzelfde stelsel aannemen.

Ik geef in overweging den Meter als standaard aan te nemen en de invoering er van te bevorderen, door het doen graveeren van een zeer juisten muntmeter waarop gedrukt worde, dat deze maat is aangenomen, om in het vervolg te worden gebruikt door de Société Royale de Numismatique Belge en door het Nederl. Genootschap voor Munt- en Penningkunde. 1)

Dat aan alle bekende penningkundige leden dezer genootschappen, daarvan kosteloos exemplaren worden verstrekt en dat afdrukken daarvan, zoo goedkoop mogelijk worden verkrijgbaar gesteld.

J. A. Smits van Nieuwerkerk.

Dordrecht, 20 November 1892.

---

1) Een schaal van 10 centimeter in millimeters verdeeld werd reeds in 't begin van 1864 door wijlen den heer G Theod. Bom ingevoerd — zie Catalogus Hendrik Salm, verkooping 25 Januari 1864 — en sedert gebruikt. Red.

ADVERSARIA

BETREFFENDE AMSTERDAMSCHE PENNINGEN EN MUNTEN.

I.

Iets over de Amsterdamsche Noodmunt.

Nadat de heer TER GOUW in zijne »*Geschiedenis van Amsterdam*", deel VII, bl. 263 en vlg. de historie van deze noodmunt uitvoerig heeft nagegaan en ten duidelijkste aangetoond, dat de overlevering, dat dit geld van het altaarzilver van de Oude en de Nieuwe kerk gemaakt was, geen geloof hoegenaamd verdient, is de Zeer Eerw. Heer B. H. KLÖNNE, Rector van het Beggijnhof, in »*de Katholiek*" CI. bl. 333 en vlg. met veel scherpzinnigheid komen bewijzen, welk zilver dan eigenlijk wèl tot het vervaardigen van die noodmunt versmolten is.

Stuk voor stuk noemt hij het zilver der gilden op, dat, gevoegd bij het zilverwerk der schutterijen, het kerkenzilver, wat men geree-

delijk kon missen, en het zilver door de burgerij ingeleverd, ter aanmunting werd »gebroecken".

Het zij mij vergund hier een paar opmerkingen te maken, waarmede deze noodmunt-geschiedenis weder eenigszins wordt aangevuld.

In de vergaderingen van de Vroedschap is er sprake van één »meester", d. i. een goud- of zilversmid, die het zilver tot platen zou versmelten en daarvan geld zou slaan. (Resol. 15 Jan. 1578). Maar tien dagen te voren had men bepaald, dat de commissie ad hoc, uit drie personen bestaande, »eenige goutsmeden" zoude mogen »besygen", om dit geld te munten. Ik geloof, dat de commissieleden zich aan de oudste bepaling gehouden hebben en ieder één, dat is dus drie goud- of zilversmeden hebben gekozen, om onder hun toezicht dit werk uittevoeren.

Het munten was, gelijk bekend is, in dien tijd een zwaar en moeielijk en daardoor een tijdroovend handenwerk. Gleed de met de hand vastgehouden matrijs uit, zoodat de afslag onduidelijk werd, dan moest het stuk eigenlijk opgesmolten en op nieuw geslagen worden. Wij weten echter, dat dit in de praktijk maar al te vaak verzuimd werd. Neemt men in aanmerking, dat de nieuwe noodmunt reeds op 31 Jan. in omloop moest gebracht worden, dan bleven er nauwelijks veertien dagen tijds over, om al de stukken gereed te maken. Het is niet aantenemen, dat dit werk in dien korten tijd in één

werkplaats kon verricht worden. De noodmuntmeester kon immers niet eens deskundige gezellen aan 't werk zetten, omdat in Amsterdam geen munters van beroep te vinden waren. Ik meen daarom, dat er drie noodmuntmeesters zullen zijn geweest, die ieder hun zilversmidsmeesterteeken op de door hen vervaardigde munten hebben geslagen. Als zoodanig toch beschouw ik de tot dusverre geheimzinnige teekentjes het Boergoensche vuurstaal, het vaasje of altaartje 1) en de letters P G. dooreengestoken — die afwisselend op de noodmunt voorkomen. Dergelijke teekens treft men ook op de noodmunten van Breda en Haarlem aan. En dit stempelen was noodig, wilde de stad zich waarborgen tegen eventueele bedriegerijen van de zijde van de munters. Zoo deze nu de stukken van minder gewicht of minder allooi dan door de regeering was bepaald, afleverden dan wees het merk uit, wie de schuldige was.

Ik behoef hier niet te herinneren, dat die merken geheel het karakter van meesterteekens dragen. Wie ze gebruikten en alzoo de muntmeesters van Amsterdam waren, zal de tijd wellicht nog leeren.

1) Dat het hierbedoelde figuurtje noch een vaasje, noch een altaartje is, schijnt mij duidelijk. Aan de onderzijde toch bespeurt men een schuin staand handvat. Wat kan dit figuurtje nu voorstellen?

Ik wensch er voorts op te wijzen, dat van deze noodmunten ook enkele nagemaakt zijn geworden. In de gemeentelijke verzameling ten archieve van Amsterdam berusten een paar dier imitaties. Bij aandachtige beschouwing zijn ze gemakkelijk te herkennen aan de arceeringen op het wapenschild aangebracht. De meesterteekens zijn tamelijk goed gevolgd, maar toch niet volkomen juist en het zilver is blijkbaar van minder gehalte.

Ik geloof niet, dat deze namaaksels uit den tijd stammen toen de noodmunt gangbaar was. Ze komen mij voor van latere bewerking te wezen, en zijn dan waarschijnlijk vervaardigd in de dagen, toen het Amsterdamsche „vierkante geld" door de talrijke liefhebbers gretiger werd gevraagd, dan het op de markt te vinden was, nadat de stedebeschrijvers er eerst de aandacht op gevestigd hadden.

TER GOUW meent, dat COMMELYN de eerste is geweest, die van de noodmunt gesproken, haar, om zoo te zeggen, ontdekt en er de eerste afbeelding van gegeven heeft in DOMSELAER's stadsbeschrijving.

Er heeft echter een Amsterdamsch historicus bestaan, wiens aandacht reeds vroeger op die noodmunt gevestigd was, nl. de patricier Dr. GERRIT PIETERSZ. SCHAEP, (overl. 21 Juni 1655) over wien men het een en ander lezen kan in het Amsterdamsche Jaarboekje van 1889.

In eene auctie ten vorigen jare (20—24 Mei

1891) door den boekhandelaar S. L. VAN LOOY, te Amsterdam gehouden, kwam een handschrift in veiling bevattende een onafgewerkte penningkundige geschiedenis en eene historie der Nederlandsche munten van de hand van dezen verdienstelijken regent. Dit handschrift was verrijkt met tal van afbeeldingen van penningen en munten in houtsnede, de eene fraai, de andere zeer ruw van bewerking. Onder die van ruwe bewerking kwamen ook verschillende afbeeldingen van de toen ter tijd nog uiterst zeldzame vierkante stukken van Amsterdam voor. Het is dus mogelijk, dat deze ijverige snuffelaar in de oude stadspapieren, de eerste was, die in een der verborgen hoeken of kasten van de Thesaurie eenige overgebleven of achtergehouden exemplaren van de spoedig door de regeering weer ingewisselde — het is daaraan toeteschrijven, dat de nog bestaande exemplaren zoo weinig afgesleten zijn — en toen natuurlijk versmolten noodmunt vond. Ware hij niet door den dood overvallen, zijn penningwerk, het eerste nationale van dien aard, zou in 't licht verschenen zijn en ook het eerste bericht over ons geld hebben bevat.

MR. N. DE ROEVER.

A., Oct. '92.

MÉDAILLE MORTUAIRE DE IAN VAN ARNHEM,

non citée par van Loon. [1])

Deux anges tenant un cartouche, celui de gauche tient encore une trompette et celui de droite un flambeau; en haut, une tête de mort placée sur deux ossements en sautoir, et une faucille; en bas un sablier ailé. Dans le cartouche en neuf lignes: IAN VAN ARNHEM — *Heer Van Roosen — daal tot Harseloo — Extraord: Raad in Gelderland Lan — drost van Velúen — en President des selven Quar — tiers.* (IEAN D'ARNHEM, Seigneur de Roosendaal et de Harslo, Conseiller extraordinaire de la Gueldre, Drossart de la Véluwe et Président du dit canton.)

Légende: **Geboren A° 1636 — den 1: Maij: O: Stijl. Gestorven. den. 12 Decem — A°: 1716. N: Stijl.* (Né l'an 1636 le 1 mai, vieux style, décédé le 12 décembre de l'an 1716 nouveau style.)

1) Zie hierachter Plaat I.

Revers: au dessous d'un aigle éployé, 1) un cartouche avec l'inscription: *Sij Sullen — op varen — met vleúgelen — gelijk de Aren — den Iesaia — 40* (Ils prennent le vol comme les aigles.)

Légende: *Die in Oprechtigheijt — Wandelt Wandelt seker Pr° 10.* (Qui va droit ne manque pas.)

Nous lisons dans *van der Aa* 2) que IAN BARON VAN ARNHEM, Seigneur de Rozendaal et de Harslo, né à la Haye le 1 mai 1636, était le fils de GERRIT BARON VAN ARNHEM et de THEODORA VAN WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE.

Ses parents s'étant fixés en Gueldre, il réçut sa première éducation à Arnhem, et finit ses études à Leyde.

Sa naissance noble fut cause qu'il fut déjà conscrit membre de la noblesse de la Véluwe, à l'âge de 22 ans.

Cette qualité lui valut le 11 mai 1674 sa nomination de député ordinaire du canton de la Véluwe; le 11 février de l'année suivante il fut nommé juge à Arnhem, tandis que le Prince GUILLAUME III, plus tard Roi d'Angleterre, le

---

1) Armes de la famille VAN ARNHEM, qui blassonait d'argent à l'aigle éployé de gueules, regardant tantôt à droite, tantôt à gauche.

2) *A. J. van der Aa, Biographisch woordenboek*, Tome I p. 379 et s.

nomma conseiller extraordinaire du duché de Gueldre et du comté de Zutphen le 9 février 1684.

L'an 1695, le Magistrat de la ville d'Arnhem l'ayant nommé bourgmestre de cette ville, il réfusa d'abord cette dignité, qu'il croyait incompatible avec celle de juge, et ne céda aux instances du Magistrat que sur l'autorisation du Prince, dont il était un des favoris et qui non content de lui avoir accordé plusieurs faveurs, l'éléva, le 15 août de l'an 1701, à la dignité de Landdrost (Drossart) de la Véluwe.

Il est singulier que VAN LOON 1) en s'occupant des troubles qui eurent lieu à Arnhem, ne fait aucune mention de lui, quoique nous voyons dans VAN DER AA, qu'il a été mêlé bien des fois dans ces affaires, car réélu membre du Magistrat l'an 1703, il refusa ainsi que les cinq autres membres réélus, d'accepter cette fonction, à moins que les six autres membres ne fussent également réinstallés.

En 1704 fait prisonnier par les partisans des villes, il fut relaché peu de temps après. Enfin l'an 1707, réelu membre du Magistrat d'Arnhem, il refusa cette dignité pour les mêmes raisons qu'en 1703, et persista dans cette résolution jusqu'à sa mort, le 12 décembre 1716.

---

1) *Van Loon, Beschrijving der Nederlandsche historiepenningen.* Tome IV p. 416.

Il avait épousé sa cousine IANNA MARGARETHA VAN ARNHEM, mais n'ayant procrée des enfants, sa race s'éteignit avec lui.

Le Prince GUILLAUME III l'avait pris en grande affection et a été avec la Reine MARIE, plusieurs fois son hôte à Rozendaal, seigneurie que sa femme lui avait apportée en mariage, et qu'il avait beaucoup embellie.

Sa piété lui mérita l'estime générale. Elle se signala surtout par ses secours prodigues aux émigrés français de la religion protestante.

La géométrie, l'architecture, la théologie et la poésie occupaient les loisirs que lui laissaient ses fonctions politiques. Il nous reste quelques œuvres, soit en prose, soit en vers, mais à ce qu'il semble il n'était qu'un poète médiocre.

Sa devise qu'on trouve aussi sur notre médaille était: »Qui va droit ne manque pas" (Die in oprechtheid wandelt wandelt zeker) tiré des Proverbes, Chap. X v. 9.

TH. M. ROEST.

Leyde, octobre 1892.

VONDST VAN GOUDEN MUNTEN

te KUDELSTAART, bij AALSMEER, in Juli 1892.

Op Saturdag den 2den Juli werd door eenen arbeider, in dienst van den aannemer bij de uitvoering van een Rijkswerk, nabij Kudelstaart (Gemeente Aalsmeer), ongeveer 0.50 Meter onder het maaiveld een steenen potje gevonden, inhoudende 112 stuks oude gouden munten.

Door het goede toezicht van den ingenieur werden de munten behouden, het potje echter was gebroken en de scherven daarvan worden bewaard op het Rijksmuseum van oudheden te Leiden.

Weinige dagen na het vinden dezer munten werden zij door toedoen van Z.E. den Minister van Oorlog naar het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage gezonden om aldaar getaxeerd en nagezien te worden.

Dit geschiedde, de waarde werd bepaald en de helft daarvan ten bedrage van *f* 304.57 aan den vinder ter hand gesteld.

De vondst bestond voor het grootste gedeelte uit Fransche munten, terwijl er, wat de zeldzaamheid betreft, daaronder zich maar een paar stukken bevonden, die daarop aanspraak kunnen maken. Ik laat thans volgen eene korte opgave van hetgeen die vondst bevatte.

1. Ecu d'or van KAREL VI, Koning van Frankrijk (1380—1422). *Berry* pl. xxxx n°. 2. *Le Blanc.* pl. 30 n°. 3. (60 stuks), waaronder zich eene menigte variëteiten bevonden.

a. Aan beide zijden dubbele punten tusschen de woorden.

b. Met een open sterretje of roosje tusschen de woorden op de Kz.

c. Met een punt tusschen de woorden op de Kz.

d. Met GRATIA op de Vz. en achter IMPERAT op de Kz. een sterretje en geen kruisje.

e. Op de Vz. achter REX en evenzoo achter IMPERAT op de Kz. een muntteeken. ⁘.

f. Op de Vz. DEI, op de Kz. IMPERA, met groote ruimte tusschen het daarop volgend kruisje.

g. Op de Kz. VINCIT *

h. Op de Vz. achter KAROLVS, ×

i. Op de Kz. VINCIT en achter IMPERAT geen kruisje, maar een ander figuurtje, meest gelijkende op eene ster.

j. Op de Kz. grootere letters en IMPERAT.

k. Op de Kz. IMPERAT vlak bij het kruisje.
l. Op de Vz. FRANCO en op de Kz. ✠PE ⁘
m. Op de » FRANCORVM.
n. Op de » ✠ · PE'.
o. Op de » FRANCORVM.
p. Op de Kz. REGNAT, punt dicht.
q. Op de » kleine letters en REGNAT.
r. Op de » REGNAT.
s. Op de » REGNAT.
t. Op de » REGNAT en eene ster tusschen de woorden
u. Op de Kz. REGNAT, dicht punt.
v. Op de » REGNAT, dicht punt.

2. Salut d'or, van HENDRIK VI, koning van Frankrijk en Engeland (1422—1438) *Berry*, pl. XXXX 11 n°. 2, zeer fraai. 1 Exemplaar.

3. Gouden leeuw van LODEWIJK II DE MALE, Graaf van Vlaanderen (1346—1384). *Gaillard* II. pl. XXVI n°. 214. 1 Exemplaar.

4. Chevalier d'or van PHILIPS DEN GOEDE, als Graaf van Vlaanderen. (1430—1467). *Den Duits* pl. XI n°. 65. 4 Stuks.

5. Gouden Peter van Leuven van PHILIPS DEN GOEDE als hertog van Braband (1430—1467). *V. d. Chijs*, pl. XV no. 6. 1 Exemplaar.

6. Chevalier d'or van denzelfden voor Braband. *V. d. Chijs* pl. XV n°. 1. 4 Stuks.

7. Als voren van denzelfde voor Henegouwen. (1433—1467). *Chalo'n.* pl. XXI n°. 156. 2 Stuks.

8. Als voren van denzelfde voor Holland. *V. d. Chijs.* pl. XIV nº. 4. 1 Exemplaar.

9. Gouden klinkert van Graaf WILLEM V van Holland. (1346—1358) *V. d. Chijs* pl. V. nº. 4. 21 Stuks.

10. Goudgulden van JAN VAN BEIEREN voor Holland (1421—1425) *V. d. Chijs* pl. XI nº. 1. 1 Exemplaar.

11. Goudgulden van RUDOLF VAN DIEPHOLT, bisschop van Utrecht (1431—1455). *V. d. Chijs* pl. XV nº. 1. 8 Stuks.

12. Gouden nobel van EDUARD III, Koning van Engeland (1327—1377). Zeer gewoon. 2 Stuks.

13. Goudgulden van RABANUS VAN HELMSTADT, Aartsbisschop van Trier. (1430—1439). Hoogst zeldzaam.

14. Verschillende goudguldens van THEODERIK II, Aartsbisschop van Keulen. (1414—1463), zie *van Merle*, pag. 191 nº. 1,
» » » » 202 nº. 28,
» » » » 203 nº. 31b,
» » » » 204 nº. 34. 4 Stuks.

15. Goudgulden van Metz. verg. *Köhler II*, nº. 2991, de Vz.; de Kz. V. *Köhler* nº. 2993 doch dit exemplaar heeft: CIVITTTIS.

Het Koninklijk Kabinet is door deze vondst verrijkt met een aantal variëteiten en vooral met den goudgulden van RABANUS VAN HELMSTADT, bisschop van Trier, dien het niet bezat.

Wat de duplicaten betreft, hoop ik den Minister eerlang een voorstel te doen, om die ter ruiling te mogen aanbieden.

Daar de jongste munt van 1467 kan zijn, is naar mijne gissing, deze vondst in een der jaren tusschen 1470—1481 aldaar geborgen, tijdens de destijds heerschende Hoeksche en Kabeljauwsche twisten in ons vaderland.

A. A. Looyen.

MUNTVONDST TE DOMBURG.

In de vorige week werd te Domburg in een oud onaanzienlijk huis, op den hoek van het »Karregat", eene zeer belangrijke verzameling gouden munten opgegraven.

Men vond dit geld in eene binnenkamer onder een vloer, die reeds dikwijls vernieuwd was geworden.

De munten waren bevat in een grijs-bruin steenen kannetje, en bestonden, behalve uit enkele zeer geoxydeerde zilveren realen van Spanje, uit 133 gouden stukken, die weinig kenmerken droegen, van lang in omloop te zijn geweest.

Daar wij slechts een twintigtal dezer munten terloops zagen, is de historische waarde van deze muntvondst niet te bepalen.

Wij troffen er verscheidene dubbele dukaten met de twee hoofden, van Ferdinand en Isabella, in aan en vervolgens enkele fransche

kroonen, waarvan de jongste van FRANS I was. (1515—1547.)

Onder de engelsche munten bevond zich een angelot van HENDRIK VIII.

De overige stukken waren van Nederlandsche vorsten.

De oudste onder deze was een schild of klinkert van graaf WILLEM V van Holland (1346—1359) (*v. d. Chijs* pl. V n°. 4). Deze munt, die zooveel ouder is dan de overige gevonden stukken, levert opnieuw het bewijs, dat men oudtijds minder op den naam van den vorst, dan wel op het munttype zelve lette.

Daarna volgden een leeuw van FILIPS DEN GOEDE (1433—1467) te Mechelen geslagen (*v. d. Chijs* pl. XV n°. 3), en een schuitje of halve nobel uit de minderjarigheid van FILIPS DEN SCHOONE voor Braband. (*v. d. Chijs* pl. XVIII n°. 4.)

Ook waren er enkele halve realen onder, en goudguldens van KAREL V, waarop deze vorst met de kroon op het hoofd, het zwaard in de rechterhand en den Rijksappel in de linker, ten halve lijve is afgebeeld.

Zeer waarschijnlijk zijn deze munten begraven in de laatste helft der zestiende eeuw, toen het rond Domburg alles behalve veilig werd, en deze plaats, volgens den heer KESTELOO, omstreeks 1572, door krijgsvolk grootendeels werd verbrand.

Middelburg, 26 November. M.

Mr. N. DE ROEVER

† 11 MAART 1893

Toen Woensdag den 15en Maart l.l. op het kerkhof Zorgvlied aan den Amstel het stoffelijk overschot van onzen gewaardeerden conservator in de aarde verdween, gevoelden wij dat daar een scherpziend medewerker, een sympathiek vriend henenging — dat ons iemand ontvallen was, die nog zooveel voor onze wetenschap zou opgespoord, nog zoovele donkere plekken tot klaarheid zou gebracht hebben en die een hechte steun beloofde te worden voor ons jeugdig Genootschap.

Vrijdagavond nog had hij tot één uur in zijn studeerkamer vertoefd en 's nachts maakte eene bloeduitstorting in de hersenen een einde aan zijn arbeidzaam leven. Zijn achtjarig zoontje vond hem 's morgens dood te bed.

NICOLAAS DE ROEVER, den 30en October 1850 te Amsterdam geboren, was aanvankelijk voor

't notarisambt bestemd, en werkelijk was hij ook eenigen tijd op 't kantoor van den heer REPELIUS te Amsterdam werkzaam.

Doch zijne roeping dreef hem verder; en spoedig reeds verwisselde hij de kantoorkruk voor de utrechtsche universiteitsbanken. 't Lidmaatschap van den senaat bewijst wel dat hij zich reeds daar bemind wist te maken.

Voor zijne promotie nog, werd de doctorandus in de rechten benoemd tot adjunct-archivaris van Amsterdam (3 Sept. 1877), en deze benoeming baande hem den weg, die hij later met zooveel genoegen voor zichzelf en zooveel nut voor anderen betreden zou. Nu eerst gevoelde hij zich op zijn plaats — voortaan zou hij zich geheel kunnen wijden aan zijne lievelingsstudiën: de geschiedenis en oudheidkunde van ons land, in 't bizonder van Amsterdam. En zijn proefschrift *»de Amsterdamsche Weeskamer"*, waarop hij den 4^en^ Juli 1878 in de rechtswetenschap promoveerde, toont ons aan hoezeer die benoeming met zijne neiging strookte.

In 1885 werd DE ROEVER tot opvolger van zijn overleden chef, den archivaris SCHELTEMA, gekozen — zijn doel scheen bereikt — hij verdubbelde zijne werkzaamheden en voortaan vinden alle hulpwetenschappen der geschied- en oudheidkunde in hem een ijverig, fijn opmerkend beoefenaar.

Aan meer bevoegde pen zij een uitvoerige

levensschets toevertrouwd — hier willen wij slechts kortelijk aanstippen wat DE ROEVER op numismatisch gebied tot stand bracht. In het *Handboek voor den Verzamelaar van Handschriften, zegels en munten*, door Mr. N. DE ROEVER Az. en Mr. CH. M. DOZY, dat in 1883 te Leiden 't licht zag — behandelde DE ROEVER de twee eerste onderwerpen, terwijl zijn vriend, de heer DOZY, de kopij voor de afdeeling munten en penningen leverde.

Eerst na zijne benoeming tot archivaris, dus na 1885, begint DE ROEVER zich op numismatisch terrein te bewegen.

Zijn voorganger, de heer SCHELTEMA, had hem eene verzameling amsterdamsche gedenk- en gildepenningen nagelaten — doch toen deze in 1888 uitgebreid werd door toevoeging van de rijke collectie Amstelodamiana van den zooeven ontslapen verzamelaar GERARD A. HEINEKEN, was dit een nieuwe bron van studie voor onzen archivaris.

Het geheel werd door DE ROEVER in een nieuwe doelmatige kast vereenigd en als volgt gerangschikt:

A. *Gedachtenispenningen*
   a. Gebeurtenissen (Historiepenningen)
   b. Personen
      α. Eerepenningen
      β. Bruiloftspenningen
      γ. Dood- en Begrafenispenningen

B. *Prijspenningen*
   a. Onderwijs, Wetenschap, Kunst, Handel, Schutterij, Sport, enz.

b. Tentoonstellingsmedailles
c. Prijspenningen door de gemeente Amsterdam verworven

C. *Waardepenningen*
a. Munten te Amsterdam geslagen
b. Noodmunten
c. Huismunten
d. Koffiehuismunten
e. Brood-, turf-, waterloodjes

D. *Toegangspenningen*
a. Gilden
b. Vereenigingen en Gestichten
c. Brandspuitpenningen
d. Hondenloodjes

E. *Draagteekens*
a. Politieke teekens
b. Gelegenheidsteekens
c. Onderscheidingsteekens (Insignes)

F. *Adrespenningen en Merkteekens.*

G. *Penningen aan de gemeente Amsterdam vereerd* — geen betrekking hebbende op hare geschiedenis

De collectie Nederlandsche munten van JHR. A. P. LOPEZ SUASSO, die ook in 1888 aan 't archief geschonken werd, bleef afgescheiden, daar deze in 't amsterdamsch archief slechts gedeeltelijk op hare plaats was.

Bij de rangschikking van deze schatten, groeide ook DE ROEVER'S neiging voor de munt- en penningkunde — aan ieder stuk wist hij herinneringen uit den tijd vast te knoopen — met ieder stuk doorleefde hij de gebeurtenissen uit die dagen. Geen wonder dan ook dat hij in 1891 met vreugde de oprichting van ons Genootschap begroette en met genoegen zijne benoeming (12 Juni 1892) tot gewoon lid aan-

nam. De buitengewone algemeene vergadering van 9 October l.l. koos hem tot conservator en tot lid der Commissie van Redaktie van dit Tijdschrift. Nog klinken ons zijne woorden in 't oor, toen hij zijne benoeming aanvaardde en beloofde zijne beste krachten te zullen wijden aan den bloei van ons Genootschap.

Dat hij deze belofte ernstig wilde nakomen, getuigt onze eerste aflevering. Onder den titel »*Adversaria betreffende amsterdamsche penningen en munten*" wilde hij een reeks artikelen ten beste geven, die op *zijn* Amsterdam betrekking hadden. Hij opende deze reeks met beschouwingen omtrent de noodmunten van 1578 — en ieder onzer las met groote belangstelling zijne juiste opmerkingen, omtrent de zilversmidsteekens, die hij op de stukken ontdekt had.

Wij herinneren ons nog zijn enthusiasme toen hij ons mededeelde een amsterdamschen zilversmid uit dien tijd gevonden te hebben, wiens winkel: »In 't bourgoensche vierijzer" heette — dit zou de draad worden, die hem uit 't labyrinth moest helpen! doch zijn hand vermag niet meer dien draad te grijpen. Hij is heengegaan, een ledig achterlatend, zooals slechts een onvermoeid geleerde in staat is te doen.

JOH. W. STEPHANIK.

Amsterdam, Maart '93.

Beschrijving van de Enkele en Dubbele Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's-Hertogenbosch van 1704 tot 1793.

(Vervolg.)

1784.	gul.	490 : 18 : 2
		447 : 10 : 2
		684 : 11 : 2
		228 : 8 : 8
		28 : 1 : 8
1785.		660 : 1 : 2
		586 : 11 : 2
		362 : 11 : 2
		195 : 18 : 8
		27 : 7 : 8
1786.		678 : 19 : 2
		578 : 17 : 2
		950 : 11 : 2
		23 : 12 : —
		178 : 14 : 8
		58 : 13 : 8

1787. Betaald aan LEONARD VAN ENGELSKERKEN, wegens geleverde goude en zilvere stadspenningen 722 : 5 : 12

Item betaalt aan denzelfen wegens

geleverde gouden penningen voor steenen gevels 133 : 18 : —

Laatstelijk brengt de rendant hier in uijtgaav wegens 434 stadspenningen ten behoeve van het brandgereedschap in den jare 1787, gefurneert 304 : 14 : 8

1788. Eerstelijk brengt de rendant alhier in uijtgaav wegens goude en zilvere hertogspenningen 1) door L. VAN ENGELSKERKEN aan den pensionaris BOWIER ter hand gesteld 879 : 9 : 8

Kantteekening aldaar: volgens resolutie van 19 December 1787 zijn die penningen aan de battallons hollandsche guardes en Oranje Nassauw geschonken, tijdens de rebellie van het garnizoen en de plundering van 's Hertogenbosch, gezonden om de rust te herstellen.

Betaald aan L. VAN ENGELSKERKEN:

gul. 1115 : 15 : —
541 : 4 : 12
546 : 1 : 8

1789.
627 : 5 : 2
440 : 14 : —
397 : 2 : —

1) Penningen geslagen ter gelegenheid van het 25 jarig gouverneurschap van den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel.

1789.	gul.	56	11	8
		70	11	—
		98	11	8
1790.		548	1	—
		533	6	—
		343	2	2
		105	11	8
		95	1	8
1791.		533	17	—
		368	2	8
		579	4	2
		507	18	—
		105	18	8
		105	18	8
1792.		395	3	—
		393	5	10
		507	18	—
		105	18	8
		98	14	8
1793.		664	5	—
		543	5	—
		372	4	—
		98	11	8
		56	11	8
		126	18	8
1794.		815	17	10
		507	18	—
		589	4	—
		255	6	—

BESCHRIJVING DER PENNINGEN.

De ( ) waarin sommige jaartallen geplaatst zijn, beteekenen dat vermoedelijk in die jaren de daarbij omschrevene penningen zijn geslagen. De andere jaartallen staan op de penningen zelve.

(1704.)

N°. 1. Voorzijde: Het gekroonde stadswapen tusschen twee staande wildemannen.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ (Dat de liefde tot den Bosch zegeviere.)

Keerzijde: Het stadhuis.

Boven: PRÆSENTES CURIA POSCIT

(Het stadhuis vordert tegenwoordige.)

Afsnede: S: C:

Vervolg op van Loon, N°. 37.

(1704.)

N°. 2. Als N°. 1; doch grovere bewerking.

(1704.)

N°. 3. Vz.: Als N°. 1.

Kz.: Het stadhuis, daaronder lofwerk, ter zijde S C.

Boven: PRÆSENTES CURIA POSCIT

Van Orden, Pl. XIX. N°. 6.

(1704.)

N°. 3*a*. Als N°. 1; doch variëteit met hooger voetstuk onder het wapen op de Vz.

1705.

N°. 4. Vz.: Gezicht op de stad, van de Zuid- of Vuchterzijde; op den voorgrond de straatweg, de schans St. Antonie, en daaronder het gekroonde stadswapen, door twee wildemannen vastgehouden.

Boven: Op een banderol ingedrukt, SILVA-DUCIS ('s-Hertogenbosch).

Kz.: In het midden een met een kleed overdekt altaar, op welks voet S * C en op den laagsten trap rechts TVB. Op dat altaar een geopend boek. Links: Het staande beeld der gerechtigheid, leunende tegen dat altaar, houdende in de rechterhand boven een boompje, het zwaard en de weegschaal en in den linkerarm een palmtak des vredes. Rechts: Het staande, opwaarts ziende en tegen dat altaar

leunende beeld der nijverheid, met de ledige rechterhand wijzende naar de linkerhand die een bijenkorf vasthoudt, en den linkervoet doende rusten op een spade die tegen een boom staat.

Dit alles beschenen door een door hemellicht omstraald Alziend oog.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ

Afsnede: CIↃIↃCCV

1705.

N°. 5. Vz.: Als N°. 4.

Kz.: Als N°. 4; doch zonder de letters TVB. *Van Orden,* Pl. XIX. N°. 1.

1706.

N°. 6. Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde, op den voorgrond de straatweg, en de schans St. Antonie, rechts een scheepje en links T. V. B.

Boven: Op een banderol ingedrukt: SIL-VADUCIS

Afsnede: CIↃIↃCCVI, zijnde het laatste cijfer weggestoken.

Kz.: Als N°. 4; doch in het altaar het gekroonde stadswapen en daaronder, ter rechterzijde, T.V.B.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ

Afsnede: * S * C *

(1707—1710.)

N°. 7. Vz. : Als N°. 4.
Kz.: Als N°. 5; doch hier zonder jaartal.
Vervolg op Van Loon, N°. 39.

(1707—1710.)

N°. 8. Vz.: Als N°. 4.
Kz.: Als N°. 7; doch de afsnede grooter.

1711.

N°. 9. Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; op den voorgrond de straatweg, de schans St. Antonie en aan de rechterzijde een scheepje.
Boven: In lofwerk SILVADUCIS
Afsnede: In een met twee palmtakjes versierd schildje S * C en daaronder 1711.
Kz.: Het beeld der gerechtigheid als eene gehelmde vrouw, met het zwaard en de weegschaal in de linkerhand en met de rechterhand houdende een laurierkrans boven een schild, waarop het wapen der stad; vóór het beeld ligt de hoorn des overvloeds en ter rechterzijde staat een altaar met een geopend boek waaronder B.
Boven: SALUS PUBLICA (Algemeen welzijn.)
Van Orden, Pl. XIX. N°. 3; doch daar zonder de letter B.

1711.

N°. 9*a*. Vergelijk N°. 9. Geslagen met den gescheurden stempel bij de letters VB onder de hoorn van overvloed op de Kz.

(1712.)

N°. 10. Vz.: Als N°. 9; doch zonder jaartal en palmtakjes.

Kz.: Als N°. 9.

(1712.)

N°. 11. Vz.: Als N°. 9; doch de * S * C * niet in een schildje.

Kz.: Als N°. 9; doch met gesloten boek en zonder B.

De voorzijde bij *Van Orden*, Pl. XIX. N°. 2.

(1712.)

N°. 12. Vz.: Gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde; op den voorgrond het beeld van den stroomgod, links één en rechts twee scheepjes in de Dieze en de weg naar Orthen.

Boven: Op een wimpel ingedrukt SILVA-DUCIS

Kz.: Als N°. 11; doch ter wederzijden S.C.

Vervolg op Van Loon, N°. 38.

(1712.)

N°. 12*a*. Als N°. 12. Variëteit met twee scheepjes en een schuit links en vier scheepjes

en een schuit rechts op de Vz. en het boek zonder sloten op de Kz.

(1712.)

N°. 13. Vz.: Gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde; op den voorgrond het beeld van den stroomgod, en rechts twee scheepjes in de Dieze, en de weg naar Orthen.

Boven: In lofwerk SILVADUCIS

Kz.: Het beeld van Minerva met een uil, de speer in de rechter- en den bijlbundel in de linkerhand en een boek onder den linkerarm houdende; aan de linkerzijde het stadhuis.

Boven: SERVAT VIGILANTIA CONCORS. (Eendrachtige waakzaamheid behoudt.)

Afsnede: S: C: in een schildje.

Van Orden, Pl. XIX. N°. 4.

1713.

N°. 14. *Op den vrede van Utrecht.*

Vz.: Gezicht van de Zuid- of Vuchterzijde, op de door de zon beschenen stad; op den voorgrond de straatweg en de schans St. Antonie, links een scheepje en rechts het zittende beeld van Minerva, de uil met uitgespreide vlerken voor zich; Minerva houdt in de rechterhand de speer, en de linkerarm rust op het door een palmtak overschaduwd stadswapen.

Boven: AGUNT IN PACE (Zij handelen in vrede).

Afsnede: .S. P. Q. S. (De raad en het volk van 's-Hertogenbosch) in eenig lofwerk en engelenkopje.

Kz.: Het beeld des vredes, een hoorn van overvloed voor zich, in de rechterhand den palmtak des vredes en in de linkerhand een Mercuriusstaf houdende, staat tusschen twee kolommen waarvoor de geboeide Mars en twee kindertjes, de godsdienst en de gerechtigheid voorstellende.

Boven: TEMPORA OPTATA (Gewenschte tijden.)

Afsnede: CIↃIↃCCXIII, waaronder een versiering.

Van Loon, IVe Dl. Blz. 657, N°. 4.

Van Orden, Pl. XIX. N°. 5.

1713.

N°. 14*a*. Als N°. 14. Geslagen met den gescheurden stempel. Zie het boek op de Kz.

1713.

N°. 14*b*. Als N°. 14 maar op de Vz. S P Q S dus zonder punten tusschen de letters.

(1714—1720.)

N°. 15. Vz.: Als N°. 14.

Kz.: Als N°. 3.

(1714—1720.)

N°. 16. Vz.: Als N°. 14.

Kz.: Het stadhuis tusschen eenige andere huizen; op den voorgrond aan de rechterzijde eenig voetvolk en eenige ruiterij aan de linkerzijde.

Boven: HANC TUEMUR (Haar, d. i. de stad, verdedigen wij).

Afsnede: S : C in een versiersel.

(1714—1720.)

N°. 17. Vz.: Als N°. 4 zonder banderol doch daarvoor:

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ

Kz.: Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond een vrouw en een man met een hond, rechts een koetsje en links een kar en een fruitvrouw aan een stalletje.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS (De tempel des heiligen raads.)

Afsnede: S C in een versiersel.

De Vz. bij *Van Orden*, Pl. XIX. N°. 10.

(1714—1720.)

N°. 18. Vz.: Als N°. 17.

Kz.: Het stadhuis en daaronder lofwerk.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS.

Ter zijde: S C.

(1714—1720.)

N°. 19. Vz.: Als N°. 14.

Kz.: Als N°. 17.

(1714—1720.)

N°. 20. Vz.: Gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde, en op de Dieze met twee scheepjes; op den voorgrond het gekroonde stadswapen, met twee bijlbundels en twee palmtakken, tusschen de letters S C.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ.

Kz.: Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond vier personen, een hond, een bierwagen, een koets en een fruitvrouw aan een stalletje.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS.

Afsnede: In een versiersel S : C.

De Vz. bij *Van Orden,* Pl. XIX. N°. 9.

(1714—1720.)

N°. 20*a*. Als N°. 20. Variëteit met twee personen, een hond, een koetsje, een kar en een fruitvrouw aan een stalletje.

(1714—1720.)

N°. 21. Vz.: Als N°. 19.

Kz,: Als N°. 17.

(1714—1720.)

N°. 21*a*. Vz.: Als N°. 20.

Kz.: Als N°. 17.

(1714—1720.)

N°. 22. Vz.: Als N°. 20.

Kz.: Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond vier gaande en twee buigende personen, twee koetsjes, een fruitvrouw aan een stalletje en aan de rechter- en aan de linkerzijde een loopende hond.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS.

Afsnede: S * C in een versiersel.

(1714—1720.)

N°. 22*a*. Als N°. 22. Variëteit zonder hond aan de rechterzijde.

(1714—1720.)

N°. 23. Vz.: Als N°. 20.

Kz.: Als N°. 3.

(1714—1720.)

N°. 24. Vz.: Als N°. 20; doch het stadswapen tusschen vaandels, pijlen en vuurwapenen.

Kz.: Als N°. 17.

(1714—1720.)

N°. 24*a*. Als N°. 24. Variëteit met twee scheepjes rechts op de Kz.

1721.

N°. 25. Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; op den voorgrond de straatweg, de schans St. Antonie en een scheepje.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ

Afsnede: 1721.

Kz.: Het stadhuis tusschen andere huizen; op den voorgrond twee paar personen, een koets met twee paarden en een hond.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS

Afsnede: S * C.

1721.

N°. 26. Vz.: Als N°. 25; doch met twee in de lucht zwevende engeltjes, het gekroonde stadswapen houdende.

Afsnede: MDCCXXI.

Kz.: Als N°. 25.

Vervolg op Van Loon, N°. 40.

1721.

N°. 27. Vz.: Als N°. 25.

Afsnede: MDCCXXI.

Kz.: Als N°. 25.

Vervolg op Van Loon, N°. 41.

De Vz. bij *Van Orden*, Pl. XIX. N°. 8.

1722.

N°. 28. Vz.: Als N°. 26; doch met TVB links.

Afsnede: MDCCXXII, met lofwerk er onder.

Kz.: Het stadhuis tusschen andere huizen, op den voorgrond vijf personen, een koets, een sjees en een hond.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS

Afsnede: S * C.

Van Orden, Pl. XIX. N°. 7; doch aldaar een persoon minder.

1722.

N°. 29. Vz.: Als N°. 28; doch geen lofwerk onder het jaartal.

Kz.: Als N°. 25.

1722.

N°. 30. Vz.: Als N°. 28.

Kz.: Als N°. 25.

1723.

N°. 31. Vz.: Als N°. 28.

Afsnede: CIↃIↃCCXXIII met lofwerk er onder.

Kz.: Als N°. 18.

1723.

N°. 31*a*. Vz.: Als N°. 31.

Kz.: Het stadhuis met vooruitspringend bordes, ter zijde S · C.

SANCTI DELUBRA SENATUS.

1723.

N°. 32. Vz.: Als N°. 4; doch met het gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ.

Afsnede: 1723.

Kz.: Het stadhuis.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS
Onder: S C.
De Kz. bij *Van Orden*, Pl. XIX. N°. 12.

1723.

N°. 33. Vz.: Als N°. 31.
Kz.: Als N°. 32.

1725.

N°. 34. Vz.: Als N°. 20.
Kz.: Het stadhuis.
Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS
Afsnede: In een versiersel:
MDCCXXV.
Vervolg op Van Loon, N°. 46.

1725.

N°. 35. Vz.: Als N°. 34; doch zonder de letters S C.
Kz.: Als N°. 34.

1726.

N°. 36. Vz.: De plattegrond der stad.
Boven: VINCAT AMOR SILVÆ.
Onder: TVB.
Kz.: Het stadhuis tusschen de letters S C.
Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS.
Onder: MDCCXXVI, met lofwerk er onder.
Van Orden, Pl. XIX. N°. 13 en 14.

(Wordt vervolgd.)

De arbeid der stempelsnijders van 's Rijks Munt in 1891 en 1892.

Van de werkzaamheid der stempelsnijders van 's Rijks munt is gedurende de jaren 1891 en 1892 veel gevergd, wel in de eerste plaats ten behoeve van den muntslag van 10-guldenstukken, guldens en zilveren pasmunt met de beeltenis van Koningin WILHELMINA, maar ook voor de vervaardiging van gedenk-, prijs- en eerepenningen. Men mag zeggen, dat in beide opzichten door hen een verdienstelijke arbeid is geleverd.

Het is niet de bedoeling hier eene kritiek te geven, noch ook in een, overigens welverdienden lof uit te wijden; maar toch moge met een enkel woord gewag worden gemaakt van de min gunstige beoordeeling, waarmede de nieuwe muntstukken zijn ontvangen, en van de omstandigheden, die het verkrijgen van een meer volkomen muntslag hebben in den weg gestaan. Zonder te willen beweren, dat de nieuwe spe-

ciën èn uit een aesthetisch èn uit een technisch oogpunt beschouwd, geheel zonder gebreken zijn, moet men toch erkennen, dat zij, alles in aanmerking genomen, aan billijke eischen voldoen. Men bedenke vooral, dat, behalve de bezwaren, gelegen in den eenigszins verouderden toestand der werktuigen van 's Rijks Munt, ook andere moeielijkheden te overwinnen waren, die hare oorzaak vonden in het na te volgen model der Koninklijke beeltenis. De vervaardiging hiervan was door bijzondere omstandigheden niet aan de Graveurs der Munt opgedragen, maar aan een zeer verdienstelijken kunstenaar, den heer L. Jünger, leeraar aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid te Amsterdam, die dan ook een in vele opzichten onberispelijk werk heeft geleverd. Het vertoonde echter naar het schijnt enkele hoedanigheden, die, zoo al niet voor een medaille-stempel, althans voor een muntstempel ongewenscht mogen genoemd worden, en waaraan dus de stempelsnijder zooveel mogelijk behoorde tegemoet te komen, zonder te zeer van het goedgekeurde en ter bewerking ontvangen model af te wijken. Zulke kleine wijzigingen, bijvoorbeeld in het relief van een gedeelte der beeltenis of in de golvingen van het haar, noodzakelijk voor het goed uitmunten der muntstukken, kunnen wellicht aan het artistieke der voorstelling geschaad hebben, maar waren eene onverbiddelijke noodzakelijkheid.

En bij vergelijking der speciën met het model valt de zeer getrouwe navolging onmiddellijk in het oog. De bespreking der technische geschiktheid van de stempels voor den muntslag in 's Rijks Munt, en van het oordeelkundige gebruik daarvan door de munters ligt buiten het kader van dit opstel.

De hier aangegeven bezwaren mogen voldoende zijn, om hen, die de speciën om hunne uiterlijke gebreken afkeuren, te wijzen op de vele moeielijkheden, welke eene in alle opzichten deugdelijke bewerking hebben in den weg gestaan.

Ook met betrekking tot de door de graveurs vervaardigde medailles zijn zij blootgesteld aan eene soms weinig welwillende kritiek. Het is ontegenzeggelijk het recht der kritiek om de voortbrengselen van hunnen arbeid te toetsen aan de strengste eischen, welke een medailleurkunstenaar behoort in acht te nemen, maar daarentegen mag men ook van den beoordeelaar verwachten, dat hij, bij eene ernstige afkeuring, toone bekend te zijn en rekening te houden met datgene wat den graveur heeft verhinderd aan die eischen te voldoen. Geen bittere spot, geen hard oordeel kan den kunstenaar tot het inzicht brengen, dat hij gefaald heeft, maar alleen een bezadigde ernst in het aantoonen van de fouten, waardoor hij gezondigd heeft tegen de erkende regelen der kunst.

Hoe menigmaal bijvoorbeeld komt het voor, dat een graveur gebonden is aan bepaalde wenschen van hem, die de penning laat vervaardigen, wenschen waarvan de graveur weet dat de vervulling elk echt kunstgevoel kwetst, maar waaraan hij desniettemin gevolg moet geven, hetzij omdat de lastgever het niet inziet of bezwaar heeft tegen eene wijziging van het bestaande model, hetzij omdat de gelegenheid, waarbij de penning moet dienen, zulks vordert! In dat geval kan wel de mindere artistieke waarde der voorstelling afkeuring verdienen, maar de uitvoering mag alleen veroordeeld worden in zooverre zij niet van die voorstelling een noodzakelijk gevolg is.

Behalve de stempels voor den muntslag hebben de Rijks stempelsnijders in 1891 en 1892 ook de volgende penningen geleverd en de daarvoor benoodigde stempels gesneden;

1°. Een gedenkpenning op het bezoek van H.H. M.M. de Koningin en de Koningin-Regentes aan Amsterdam in 1891.

Diameter 65 mM.

Vz. De linksgekeerde borstbeelden *(accolés)* van de beide koninginnen, met het omschrift: »HET VADERLAND GETROUW TOT IN DEN DOOD."

De stempel is gesneden door I. P. M. MENGER naar een ontwerp van BART VAN HOVE.

Kz. Het gekroonde wapen van Amsterdam op eene draperie met het omschrift: »AAN HARE MAJESTEITEN DE STAD AMSTERDAM" 26—29 MEI 1891."

De stempel is gesneden door W. SCHAMMER. Deze penning is gemaakt in goud, zilver en brons.

2°. Nieuwe penning tot belooning van menschlievend hulpbetoon, voor Rijks rekening vervaardigd in zilver en brons.

Diameter 50 mM.

Vz. Het linksgekeerde borstbeeld van H. M. de Koningin, met loshangende haren, zonder eenige versiering, met het omschrift: »WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN."

De stempel is gesneden door W. SCHAMMER naar een eigen ontwerp. Beiden doen hem ontegenzeggelijk kennen als een zeer verdienstelijken kunstenaar.

Kz. Dezelfde van vroeger (Zie Mr. J. DIRKS, *Beschrijving der Nederlandsche penningen tusschen 1813 en 1863 geslagen,* N°. 695 en 696.)

3°. Gedenkpenning op de Grondwetsherziening in 1887. Diameter 65 mM.

Vz. De linksgekeerde beeltenis van MR. J. HEEMSKERK AZ., met het omschrift: MR. J. HEEMSKERK AZ., MINISTER VAN STAAT."

De stempel is het werk van I. P. M. MENGER naar een model van L. JÜNGER.

Kz. Binnen een eikenkrans de woorden:

DE
GRONDWET
VOOR HET
KONINGRIJK
DER
NEDERLANDEN
HERZIEN 6 NOV.
1887.

De stempel is gesneden door W. SCHAMMER.

Van dezen penning zijn afslagen in zilver en in brons gemaakt.

4°. Gedenkpenning op het 25-jarig bestaan van »de Katholieke Illustratie", geslagen in zilver en in brons. Diameter 50 mM.

Vz. Op een schild de attributen van het tijdschrift, eene pen, een teekenstift, eene rol papier en een inktkoker; het schild is omgeven door een lint met de woorden: »GESCHIEDENIS, BESCHAVING, LETTERKUNDE", afgebroken door drie wapenschilden, vertoonende een kruis met stralen (het geloof), het Nederlandsche wapen en het wapen van het St. Lucasgilde; rondom het lint is het vlak gevuld met boogversieringen.

Kz. Binnen een krans van olijvenloof de woorden:

DOOR GOD GEZEGEND
DOOR DUIZENDEN
GESTEUND
HERDENKT DE
KATHOLIEKE ILLUSTRATIE
HAAR BLOEIEND
XXV JARIG BESTAAN
MEI 1891.

De stempels van voor- en tegenzijde zijn van I. P. M. MENGER naar eene teekening van P. J. H. CUYPERS.

5°. Nieuwe voorzijde van den prijspenning, die door het Rijk wordt uitgeloofd voor nationale wedvluchten van postduiven, met dezelfde beeltenis van H. M. de Koningin, van W. SCHAMMER, als op de voorzijde van N°. 2, maar omgeven door een matten rand met het opschrift: »WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN".

Diameter 40 mM.

Van dezen penning worden verguld-zilveren, zilveren en bronzen afslagen uitgereikt.

6°. Prijspenning voor de Amsterdamsche IJsclub.

Vz. Het gekroonde Amsterdamsche wapen binnen een krans, gevormd door een eiken- en een olijvenlooftak.

Deze Vz. is gelijk aan de Vz. van den prijspenning van de Amsterdamsche Sportclub.

Kz. Een schild in renaissance-stijl, waarvan de krullen aan de onderzijde twee schaatsen omvatten. Bovenlangs de woorden: »AMSTERDAMSCHE IJSCLUB OPGER. 1864."

Graveur W. SCHAMMER.

Diameter 27.5 mM.

7°. Groote en kleine eerepenning van H. M. Koningin WILHELMINA.

Diameter 65 en 45 mM.

Vz. Het linksgekeerde borstbeeld der Koningin, met loshangende haren, en uitgesneden kleed, zonder eenige versiering; met het omschrift: »WILHELMINA KONINGIN DER NEDERLANDEN"; gravure van I. P. M. MENGER naar een model van BART VAN HOVE.

Kz. Eene fraaie gekroonde lijst, gevat in een krans van olijftakken. Gravure van W. SCHAMMER.

Deze penning, voor rekening van Hare Majesteit vervaardigd, wordt in goud, zilver of brons geschonken, evenals de volgende.

8°. Groote en kleine prijspenning van H. M. de Koningin-Regentes.

Diameter 65 en 45 mM.

Vz. De linksgekeerde beeltenis van Hare Majesteit, gekapt met een diadeem en achter afhangenden sluier; om den hals een parelsnoer. Het omschrift luidt: »EMMA KONINGIN-REGENTES DER NEDERLANDEN". Gravure van I. P. M. MENGER, naar een model van BART VAN HOVE.

Kz. is gelijk aan die van N°. 7.

9°. Penning geslagen ter herinnering aan het 10-jarig bestaan der firma FERWERDA & TIEMAN. Diameter 50 mM.

Vz. Een schild in renaissance stijl, gevat tusschen twee palmtakken, met het opschrift:

TER HERINNERING
AAN HET
10 JARIG BESTAAN
DER FIRMA
FERWERDA EN TIEMAN
WIJNHANDELAREN
AMSTERDAM
1882. 1 JANUARI 1892.

Deze inscriptie staat gedeeltelijk op het vlak der medaille, gedeeltelijk op het schild.

Kz. Het gekroonde wapen van Amsterdam, omgeven door een lint waarop: AMSTERDAM. Daaromheen de gekroonde wapens van Groningen, Haarlem, Utrecht,

Rotterdam, 's Gravenhage, Arnhem, Dordrecht en Nijmegen, liggende op een eikenkrans, waarom ook een lint zich slingert met den naam der firma.

De stempel der voorzijde is gesneden door I. P. M. MENGER, die der tegenzijde door W. SCHAMMER.

Behalve bovenvermelde medailles zijn door 's Rijks stempelsnijders in 1891 en 1892 nog penningen geslagen met elders gesneden stempels, te weten:

1°. Een gedenkpenning op MR. H. H. VAN CAPELLE, voorzitter der Loge »de Gelderſche Broederſchap", waarvan de stempels geleverd werden door J. A. DE VRIES te Arnhem.

Vz. De beeltenis van MR. VAN CAPELLE, van voren gezien.

Kz. Het volgende opſchrift:

HENDRIK HERMAN VAN CAPELLE
VOORZ .·. MR .·. DER LOGE
»DE GELDERSCHE
BROEDERSCHAP«
IN HET O .·. VAN ARNHEM
1885—1891
HET E .·. O .·. INGEGAAN
15 JAN. 1891
P .·. S .·.

2°. Gedenkpenning op het eerste regeeringsjaar van de Koningin-Regentes.

Vz. De beeltenissen der beide Koninginnen tegenover elkander, van voren en *de trois quarts* gezien, met het volgende omschrift op een matten rand: »DE ZORG VOOR DE KONINGIN EN HET KON. DER NED. AAN DE KONINGIN-REGENTES OPGEDRAGEN. * 13 DEC. 1891. *

Kz. Het Koninklijk paleis 't Loo; daaronder de wapens van Nederland en van Waldeck-Pyrmont gedekt door de koninklijke kroon, met de leeuwen als schildhouders; die aan de zijde van het Nederlandsche wapen draagt de koninklijke kroon. Boven langs den rand leest men: »HET EERSTE JAAR HARER REGEERING. 'T LOO 1891."

De stempels zijn gesneden door L. CHR. LAUER te Neurenberg.

Utrecht,
Januari 1893.

Mr. L. W. A. BESIER.

EEN ALGEMEENE MUNTMETER

In de vorige aflevering van dit tijdschrift wordt door den heer J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK betreurd dat er in Nederland geene eenheid heerscht in het meten van munten en penningen en dat de grootte der stukken in beschrijvingen en catalogi in velerlei, onderling zeer uiteenloopende, maten wordt opgegeven. Hij doet uitkomen hoe lastig dit is voor verzamelaars — noodigt ons Genootschap uit in deze de zoo gewenschte eenheid te bewerken en stelt als beste maat den meter of nederlandsche el voor.

Alvorens het gebruik van den meter, of liever zijn onderdeel den millimeter, te bespreken, willen wij eerst eens nagaan, welke de verschillende maten zijn, die ten onzent gebruikt worden.

In hoofdzaak vinden wij de drie volgenden:

1°. de schaal van MIONNET,

2°. den muntmeter van VAN GELDER, en

3°. den decimeter in millimeters verdeeld.

Verzamelaars die dikwijls met engelsche catalogi in aanraking komen, zullen herhaald ook de engelsche maat, bij inches, moeten gebruiken.

Ten eerste hebben wij dus de schaal van MIONNET.

De vervaardiger T. E. MIONNET leefde te Parijs in 't begin dezer eeuw, toen de meter en 't geheele decimaalsysteem (ingevoerd door de wet van 9 Frimaire VIII = 29 Nov. 1800) nog als iets revolutionnairs werden aangezien en trouwens nog niet in wetenschappelijke werken gebruikt werden.

Dat zulk eene invoering langzaam gaat, bewijst heden nog ten onzent het veelvuldig voorkomen van de oude amsterdamsche el (= 68.8 cM.) alhoewel het »Nederlandsch stelsel van maten en gewichten" in 1821 werd ingevoerd en niettegenstaande ons art. 442 N. Wetboek van Strafrecht, het gebruiken, bezitten of voorhanden hebben van andere dan wettelijke maten, enz. met straf bedreigt!

Doch ter zake! MIONNET leverde in 1808 zijne: *Description de médailles antiques, grecques et romaines avec leur degré de rareté et leur estimation;* en voegde daarbij eene schaal om de afmetingen der stukken te bepalen.

Hij had namelijk aanteekening gehouden van de verschillende grootten der ruim twintig duizend door hem behandelde exemplaren, de meest voorkomende maten genummerd van 1 tot 19,

beginnend met de kleinste — en in zijne »Explication" die maten tot bepaalde groepen vereenigd. Zijne bedoeling toch, was minder de juiste grootte, dan de waarde der munten op te geven. Hij wilde dat men dadelijk aan de cijfers zou kunnen zien of men met een obool, een drachme, een didrachmon of een tetradrachmon te doen had, daar het er bij de meeste stukken (médailles antiques) niet op aan komt of ze één of twee millimeters grooter of kleiner zijn. Zijne nummers komen overeen met millimeters: 9 — 12.3 — 15.45 — 18.2 — 21.4 — 23.75 — 26.7 — 29.2 — 31.8 — 35.55 — 37.95 — 40.75 — 43.5 — 52.1 — 56.9 — 60.85 — 65 — 71.2 en 78.7.

Ziehier de gebruiksaanwijzing, die MIONNET tegenover zijn muntmeter plaatste:

J'ai rapporté le module des Médailles citées dans cet ouvrage à l'échelle ci-jointe, et j'ai cru, suivant l'usage, devoir distinguer les grandeurs dans les trois métaux; je les indique par les numéros des différens cercles de cette échelle. Ainsi

En or.

Le petit module est compris entre les numéros	1	et	$2\frac{1}{2}$
Le moyen module, entre	3	et	$3\frac{1}{2}$
Le module ordinaire, entre	4	et	5
Le petit médaillon, entre	5	et	6
Le grand médaillon, entre	7	et	11
Le très-grand médaillon, entre	12	et	19

En argent.

Le petit module, entre	1	et	2½
Le moyen module, entre	3	et	3½
Le module ordinaire, entre	4	et	5
Le petit médaillon, entre	5½	et	6
Le médaillon, entre	6½	et	9
Le très-grand médaillon, entre	11	et	14

En bronze.

Le petit module, entre	1	et	5
Le moyen module, entre	5½	et	8
Le grand module, entre	8½	et	10
Le médaillon, entre	11	et	19

Il arrive quelquefois que par son poids et son épaisseur une médaille peut appartenir à un module plus ou moins grand que celui auquel elle répond dans l'échelle.

Deze schaal van MIONNET wordt uitsluitend gebruikt door de beoefenaars der grieksche, liever vóór-romeinsche muntkunde 1), aangezien de standaardwerken over romeinsche munten 2) haar niet of hoogst spaarzaam gebruiken —

1) Deze toch behandelt de munten der volken, welke Europa, West-Azië en Noord-Afrika vóór 't optreden der Romeinen bewoonden en wier landen later in het Romeinsche rijk opgingen.

2) Description historique et chronologique des monnaies de la République romaine vulgairement appelées monnaies consulaires par ERNEST BABELON. Paris 1885-6, 2 tomes in 8°.

Description historique des monnaies frappées sous l'Empire romain communément appelées médailles impériales par HENRY COHEN. Paris 1858—63. 7 tomes in 8°.

ook in wetenschappelijke werken en catalogi begint men tegenwoordig bij 't opgeven der grootten naar 't gebruik van den millimeter over te hellen, ten minste in Duitschland en Frankrijk. Alleen in tijdschriften komt deze schaal, vooral ten gerieve der engelsche lezers, nog veelvuldig voor.

Op eene vraag, welke ik dienaangaande aan onzen griekschen numismaat JHR. DR. J. P. SIX richtte, had deze geleerde de beleefdheid mij te antwoorden:

»Als men gewend is aan de schaal van MIONNET, weet »men dadelijk welke voorstelling men zich moet maken van »Æ 9 of Æ 10, terwijl ik mij uit 15 of 20 millimeter geene »voorstelling van de grootte der munt kan maken. Maar dat »ligt daaraan dat ik mij er niet in heb geoefend en zeer »zelden den duimstok gebruikt heb.

»Anders zoude ik de grenzen waartusschen een attisch »tetradrachmon zich beweegt evengoed in millimeters kennen, »als nu in getallen van MIONNET'S schaal.

»Voorkeur heb ik dan ook niet."

Ik geloof dan ook, en de meening van dezen geleerde staaft mijn beweren, dat de invoering van 't metrieke stelsel bij het behandelen der antieke munten, geene bezwaren oplevert en slechts eene kwestie van tijd zal zijn.

Intusschen hadden beschrijvers van middeneeuwsche munten een andere schaal aangenomen, namelijk onze nummer 2.

Kwam N°. 1 uit 't Zuiden, N°. 2 gewerd ons uit het Oosten.

De oostenrijksche verzamelaar JOSEPH APPEL liet in 1820 't eerste deel van zijn lijvig *Repertorium zur Münzkunde des Mittelalters und der neuern Zeit. Pesth.* (In 8°) 't licht zien en gaf daarbij als muntmeter een door hem vervaardigde schaal, gebaseerd op de Weener maat (Wiener Fusz à 12 Zoll à 12 Linien = 0.316103 M).

Hij had daartoe $2\frac{2}{3}$ Zoll of 32 Linien (= 70.245 mM.) verdeeld in 47 gelijke deelen, van welke hij de twee eerste deeltjes te zamen met N°. 1, de som der drie eerste deeltjes met N°. 2, enz. . . . . de 47 deeltjes te zamen met N°. 46 betitelde. Zijn N°. 46 moest dus in werkelijkheid overeenkomen met eene grootte van bijna $70\frac{1}{4}$ mM. — doch, waarschijnlijk door 't krimpen van 't papier na den druk, 1) stemt zijne schaal bij dit nummer overeen met slechts 69 mM.

In Duitschland werd deze muntmeter spoedig aangenomen; zoodat wij in J. CHR. REINHARD's *Kupfer-Kabinet* (Eisenburg 1827—28. In 8°.) de nieuwe maat, zonder verdere opheldering als de muntmeter afgebeeld vinden.

Ook naar ons land vond hij weldra zijn weg

---

1) Om dit ongerief zooveel mogelijk te voorkomen is achterstaande afbeelding (Pl. III) van den steen droog afgedrukt op middensoort karton.

en in den catalogus P. SMIDT VAN GELDER (Amsterdam 1846. 2 dln. In 8°.) vinden wij hem gereproduceerd met 't bijschrift:

»Nog heeft men achter zoodanige Medaillen en Munten »waarvan men op geene afbeelding in een of ander Pen»ningwerk heeft verwezen, of welke met de aldaar afge»beelden verschillen, de grootte geplaatst, met een nommer »achter de letter G, en is deze grootte genomen naar den »Muntmeter, die ook in de werken van APPEL, REINHARDT »en anderen gevonden wordt, terwijl, tot gemak, van den »bedoelden muntmeter eene teekening bij dezen Catalogus »gevoegd is."

Zagen wij reeds dat APPEL'S muntmeter met het papier gekrompen was, de reproductie bij P. SMIDT VAN GELDER werd weêr kleiner (68 mM.) en daarbij zeer onjuist. De nos. 1—46 VAN GELDER komen namelijk overeen met millimeters:

3.70	13.	22.35	32.15	41.65	52.65	63.9
5.15	14.3	23.55	33.2	43.2	53.9	65.25
6.55	15.75	25.3	34.35	45.	55.5	66.7
8.05	17.1	26.7	35.6	46.55	57.2	en
9.3	18.35	27.85	37.15	47.9	58.65	68.
10.5	19.65	29.25	38.6	49.45	60.4	
11.65	20.95	30.75	40.15	51.1	62.2	

En terwijl APPEL naast zijn muntmeter den Weener Zoll, den grondslag van zijn stelsel, afbeeldde, vinden wij dien bij VAN GELDER vervangen door een decimeter, in millimeters verdeeld; zonder eenig verband tot den muntmeter, zonder eenige

toelichting en een decimeter, die slechts 97 mM. lang is! Dit geheel nu kreeg ten onzent den naam van »Muntmeter van Gelder".

Na hetgeen wij hierboven zagen komt mij onverklaarbaar voor, hetgeen de samensteller van den catalogus PIETER VERKADE (veiling 26 Febr. 1849) in zijne voorrede beweert; namelijk:

> Eindelijk moet hier nog vermeld worden, dat de bij sommige Nummers aangewezene grootte door de letter G, volgens den bij de Verzamelaars meer en meer in gebruik gerakenden Muntmeter is aangeduid, evenals deze bijvoeging, onder anderen, ook in den altijd hoogst belangrijk blijvenden Catalogus van het Kabinet van wijlen den heer P. SMIDT VAN GELDER algemeen genoegen gaf; te meer nog zal dit het geval wezen, wanneer men bedenkt dat deze Muntmeter van 100 Nederlandsche strepen, vervaardigd door J. M. KLEMAN EN ZOON, te Amsterdam, is uitgedacht door wijlen den verdienstelijken Deventerschen Burgemeester Mr. MARTINUS VAN DOORNINCK, als ijverig Beoefenaar en Verzamelaar der Numismatiek genoeg bekend, zoodat deze Muntmeter tevens tot een klein en blijvend aandenken dienen kan ter eere van dien waardigen, kundigen man.

Zagen wij niet hierboven dat de Oostenrijker APPEL de uitvinder was? En waar blijven de 100 nederlandsche strepen bij een muntmeter die slechts tot 68 gaat?

Negen-en-twintig jaar later kunnen wij den heer DIRKS op hetzelfde misverstand betrappen als hij in: *De Noord-Nederlandsche Gildepennin-*

gen. Haarlem 1878. In 8°. op blz. IX spreekt over: den muntmeter H. VAN GELDER 1) (Cat. 1846) geschoeid op ons metriek stelsel. Is dit met 't oog op bovenstaande millimeter opgaven niet eene contradictio in adjecto?

Dat de muntmeter VAN GELDER slechts als een vreemden indringer beschouwd werd, die in onze omgeving en toestanden niet paste, blijkt uit 't weinig gebruik, dat de muntbeschrijvers er van maakten. Het stelsel berustte niet op eene bij ons bekende maat — niet iedereen had den catalogus VAN GELDER op een of ander oogenblik, dat hij eene munt wilde meten, onder zijn bereik, en reeds in 1854 doet de millimeter in onze muntcatalogi zijne intrede.

In de *Description de la très-intéressante collection* .... J. J. BECKER Bz. (veiling 19 Juni 1854 te Amsterdam), door numismaten van naam, als de H.H. K. KAAN, J. P. SIX, prof. H. C. MILLIES, O. KEER, J. F. G. MEIJER en C. J. S. VAN TETTERODE zaamgesteld, vind ik 't eerst vermeld, dat: La dimension des pièces est indiquée en lignes (millimètres).

Nog een tiental jaren moesten voorbijgaan, eer de heer G. THEOD. BOM zijn nieuwen munt-

---

1) Hier is blijkbaar P. SMIDT VAN GELDER verward met den wormerveerschen numismaat H. VAN GELDER, die o.a. de muntcatalogi PIETER VERKADE (1849) en K. KAAN (1852) samenstelde.

meter, dit keer echter werkelijk gegrond op 't metrisch stelsel, het licht deed zien. Doch straks hierover meer.

Dat ons betreurd eerelid, wijlen Mr. Jakob Dirks in zijne later verschenen werken over de nederlandsche gilde- en gedenkpenningen den ouden oostenrijkschen muntmeter in gebruik behield is tevens te wijten aan heeren Directeuren van Teijlers Stichting, die bij de bekroning dit gebruik toelieten. Het artikel van den heer Smits van Nieuwerkerk toont voldoende aan, hoeveel last ons dit berokkend heeft.

De engelsche inch à 10 lines (1 inch = 25.4 mM. bijna) moge thans nog gebruikt worden in eenige officieele catalogi, die in 't Vereenigd Koninkrijk verschijnen — een gunstig teeken vind ik toch, dat de uitvoerig bewerkte muntcatalogi van het Britsch Museum aan 't einde van ieder deel, eene vergelijkende tabel geven, door welke de inches gemakkelijk in millimeters kunnen herleid worden.

Komen wij thans terug op onzen N°. 3, den nieuwen muntmeter, gegrond op 't decimaalsysteem.

Ziehier wat de heeren G. Theod. Bom & Zoon mij desgevraagd hierover mededeelen:

»De eerste muntmeter volgens het metrieke stelsel werd door G. Theod. Bom verspreid in Januari 1864 en droeg

tot opschrift: »Muntmeter voor den catalogus H. SALM". 1) Om dezen muntmeter algemeen in gebruik te doen komen deed G. THEOD. BOM eenige duizenden van dien muntmeter drukken, met het opschrift »Echelle, Stufenleiter, Muntmeter" en voegde deze bij zijn auctie-catalogi. Toen het echter bleek dat er nog steeds verwarring bleef bestaan, deed hij in 1868 zijn adres daaronder drukken, zoodat het toen werd »Muntmeter G. THEOD. BOM", die van toen af dan ook meer algemeen werd gebruikt."

En waarom zouden wij dit ook niet doen? Dringt niet het decimaal-systeem, in de wetenschap reeds lang in gebruik, door zijne vele uitstekende eigenschappen, zich als vanzelf bij ons op? Is niet de millimeter door de officieele liggers of slapers aan de ijkkantoren de eenige maat, die wij overal zuiver kunnen vinden? En terwijl wij bij alle lengte-opgaven den meter gebruiken, waarom zouden wij dan onze troetelkinderen, de munten en penningen met een andere maat meten?

Ook kan de millimeter gebruikt worden als wij de dikte der exemplaren willen aangeven. Sporadisch vinden wij afbeeldingen van diktemeters; o. a. een »Laterculum crassitiei nummorum" in de, in 1750 in Hamburg verschenen, foliant: Nummotheca atque rariora Becceleriana &.

1) Niet onaardig is 't, dat de corrector van dien catalogus in de »Explication des abréviations" in twee talen liet staan: »Mm. Grootte volgens den Muntmeter in den Catalogus VAN GELDER." JOH. W. S.

Daarbij is een millimeter niet zoo groot om voor ons gebruik eene onderverdeeling te behoeven en toch groot genoeg om gemakkelijk met 't ongewapende oog gebezigd te kunnen worden. En, vooral laten we niet uit 't oog verliezen, dat wij met hem onze kleinste muntjes (o. a. zilveren vir raja's en gouden fanams van KOERG, MISORE en TRAVANCORE in DEKAN = 5 mM.), zoowel als onze grootste penningplaten VAN LOON II, 31.1 = 182 mM.) zuiver kunnen omschrijven. Voorstanders van 't systeem VAN GELDER moeten zich boven de 68 mM. behelpen met de wel wat magere bemerking: groote draagplaat, of zeer groote medaille, of groote gedenkpenning, enz.

Mij dunkt »der langen Rede kurzer Sinn" is, dat het gebruik van den millimeter alle bezwaren der andere stelsels uit den weg ruimt en geene nieuwe bezwaren doet opdoemen.

Ten slotte een woord over 't meetwerktuig zelf.

Ik ontwierp eenige jaren geleden een werktuigje, dat hierachter op Plaat III is afgebeeld, en dat mij tot dusver steeds goede diensten bewees.

De overweging dat het er op aankomt, bij het beschrijven van munten en penningen, bij het naslaan van catalogi, maar vooral bij 't vergelijken van vroegere beschrijvingen, de vier

bovengenoemde maten op eene gemakkelijke wijze bijeen te hebben, diende tot uitgangspunt.

't Is een kleine lezenaar van palmhout, waarop mathematisch juist de schalen van MIONNET en VAN GELDER, de inches tot $4\frac{1}{2}$ en de millimeters tot 125 zijn afgebeeld. 1) Een staander met scharnier en zijden koordje is aan de achterzijde bevestigd en geeft, indien opengeslagen, aan 't voorvlak eene glooiende houding. Dichtgeslagen is het werktuigje 130 mM. hoog, bij 75 mM. breed, dus kleiner dan een gewone zakportefeuille. Bij 't werken heeft men slechts het te meten exemplaar op het van onder aangebrachte staande kantje te leggen en boven het stuk leest men dadelijk de grootte in vier maten af.

Aanvankelijk liep de maat tot 100 mM. aangezien dit voor munten en voor de meeste penningen voldoende is.

De grootste munten toch, zijn de koperören

---

1) Aangezien het K. B. van 16 Oct. 1869 N°. 24 (Stbl. 159) tusschen den dubbelen decimeter (2 palm) en den enkele (palm) geene maten als wettig erkent, kan dit werktuigje niet geijkt worden.

Het was daarom eene hoofdvereischte de vervaardiging aan een kundige, nauwgezette hand toe te vertrouwen.

Vervaardiger is de heer W. J. WEISSENO (Nieuwendijk 111, Amsterdam), die steeds eenige exemplaren in voorraad heeft, à *f* 3.50.

Afbeeldingen op karton van den muntmeter zijn aan het Secretariaat van het Genootschap kosteloos verkrijgbaar.

van Göteborg (Zweden) 1646—49 — (48 mM.) — en zelfs als men de Schauthaler of pronkdaalders onder de munten rekent, haalt de 5-voudige Thaler 1647 van FRIEDRICH, hertog van Brunswijk-Luneburg, te Celle geslagen *(Schulthesz-Rechberg 6803)*, niet meer dan 80 mM.

Doch bij de penningen zijn de afmetingen grooter. Wel is waar vallen onze groote penningen meestal tusschen 70 en 80, de oude Italianen tusschen 80 en 90 mM., doch een zeker aantal overschrijdt de 100 — o. a. *van Mieris* I, blz. 56, 284, 308; II, 75, 94, 385; III, 87, 201; *van Loon* I, 47, 64; II, 32, 159, 502; III, 207; IV, 155, 417; *Vervolg op van Loon* N°s. 180, 882, 899; *Dirks* 7, 37, 239 en 281.

Om hierin tegemoet te komen overschreed ik de eerst gekozen 100 mM. en leg u thans eene schaal van 125 mM. voor. Slechts weinige stukken, o. a. de hierboven gecursiveerden, vallen nu nog buiten 't bereik van onzen muntmeter — doch voor die weinigen, die bovendien nog zeldzaam voorkomen, kan een geijkte duimstok dienst doen.

Moge de verspreiding van achterstaanden muntmeter van eenig nut zijn voor mijne medeleden, dan acht ik mij gelukkig aan de roepstem van den heer J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK gehoor te hebben gegeven.

Amsterdam,
Januari 1893.

JOH. W. STEPHANIK.

Médaillon au buste de Joann Lotin.

(Pl. IV, N°. 1.)

Buste en pourpoint, tourné à gauche.

✠ IOANN ✠ LOTIN. ✠ BRVG ✠ AET ✠ XXXVI ✠

le tout dans un cercle perlé. (Plomb.)

Ce médaillon que nous avions cru devoir d'abord attribuer à STEPHANUS HOLLANDICUS, parait être du au burin du grand sculpteur-architecte d'Anvers, CORNEILLE FLORIS DE VRIENDT. C'est là au moins l'opinion du savant conservateur du cabinet numismatique à la Bibliothèque royale de Bruxelles, M. CAMILLE PICQUÉ, que nous souscrivons d'autant plus volontiers, parcequ'il a eu la bonne chance, d'acquérir pour le cabinet, confié à ses soins, six oeuvres qui doivent être attribuées à cet artiste.

Qui était ce JEAN LOTIN? l'histoire ne nous l'apprend pas. C'est en vain que nous avons

parcouru bien de biographies, aucune d'elles ne fait mention de sa personne. Nous trouvons bien dans la »*Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale, Tome I*", quelques renseignements sur la famille patricienne brugeoise des LOTINS, mais notre JEAN n'y figure pas.

Nous avions espéré trouver à Bruges des plus amples renseignements et nous nous sommes adressé dans ce but à M. le Baron J. B. BÉTHUNE, qui a eu l'obligeance de nous communiquer la généalogie de cette famille, que nous ferons suivre plus loin. On y trouvera trois personnes de ce nom, dont la première nous semble être celle qui est figurée sur notre médaillon, parcequ'elle doit avoir vécu au milieu du 16e siècle, date qui correspond parfaitement avec les oeuvres de DE VRIENDT.

D'après cette généalogie JEAN était le fils ainé de JACOB LOTINS, échevin en 1537, trésorier en 1538 et décédé à Bruges en 1540 et de LOUISE DE HAMERE, décédée à l'âge de 88 ans en 1583.

Il avait épousé ANNA DE WINDT, dont il eut deux fils, LIEVIN et WILLEM. Ses frères ANDRÉ et PIERRE ont été conseillers de Bruges, l'un en 1558 et l'autre en 1568.

Peut-être qu'il est mort jeune, et que ce médaillon a été fait pour conserver sa mémoire, ce qui expliquerait pourquoi sa personne n'est mentionnée nulle part.

Les armoiries des LOTINS étaient: échiqueté d'argent et d'azur de six tirés; casque couronné. Crinière: une tête et col de cygne herminé. Supports: deux griffons. Devise: *Selon fortune Lotin.*

Dans la table généalogique qui va suivre on trouve mentionnés encore quelques ancêtres de JACQUES LOTINS, mentionnés par GAILLIARD »*Inscriptions funéraires: Eglise Notre-Dame de Bruges p. 359.*" savoir:

MICHEL LOOTINS ep. CLAIRE VAN HALEWIJN, (d'argent à 3 lions de sable, brisé en abime d'un écu d'argent à la croix de sable, chargé de 5 coquilles d'or.) De ce mariage sont nés:

1. ROBERT LOOTINS, Sgr. de Briotes, conseiller du Roi Louis XI et membre du Parlement de Paris.
2. GUILLAUME LOOTINS, abbé de Marchennies près de Douai. Décédé la veille de Noël 1501.
3. PIERRE LOOTINS. † 7 mai 1489.
4. CHARLES LOOTINS. † 1494.
5. JEAN LOOTINS.
6. HENRI LOOTINS.
7. MARGUERITE LOOTINS. † 24 avril 1494, veuve de GERARD DE KALUWE.
8. GASPAR LOOTINS, échevin et chef homme de Bruges † 4 décembre 1515, ep. BARBE DE BOSQUET, fille D'ALEXANDRE et de BARBE DE VOS. (Ils eurent: *a* JACQUES

Lootins, allié à Louise de Hamere, (voyez la table généalogique), et *b* Marie Lootins, ep. Jean van den Bosch, eguier.

9. Marguerite Lootins, ep. Gaulhier de Houtheusden, (van Oudheusden ?) écuier, Seigneur de Rabaudenburch et Oorscamp. Elle mourut 1518 et célébra son anniversaire à Notre-Dame de Bruges.
10. Anne Lootins. † 1484, ep. Jean d'Hooyere.
11. Jeanne Lootins, ep. Alexandre de Mouseron. Elle mourut 8 mai 1485 et fut inhumée à Notre-Dame de Bruges.

Voici la table généalogique que M. Béthune a bien voulu nous communiquer, laquelle se trouve au cabinet de Monseigneur le Baron F. Béthune, chanoine à Bruges. Cette table a été rédigée par Pierre Lotyns, fils de Pierre Lotyns et d'Anna van der Eecke.

Cette famille a joui d'une grande considération; la preuve en est dans la liste des fonctions publiques qu'elle a occupé et qu'on trouve dans les »*fasti consulares*". Cette liste est tirée d'un manuscrit intitulé: *Wetten van Brugge*, qui se trouve dans la bibliothèque de M. le Baron J. B. BÉTHUNE et dont il a bien voulu nous donner une copie. On y trouve mentionnés les noms suivants:

JASPER LOTIN, Echevin. 1490. Chef homme. 1489, 1494, 1501, 1509, 1513.

JACOB LOTINS, Echevin. 1518, 1526, 1532, 1534, 1537, 1540. Conseiller. 1531, 1536. Trésorier. 1528, 1529, 1530, 1538, 1539. Chef homme. 1517, 1527.

ANDRIES LOOTINS, Conseiller 1558.

MR. PIERRE LOOTINS, Conseiller 1568.

PIETER LOITINS, LOOTINS, LOOTYNS, Echevin. 1624, 1631, 1632, 1644, 1645, 1657, 1658, 1659. Conseiller. 1628, 1652, 1657, 1662, 1663, 1664 licencies droit, 1665, 1666, 1676, 1677, 1682. Chef homme. 1629, 1634, 1635, 1643, 1650, 1651, 1653, 1654, 1655, 1656.

JAN LOOTYNS, LOOTINS, Echevin. 1632, 1662, 1663, 1664. Conseiller. 1643, 1660, 1661. Trésorier. 1653, 1654, 1657, 1658, 1659. Chef homme. 1631, 1632, 1638, 1639, 1646, 1647.

Leyde, Mars 1893. TH. M. ROEST.

BETALINGSPENNING VAN SCHERMERMEER.

In *De Noord-Nederlandsche Gildepenningen*, door Mr. J. DIRKS, wordt op bl. 388 van het tweede deel onder nr. 29 een looden penning beschreven als brandspuitpenning van den polder de Schermermeer, en de voorzijde, gevormd met den zegelstempel van den polder, afgebeeld op plaat CXXXVIII, onder nr. 18. Als opschrift der keerzijde geeft de tekst:

4 OCT.
1847.

Een exemplaar in het museum te Alkmaar doet echter lezen:

40—CT
18—46

Een brandspuitpenning is dit zeker niet. De secretaris van het polderbestuur, door mij geraadpleegd, houdt het voor een betalingspenning voor werkverschaffing; 40 cent is vermoedelijk een half dagloon. Hij versterkt deze meening hierdoor, dat onder de vroegere armenwet dat bestuur tevens algemeen armbe-

stuur was der onder acht burgerlijke gemeenten gelegen polder.

1846 was door langdurige droogte en hitte een ziekenjaar, en tevens het tweede, erge jaar der aardappelziekte. Werdt de penning in den winter van 1846—47 gebezigd, dan vinden de verschillende jaarcijfers daarmede verklaring.

De machtige polder gebruikte het looden geld gewis niet als noodmunt, maar als waarborg dat de verdienste niet aan kroeghouders zou ten goede komen.

C. W. B.

Aanstelling van Antonij Crijnen tot servijsmeester te Nijmegen.

(Pl. IV, N°. 2.)

Voorzijde: een links gewend staand schutter, bezig zijnde zijn geweer te laden, links, het met de keizerlijke kroon gedekte wapen der stad Amsterdam, rechts, het met een dergelijke kroon gedekte wapen der stad Nijmegen. In de bovenhoek: *Antonij Crijnen.*

Keerzijde: in het veld in tien regels: *Het — servijs Gelt — Gekreegen Indè — Stat van Nimmege — Als Commanduer Wacker — Onder. t. Eerste Corperael — scob van Cappeteyn — Backer den Eerste — Octoober — A° 1632.*

Zilver, gegraveerd, ruitvormig draagteeken.

De krijgsbedrijven in Limburg en de inname der steden Venlo, Roermond en Maastricht, door Prins Frederik Hendrik in 1632 zijn te algemeen bekend, om daarvan hier te gewagen, een gevolg daarvan was echter, dat ook de stad Nijmegen tijdelijk van garnizoen ontbloot was en zich verplicht rekende van elders bezetting in te nemen.

Hoe groot die bezetting was, is ons niet ge-

bleken, maar wel, dat daartoe twee compagnien, gevormd uit burgers die zich vrijwillig uit verschillende wijken hadden aangeboden, onder de kapiteins ALART CLOECK en WILLEM BACKER uit Amsterdam behoorden, die den 27sten Augustus naar Nijmegen vertrokken en aldaar tot den 9den October 1632 vertoefden. 1)

Uit het werk van den heer JOCHEMS zien wij nog, dat ALART CLOECK in 1632 kapitein was in Wijk III, terwijl WILLEM BACKER in Wijk XVII dezelfde betrekking bekleedde.

Blijkens mededeelingen van den heer MR. W. VAN DE POLL, archivaris der stad Nijmegen, wordt reeds in de 16e eeuw in de Raadsignaten gewag gemaakt van servijs- of logiesgelden, welke aan officieren en soldaten, daar in garnizoen, of tijdelijk ingekwartierd, voor woning en huisvesting werden verstrekt.

Met de uitbetaling en de contrôle over deze gelden, was een ambtenaar belast, die daarvan rekening aan de stedelijke regeering deed en den titel had van servijsmeester, krachtens een in 1617 genomen besluit.

Deze uitbetalingen hadden eerst voor rekening der stad, doch later voor die van den Raad van State plaats en deze servijsgelden werden gebracht op het budget van oorlog.

1) *Amsterdamsche Burgervendels (Schutterij)* 1580—1795 door J. A. JOCHEMS, Kapitein-Adjudant van het Regiment Schutterij. blz. 31 en volgende.

Door de goedheid van bovengenoemden heer, ontvingen wij nog een extract uit het Raadsignaat van 21 September 1632, van den volgenden inhoud: »Also mijne Heeren bericht" »sijn datt die twee compen Burgers soo van" »Amsterdam binnen dieser Stadt in garnisoen" »gecommen sijn, in weinigh daghen sullen ver-" »trecken, is guet gevonden, die Officieren van" »die selve compen ten huijse van de wede" »Beeckmans tegens eerstkomenden maandach" »ofte dienstdach te gast te houden en te" »tracteeren."

Ook blijkt uit de Raadsignaten nog, dat de Prins in Mei en November te Nijmegen was en dat hem toen door de stad een maaltijd werd aangeboden.

Hoewel nu evenmin uit de Raadsignaten als uit de Rekenboeken blijkt dat Antonij Crijnen, wiens naam wij op boven beschreven penning vermeld vinden, tot servijsmeester is aangesteld, is het toch hoogst waarschijnlijk dat hij dit ambt bekleed heeft en dat hij als uiterlijk teeken daarvan, dit draagteeken ontvangen heeft, te meer daar de naam van Crijnen meermalen in bovengenoemde stukken voorkomt en het ambt van servijs- of logiesmeester, zeker wel steeds aan een Nijmeegsch burger zal zijn opgedragen.

Leiden, Februari 1893. Th. M. Roest.

Beschrijving van de Enkele en Dubbele Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's Hertogenbosch van 1704 tot 1793.

(Slot.)

1726.

N°. 37. Vz.: Als N°. 14.
Kz.: Als N°. 36.

(1726.)

N°. 38. Vz.: Als N°. 36.
Kz.: Als N°. 22.

(1726.)

N°. 38*a*. Als N°. 38.
Variëteit zonder hond rechts.

(1726.)

N°. 39. Vz.: Als N°. 36.
Kz.: Als N°. 20.

1727.

N°. 40. Vz.: Als N°. 20.
Kz.: Als N°. 36.
Onder: MDCCXXVII, met lofwerk er onder. (De laatste I van het jaartal is weggestoken.)

1727.

N°. 40*a*. Vz.: Als N°. 14.
Kz.: Als N°. 40.

1727.

N°. 40*b*. Verschil: zonder S C naast het wapen; de stempel is niet rechts gebroken, doch heeft links een dubbele breuk.

1727.

N°. 41. Vz.: Als N°. 17.
Kz.: Als N°. 40.

1727.

N°. 42. Vz.: Als N°. 20.
Kz.: Als N°. 40.

1727.

N°. 42*a*. Als N°. 42.
Geslagen met den gescheurden stempel. Zie bij het onderste scheepje.

1729. (Dubbele.)

N°. 43. *Op het eeuwfeest der inneming van 's-Hertogenbosch.*

Vz.: Gezicht op de stad van de Zuidzijde; op den voorgrond de straatweg, de schans St. Antonie, de staf van Mercurius en een trompet.

Boven: JUBILATE DEO, (Zingt Gode lof), en daaronder op een geplooide banderol, SILVADUCIS.

Afsnede: REDUCTÆ URBIS A^no^ C^mo^. (Het eeuwjaar van de herkregene stad.)

Kz.: Midden in den penning *17 7 bris*, het wapen van den Prins van Oranje aan de rechteren dat der Algemeene Staten aan de linkerzijde.

Boven: Eene cirkelvormige slang, waar doorheen zich een laurier- en palmtak kruisen met het jaartal 1629.

Onder: Het gekroonde stadswapen, door twee staande wilde mannen tusschen de letters S C vastgehouden.

Van Orden. Pl. XX. N°. 15.

Vervolg op Van Loon N°. 53.

Van Heurn. Dl. IV. blz. 2.

1732.

N°. 44. Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; op den voorgrond de straatweg, de schans St. Antonie en twee horens van overvloed.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ

Afsnede: MDCCXXXII, met lofwerk er onder.

Kz.: Als N°. 40, (van MDCCXXVII heeft men MDCCXXXII gemaakt).

De Vz. bij *Van Orden.* Pl. XX. N°. 16.

1732.

N°. 45. Vz.: Als N°. 44.
Kz.: Als N°. 44; doch het jaartal MDCCXXVII is niet veranderd.

1734.

N°. 46. Vz.: Als N°. 44; doch als verder bijwerk een Mercuriusstaf en een trompet.
Afsnede: MDCCXXXIV met een versiersel er onder.
Kz.: Als N°. 20.
Afsnede: In lofwerk S. C.

1734.

N°. 47. Vz.: Als N°. 44; doch MDCCXXXIIII.
Kz.: Als N°. 18.

1734.

N°. 48. Vz.: Als N°. 17.
Kz.: Als N°. 18.

1734.

N°. 49. Vz.: Als N°. 20.
Kz.: Als N°. 18.

1735.

N°. 50. Vz.: Gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde; op den voorgrond het gekroonde

stadswapen met twee palmtakken en twee bijlbundels.

Boven: VINCAT AMOR SILVÆ.

Kz.: Het stadhuis.

Boven: SANCTI DELUBRA SENATUS.

Onder: MDCCXXXV, met eenig lofwerk.

1735.

N°. 51. Vz.: Als N°. 17.

Kz.: Als N°. 50.

1738.

N°. 52. Vz.: Als N°. 1; doch andere stempel.

Kz.: Als N°. 3.

Afsnede: 1738.

De Kz. bij *Van Orden*. Pl. xx. N°. 17.

1739.

N°. 53. Vz.: Als N°. 52; doch andere stempel.

Kz.: Als N°. 52.

Afsnede: 1739.

De Vz. bij *Van Orden* Pl. XX N°. 19.

1739.

N°. 53*a*. Als N°. 53. De spijlen in de ramen eenigszins verschillend.

1739.

N°. 54. Vz.: Als N°. 14.

Kz.: Als N°. 16; doch in de afsnede, in plaats van S.C., staat 1739.

Vervolg op Van Loon. N°. 141.
De Kz. bij *Van Orden* Pl. XX N°. 18.

1739.

N°. 54*a*. Als N°. 54. De stempel op de voorzijde gescheurd.

1739.

N°. 54*b*. Als N°. 54. De stempel op de voorzijde nog meer gescheurd.

1741 (Dubbele).

N°. 55. *Op het leggen van den steenweg van 's-Hertogenbosch naar Eindhoven.*

Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; op den voorgrond de straatweg langs de schans, St. Antonie en door het fort Isabella, aan de rechterzijde twee scheepjes, vijf hooibergen en een grasmaaier.

Boven: Op een banderol SYLVADUCIS.

Afsnede: MERCATURÆ COMMODO / CIVIUM BONO / INCHOATAVIA / MDCCXLI. (De weg begonnen ten gerieve van den koophandel, ten beste der burgers. 1741.)

Kz.: Het beeld van Mercurius, staande op een baal, houdt met de linkerhand den staf en wijst met de rechterhand aan de zittende stedemaagd, die met haar linkerarm op het stadswapen rust, den hoorn des overvloeds en eenige koopwaren aan.

Boven: PERFICERE URGET (Hij drijft haar aan om het te volbrengen).

Afsnede: S. C

Vervolg op Van Loon. N°. 160.

Van Orden. Pl. XXI. N°. 30.

1741.

N°. 55*a*. Vz.: Als N°. 55; doch met zeven hooibergen.

Kz.: Als N°. 55.

N.B. De grasmaaier maait rechts.

1741.

N°. 55*b*. Geheel gelijk de vorige; doch de grasmaaier maait links.

1741.

N°. 56. Vz.: Als N°. 55; doch slechts met één scheepje.

Kz.: Als N°. 55.

Van Orden. Pl. XX. N°. 22.

1741.

N°. 57. Vz.: Als N°. 55; doch SILVADUCIS in een geplooiden wimpel en grootere letters.

Kz.: Als N°. 55; doch voor S. C. in de afsnede een *

Van Orden. Pl. XX. N°. 20.

1741.

N°. 57*a*. Als N°. 57. Variëteit met acht hooibergen en twee scheepjes op de Voorzijde.

1741.

N°. 57*b*. Vz.: Als N°. 55; maar in een andersgeplooiden wimpel, SYLVADUCIS.
Kz.: Als N°. 57.

1741.

N°. 58. Vz.: Als N°. 55; met één scheepje en met J. C. M. doch met kleinere letters.
Kz.: Als N°. 57.
Vervolg op Van Loon. N°. 159.

1741.

N°. 58*a*. Vz.: Als N°. 58.
Kz.: Als N°. 60.

1741.

N°. 59. Vz.: Als N°. 58; doch met drie hooibergen en in plaats van J. C. M. staat onder het opschrift in de afsnede B.
Kz.: Als N°. 57.

1741.

N°. 59*a*. Als N°. 59. Variëteit zonder de letter B. in de afsnede op de Vz.

1741.

N°. 60. Vz.: Als N°. 55.

Kz.: Als N°. 55, doch het beeld van Mercurius in eene vliegende houding; op de baal de letter M. en in de boogsgewijze afsnede S * C.

Van Orden. Pl. XX. N°. 21.

1741.

N°. 60*a*. Als N°. 60. Variëteit met zeven hooibergen en twee scheepjes op de Vz.

1741.

N°. 61. Vz.: Als N°. 57; doch met tien hooibergen en onder het jaartal * M *

Kz.: Als N°. 57; doch in de afsnede S * C * met J. C. M. aan de rechterzijde er boven.

1741.

N°. 61*a*. Vz.: Als N°. 61; doch met twee scheepjes.

Kz.: Als N°. 60; doch S * C * in de afsnede en rechts daarboven J. C. M.

1747.

N°. 62. Vz.: Het beeld van den God des oorlogs, Mars, in eene linksche richting met een ontstoken fakkel in de linker- en uitgetogen zwaard in de rechterhand, de stad van de Zuid- of Vuchterzijde en de schans St. Antonie bedreigende.

Boven: MINACIA MARTIS. (Bedreiging van Mars.)

Afsnede: S - P - Q - S -

Kz.: De staande stedemaagd met den hoorn van overvloed in den linkerarm, houdt met de rechterhand een olijftak boven het wapen der stad.

Boven: MITESCUNT TEMPORA PACE. (De dreigende tijden van oorlog worden verzacht door den vrede).

Afsnede: MDCCXLVII.

Van Orden. Pl. XX. N°. 23.

1748.

N°. 63. Vz.: Als N°. 62.

Kz.: Als N°. 62; doch in de afsnede MDCCLVIII MARME.FC:

1748.

N°. 64. Vz.: Als N°. 63; doch andere stempel.

Kz.: Als N°. 62.

1748.

N°. 65. Vz.: Als N°. 62; doch hier bedreigt Mars in eene rechtsche richting de stad.

Kz.: Als N°. 63.

Van Orden. Pl. XX. N°. 24, alwaar echter op de keerzijde MARME.FC: niet voorkomt.

1748 (Dubbele).

N°. 66. Vz.: Als N°. 62.

Kz.: Als N°. 63; doch onder het jaartal slechts MARME.F:

Vervolg op Van Loon. N°. 269.

1761.

N°. 67. Vz.: Het beeld van Minerva, waarnaast ter rechterzijde een uil met neerhangende vlerken. Het beeld houdt met de rechterhand de speer en wijst met de linkerhand op BIBLIA PRIVE ORD. (de bijbel, de privilegien en de staatsbesluiten),

Boven: INVIGILATE. (waakt).

Afsnede: MDCCLXI. waaronder T. V. B.

Kz.: Het beeld van Apollo, in zittende houding de lier bespelende onder een boom; aan dien boom hangt het stadswapen. Het stadhuis in het verschiet ter linkerzijde.

Boven: DIVERSÆ SED CONCORDES (verschillend, maar overeenstemmend).

Afsnede: S - P - Q - S -

Vervolg op Van Loon. N°. 363.

1762. (Dubbele).

N°. 68. Vz.: Het beeld van Minerva, als N°. 67; doch de uil met gesloten vlerken, op een boomstam. Het beeld wijst op BIBLIA PRIVILEGIA ORDIN PLACITA (de bijbel, de privilegien en de staatsbesluiten).

Boven: INVIGILATE
Afsnede: MDCCLXII, waaronder BERCKEL.F:
Kz.: Als N°. 67; doch Apollo meer in het midden des pennings en het wapen in den boom losser hangende.
Boven: DIVERSÆ SED CONCORDES
Afsnede: S - P - Q - S -
Vervolg op Van Loon. N°. 364.

1762. (Dubbele).

N°. 69. Vz.: Als N°. 68; doch zonder BERCKEL.F:
Kz.: Als N°. 68.
Van Orden. Pl. XXI. N°. 31.

1765.

N°. 70. Vz.: Als N°. 67; doch op de boeken geene titels en zonder T.V.B. onder MDCCLXV
Kz.: Als N°. 67.
Van Orden. Pl. XX. N°. 25.
Vervolg op Van Loon. N°. 375.

1765.

N°. 71. Vz.: Als N°. 67; doch met MDCCLXV.
Kz.: Als N°. 67.

1768.

N°. 72. Vz.: Als N°. 65.
Kz.: Als N°. 67.

1770. (Dubbele).

N°. 73. *Eeuwfeest van de herbouwing van het stadhuis.*

Vz.: Een staande Engel met de uitgestrekte rechterhand een cirkelvormige slang vasthoudende, waarin het jaartal 1770.

Omschrift: SOECULUM EXTRUCTÆ CURIÆ FELICITER CLAUSUM. (Na een Eeuw is den bouw van het raadhuis gelukkig ten einde gebracht).

Afsnede: MDCCLXX. waaronder T. V. BERCKEL F.

Kz.: Het beeld van Mars, met toga en haan, de speer met de linker- en een roeispaan en bijlbundel met de rechterhand vasthoudende, links het stadhuis in het verschiet, ter linkerzijde T. V. B.

Omschrift: CURA REGAT CONCORS SOECULA MULTA DOMUM (Dat eendrachtige zorg eeuwen lang dit huis besture).

Afsnede: S C

Vervolg op Van Loon. N°. 445.

1770. (Dubbele).

N°. 74. Vz.: Als N°. 73; doch zonder T. V. BERCKEL F.

Kz: Als N°. 73; doch zonder T. V. B.

Van Orden. Pl. XXI. N°. 32.

1770.

N°. 75. Vz.: Een staande engel, met de linkerhand een cirkelvormige slang in de hoogte houdende waarin het jaartal 1770.

Omschrift: SOECULARIA CURIAE, verder als N°. 73; ter rechterzijde T V B

Kz.: Als N°. 73; doch Mars houdt de speer verder van het lijf en zonder T. V. B.

Vervolg op Van Loon. N°. 446*a.*

1770.

N°. 75*a.* Als N°. 75; Variëteit met een bloem naast den voet van den engel.

1770.

N°. 76. Vz.:Als N°. 75; doch zonder T. V. B.

Kz.: Als N°. 75.

Van Orden. Pl. XX. N°. 26.

1770.

N°. 77. Vz.: Als N°. 73; doch de houding van Mars en de afsnede geheel anders.

Kz.: Als N°. 73, doch zonder T. V. B.

Vervolg op Van Loon. N°. 446*b.*

1776. (Dubbele).

N°. 78. *Op den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel, 25 jaren gouverneur der stad.*

Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; een vliegende engel, het wapen van den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel (een steigerend paard van zilver op een veld van keel) houdende, zweeft boven de stad.

Boven: DECUS ET SECURITAS. (sieraad en veiligheid).

Onder: Op een wimpel GUBERNET DIU. (Dat hij lang regere).

Afsnede: S. C.

Kz.: De stedemaagd met den palm- en olijftak in de linkerhand waarmede zij rust op het stadswapen aan haar linkerzijde, brengt hare hulde aan den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel.

Boven: LAETITIA SILVADUCENSIUM. (De vreugde der inwoners van 's Hertogenbosch).

Afsnede:

GUBERNAT. V LUSTR.
DUCIS BRUNSV.
MDCCLXXVI
T. V. B.

(Het vijf en twintigjarig bestuur van den Hertog van Brunswijk. 1776).

Vervolg op Van Loon. N°. 507.

1776.

N°. 79. Vz.: Als N°. 78.

Kz.: Als N°. 78; doch zonder T. V. B.

Van Orden. Pl. XX. N°. 27.

Vervolg op Van Loon. N°. 508.

1776.

N°. 79*a*. Vz.: Als N°. 78.

Kz.: Als N°. 78; doch zonder T. V. B.

Aanvang van het woord SILVADUCENSIUM boven het hoofd des hertogs; langere palmtak, dus tot de letter E reikende.

1785. (Dubbele).

N°. 80. Vz.: Gezicht op de stad van de Zuid- of Vuchterzijde; boven de stad eenige wolken, waarin het stadswapen.

Omschrift: Op een lint: SI SENATUS POPULO ET POPULUS SENATUI UTERQUE FELIX. (Zoo de raad voor het volk en het volk voor den raad is, zijn beiden gelukkig).

Kz.: Het beeld der op boeken gezeten stedemaagd, houdt met de linkerhand een speer, waarop de vrijheidshoed, en wijst met de rechterhand op: PRIVILEGIEN BLIJDE INKOMSTEN GILDEKAARTEN en CAPITULATIE.

Boven: ME FIRMATA FIRMIORA. (Zoo ik bevestigd ben, zal alles meer bevestigd zijn).

Afsnede: MDCCLXXXV. T. V. B.

Vervolg op Van Loon. N°. 629.

1785.

N°. 81. Vz.: Als N°. 80.

Kz.: Als N°. 80; doch zonder T. V. B.

Vervolg op Van Loon. N°. 630.

1785.

N°. 82. Vz.: Als N°. 81.

Kz.: Als N°. 81; doch de vrijheidshoed hangt rechts af.

1785.

N°. 82*a*. Als N°. 82; doch met een scheur in den stempel op de Vz.

1785.

N°. 83. Vz.: Als N°. 81.

Kz.: Als N°. 81; doch de stedemaagd keert haar aangezicht af van den vrijheidshoed.

Vervolg op Van Loon. N°. 631.

Van Orden. Pl. XXI. N°. 28.

1793.

N°. 84. Vz.: Gezicht op de stad van de Noord- of Orthenzijde, en een scheepje in de Dieze. Op den voorgrond de stroomgod, liggende op waterplanten, de roeispaan met de linkerhand in de hoogte houdende en met den rechterarm op eene kruik rustende.

Boven: Op een wimpel SILVADUCIS

Afsnede: S. C.

Kz.: Het beeld der gehelmde stedemaagd dat het scheepsroer in de rechterhand houdt en met den linkerarm het beeld der gerechtigheid omvat. Dat laatste beeld wijst met de rechter- naar de linkerhand en houdt in de linkerhand een weegschaal.

Boven: SACRA VTRIVSQUE SEDES. (Beider heilige zetel).

Afsnede: MDCCXCIII.

Vervolg op Van Loon. N°. 813.

Van Orden. Pl. XXI. N°. 29.

N.B. Wegens het breken van den stempel bestaan van dezen penning slechts 60 exemplaren.

M. A. SNOECK,

Bestuurder van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant.

Rijder- en leeuwengrooten van Koevorden en Selwerd.

Bij voortduring brengt de bodem, welken wij bewandelen, verrassingen aan den dag, die somwijlen den geschiedvorscher een schakel leveren in den geschiedkundigen keten der feiten.

Zoo werden in 1892 in een terp of wierde nabij het dorp Holwierde ten N. van Appingedam op korten afstand der zee, in de nabijheid der plaats, waar in vroegere eeuwen het Benedictijner klooster Feldwerd of Oldenklooster bij den Dam heeft gestaan, opgravingen gedaan. Behalve urnen, een 15e eeuwsch heiligenbeeldje, een tweetal zeer antieke tapkranen en een menigte schedels en beenderen, sommigen liggende in uit zware baksteenen gemetselde kisten, aanschouwde ook een aantal munten na eeuwenlange rust op nieuw het daglicht. Er was onder den muntvond koren en kaf, doch tevens stof voor één bewijs. Opnieuw werd

door de groote verscheidenheid dier munten uit allerlei deelen van ons land, uit Vlaanderen en Westfalen, aangetoond, welk een aantal soorten van munt in de 14e en 15e eeuw in een zelfde streek in omloop moeten zijn geweest.

De eigenaar der wierde, de heer STEENHUIS aldaar, had de welwillendheid onder meer de munten aan het Museum van oudheden voor de provincie en de stad Groningen ten geschenke aan te bieden.

Onder de gevonden munten trokken bovenal mijn aandacht een zestal zich in goeden staat bevindende 14e eeuwsche muntjes van Koevorden en een, naar ik meen, geheel onbekend muntje van Selwerd. Wij zullen die muntjes achtereenvolgens bespreken en vooral bij het laatste iets langer stilstaan, als zijnde het meest zeldzame en tevens aanleiding gevende tot historische opmerkingen.

No. 1 van zilver, is een rijdergroot van REINOUD van Koevorden. *Van der Chijs, dl. V pl. XXI* geeft de afbeeldingen (nrs. 9—13) van een aantal dier zeldzame, onderling verschillende, muntjes. Onder de afgebeelde muntjes is het thans in bespreking zijnde niet te vinden. Vertoont de eene zijde het korte gelijkbeenige kruis met het omschrift SIGNVM CRVCIS en daaronder het randschrift MONETA KOVORDENSIS en is dus deze gelijk aan de nrs. 10 en 11 bij *van der Chijs*, de keerzijde geeft

belangrijke afwijkingen. Ook hier de ridder met schild en uitgetogen zwaard op zijn paard, dat geheel met het tournooikleed en pluimsieraad op den kop is getooid, rijdende naar de rechterzijde, doch de teekening is zuiverder en het paard van edeler vormen dan bij een der door VAN DER CHIJS afgebeelde het geval is. Het randschrift luidt RЄJNOLD DNS ĶOVORD. Door VAN DER CHIJS wordt deze munt toegeschreven aan REINOUD II van Koevorden, volgens hem levende omstreeks de 1e helft der 14e eeuw.

Nos. 2, 3, 4 en 5 eveneens van zilver, zijn volgens VAN DER CHIJS leeuwengrooten van REINOUD II van Koevorden, men vindt deze in het werk van den grooten muntkenner afgebeeld op pl. XXI en XXII onder de nrs. 15 en 17.

No. 6 is eveneens een leeuwengroot van denzelfden Koevorder burggraaf. Is de zijde van den klimmenden leeuw, ook wat randschrift betreft, gelijk aan de nrs. 15, 16 en 17 bij *van der Chijs*, de keerzijde heeft wel dezelfde figuren, doch een afwijkend randschrift. Hier toch leest men op het nieuw gevonden muntje: RЄINOLD' DNS ĶOVORD'.

Zooals boven reeds met een enkel woord werd aangegeven, brengt VAN DER CHIJS de rijdergrooten tot REINOUD II en laat hij zich over de leeuwengrooten bij de beschrij-

ving 1) dier munten niet duidelijk uit. Evenwel moet men uit de geschiedenis der heeren van Koevorden, zooals die op blz. 587 wordt behandeld, opmaken, dat de leeuwengrooten door hem worden beschouwd als munten van REINOUD III.

De heer JOH. W. STEPHANIK, evenals VAN DER CHIJS in het vertrouwen, dat er vier Reinoud's zijn geweest, brengt in den nauwkeurigen geschiedkundigen catalogus zijner aan het Rijksmuseum in bruikleen afgestane verzameling (blz. 64) den hem onder n°. 2108 toebehoorenden rijdergroot van Koevorden *(v. d. Chijs dl. V pl. XXI Nr. 9)* tot REINOUD III, wiens bestaan ongeveer tusschen 1344 en 1368 zou moeten vallen.

De kwestie is daarom zoo moeilijk op te lossen, omdat: 1°. de munten geen jaartallen vermelden, 2°. de type van munt moet beslissen, 3°. de regeeringsjaren der verschillende REINOUD's van Koevorden slechts met moeite van elders uit de geschiedenis met juistheid kunnen worden aangegeven.

Toch zijn wij in dit laatste opzicht in betere conditie dan VAN DER CHIJS, die steunende op MAGNIN, 1) eveneens spreekt van vier REINOUD'S, die na elkaar tusschen ± 1284—1402 heeren

1) *V. d. Chijs, V blz.* 587 *en* 598.

2) *Geschiedkundig Overzicht der Besturen in Drenthe, Gron.* 1838.

of burggraven van Koevorden zijn geweest. Door Jhr. Mr. R. O. van Holthe tot Echten is in 1888 1) op kritische wijze uit oorkonden enz. aangetoond, wat men van de regeeringsjaren der heeren van Koevorden kan vaststellen. Reinoud I wordt aldaar gesteld 1288 — tusschen 1315 en 1324. De heer van Holthe tot Echten heeft zijne belangwekkende studie niet voortgezet, althans niet verder het licht doen zien en blijft midden in de regeeringsjaren van Reinoud II, wiens vader in 1324 reeds ter ziele was, steken. Hij noemt hem echter nog in eene oorkonde van 1354. Ook in de volgende jaren treffen wij Reinoud heer van Koevorden nog meermalen 2) aan, het laatst in eene onuitgegeven oorkonde van 1370 (datum niet vermeld), berustende in het Rijksarchief in Overijssel te Zwolle. 3) Zijn sterfjaar schijnt 1370 te zijn, zooals te lezen is in het necrologium 4) van de St. Lebuinuskerk te Deventer,

1) *Bijdrage tot de opvolging der dienstmannen, burggraven en heeren van Coevorden tot* 1395 *en hunne betrekkingen tot den bisschop van Utrecht. I*, te vinden in *Drentsche Volksalm.* 1888, *blz.* 145 *en vgl.*

2) In 1363 en 1364 bij Driessen, *Mon. Gron. blz.* 221, *noot* 1; in 1398 in twee oorkonden van 1 November, gedrukt bij Nijhoff, *Gedenkwaardigheden*, enz. II, *blz.* 231—239.

3) Zie *Tijdrekenkundig Register op het Oud-Prov. Archief van Overijssel* I, *blz.* 84, No. 3.

4) Dumbar, *Kerkelijk en Wereldlijk Deventer* I, *blz.* 362.

waar wij vinden: „Anno Domini MCCCLXX in die beati Lucae Evangelistae 1) obiit dominus Reynaldus de Covordia baro, in ecclesia nostra ante altare S. Laurentii sepultus."

In de laatste jaren zijns levens verschijnt naast hem zijn broeder JOHAN, heer van Koevorden, dien wij het eerst als zoodanig in eene oorkonde van 13 September 1368 2) aantreffen. Weldra zien wij JOHAN na den dood zijns broeders meermalen optreden, zoo in eene oorkonde van 8 Juli 1371 3), waar hij zich noemt »Johan here van Covorden voer ons ende Reynold onsen soen", en in eene onuitgegeven oorkonde van 11 Januari 1372 4) aldus aanvangende: »Wij Johan heer van Covorde bekennen dat wij bij rade ende consent Reynoldes onses soens ende unser rechten erffgenamen." Het laatst treffen wij hem aan in eene ongedateerde oorkonde van 1375. 5) In het volgend jaar treedt de nieuwe REINOUD zelfstandig op, eene oorkonde van 21 Mei 1376 6) wordt door hem »junchere

1) = 18 October.

2) DRIESSEN, *Mon. Gron.* blz. 198. Dat Reinoud en Johan broeders waren, toont DRIESSEN aan in noot 1 blz. 231.

3) DRIESSEN t. a. p. blz. 298.

4) Archief v. Coevorden. Inv. No. 689.

5) JUNGIUS, *Codex dipl. et doc. pro historia Benthemiensi*, N°. 106, pag. 214.

6) Onuitgegeven oorkonde in Rijksarchief in Groningen (Register 1376 N°. 2.)

van Covorde" gezegeld, terwijl in twee latere oorkonden van 1 Mei 1382 en 6 Augustus 1386 1) de nieuwe heer zich betitelt als „Reynolt, here van Covorde, knape." Deze is dus REINOUD III. Wij kunnen derhalve vaststellen:

REINOUD I 1288—(tusschen 1315 en 1324).
REINOUD II (tusschen 1315 en 1324)—1370.
JOHAN 1368—1375.
REINOUD III 1376—1402.

Keeren wij nu tot de Reinoudsmunten terug en letten wij thans eens op de mededeelingen, welke VAN DER CHIJS 2) over de ruitermunten of rijdergrooten geeft bij de beschrijving der munten van Kuinre. Ziet men daar de lijst der vorsten en heeren, die ruitermunten van het bovenbeschreven type hebben doen slaan, dan kan men opmerken, dat een aantal dier heeren met het eene been in de 13e en met het andere in de 14e eeuw staan, dan reiken de regeeringsjaren dier heeren niet verder dan 1337. Als middencijfer zal men kunnen aannemen het jaar 1315. In dit jaar leefde nog REINOUD I, terwijl het vaststaat, dat in 1324 REINOUD II heer van Koevorden was. En nu moge men aanvoeren, dat Koevorden eene afgelegen plaats is geweest en dus veel later het type van munt uit de Vlaamsche streken waarschijnlijk heeft

1) DRIESSEN, *t. a. p. blz.* 356 *en blz.* 397.
2) v. d. CHIJS, *dl. IV, blz.* 172.

overgenomen, het is zeker voldoende op rekening dier afgelegenheid een tijd van 15 à 20 jaren te stellen, te meer waar ons beneden zal blijken, dat de leeuwengrooten ook ongeveer zulk een tijdsverloop noodig hebben gehad om in deze noordelijke streken navolging te vinden. Bovendien, indien het waar is, wat VAN DER CHIJS beweert, dat verschillende heeren deze ruitermunten lieten slaan in navolging van JAN VAN AVESNES, graaf van Henegouwen, omdat de Vlaamsche en Henegouwsche grooten gewild waren, (en het enkel in het randschrift afwijkend uiterlijk de juistheid dier bewering geloofwaardig maakt), dan is het niet aan te nemen, dat de heer van Koevorden de rijdergrooten naar Vlaamsch model zou laten slaan in een tijd, waarin de rijdergrooten in Vlaanderen reeds waren opgevolgd door leeuwengrooten. Eindelijk nu is aangetoond, dat de regeeringsjaren der vroeger veronderstelde REINOUD II en REINOUD III samensmelten tot eene omtrent 50-jarige regeering van één REINOUD II, kunnen de rijdergrooten wel niet anders als aan dien REINOUD II worden toegeschreven.

Eene noodzakelijke gevolgtrekking uit bovenstaande redeneering is, dat de leeuwengrooten van REINOUD van Koevorden ook moeten worden toegedacht aan REINOUD II. De leeuwengrooten toch werden het eerst geslagen door LODEWIJK VAN NEVERS, graaf van Vlaanderen,

die van 1322—1346 regeerde. Stellen wij weder een 15 à 20-tal jaren op rekening der afgelegenheid van Koevorden, dan vallen wij nog in de regeeringsjaren van REINOUD II van Koevorden.

Ook de heer VAN HOLTHE TOT ECHTEN bovengenoemd heeft, doch op eene andere plaats 1), als in het boven aangehaalde stuk, zijne aandacht aan de Koevorder munten gewijd. Langs een geheel anderen weg als schrijver dezes komt de heer VAN HOLTHE TOT ECHTEN tot eene ongeveer gelijksoortige slotsom, nl. »dat de munten, die wij van de heeren van Coevorden aantreffen, moeten worden teruggebragt tot de tijdruimte tusschen de jaren 1346 à 1347 en 1395." De hoofdmotieven voor deze gevolgtrekking zijn gelegen, èn in de groote verandering in de positie en rechten van de Koeverden's, wier titel burggraaf, prefect, kastelein of regter omstreeks 1346 plaats maakt voor die van Heer van Koevorden, èn in eene zinsnede uit eene oorkonde van 8 Augustus 1350 2), waar Reinoud heer van Koevorden spreekt van »unse ghelt, dat we slaen laet." Het zinverband toch wijst er aldaar op, dat die munt nog geen algemeen ingevoerde en

---

1) *Een paar opmerkingen omtrent de munt der heeren van Coevorden*, te vinden in *Drentsche Volksalmanak voor* 1884, *blz.* 202.

2) DRIESSEN, *t. a. p. blz.* 187.

erkende was, dat eerst onlangs die munt was verschenen.

Thans rest ons het bewijs, dat op rekening der afgelegenheid niet meer dan 15 à 20 jaren mag worden gesteld. Wij moeten daartoe overgaan tot de beschrijving van N°. 7, het muntje van Selwerd.

Zijn de Koevorder munten zeldzaam 1), zoodat VAN DER CHIJS 2) niet onaardig opmerkt, »dat hunne geldstukken in de 19e eeuw tegen goud opgewogen zouden worden, hadden de heeren van Koevorden voorzeker niet gedacht;" .... de Selwerder zijn uiterst zeldzaam. VAN DER CHIJS kende er slechts drie, nl. een rijdergroot en twee leeuwengrooten. De verzameling STEPHANIK heeft één exemplaar, vermoedelijk de N°. 2 bij *van der Chijs* en toenmaals in het bezit van MR. J. H. QUINTUS te Groningen, die het door eene opgraving 3) in den kloostergrond van Selwerd 4) was machtig geworden.

Het thans voor den dag gekomen muntje is

---

1) Het museum te Groningen bezit nog een prachtig, zeldzaam goed bewaard exemplaar, nl. de Koevorder groot, geslagen in navolging van den groot van Aalst (*v. d. Chijs V pl. XXI no.* 8) en volgens *v. d. Chijs blz.* 594 slechts in één exemplaar bekend. Het Groningsche exemplaar werd in 1874 te Rottum (4 uur ten n. v. Groningen) gevonden.

2) *Dl. V. blz.* 600.

3) *Gron. Volksalmanak* 1851, *blz.* 137 *noot.*

4) Misschien is het niet overbodig even in herinnering

van zilver en goed geconserveerd. Het is een leeuwengroot en draagt, wat figuren betreft, hetzelfde type, als de beide bij *van der Chijs (dl. V pl. XVIII Nrs. 2 en 3)* afgebeelde leeuwengrooten van Selwerd en de leeuwengrooten van Koevorden. Het randschrift is echter belangrijk afwijkend. Staat aan de eene zijde MONETA ZELWORDENSIS, aan de keerzijde geven de letters van het omschrift duidelijk: ADVLPhVS ZELWORDENSIS.

Deze woorden »Adulphus Zelwordensis" ontsteken nieuw licht in duistere toestanden, doch zijn tevens een bron van nieuwe vragen en moeilijkheden.

Wie was deze Adulphus Zelwordensis?, ziedaar de vraag, die vóór alles moet worden gedaan.

Er zijn in het geslacht der heeren van Selwerd twee geweest, die den naam ADOLF hebben gedragen. Omtrent beiden is weinig bekend. ADOLF van Selwerd, die omstreeks 1300 leefde, althans in 1309 1) reeds was overleden, kan

---

te brengen, dat zoowel het klooster Selwerd als het kasteel Selwerd (waarnaar de heerlijkheid van dien naam is geheeten) waren gelegen op ± ½ uur afstands ten n. der stad Groningen.

1) Zie Mr. S. GRATAMA. *Het ontstaan en de ontwikkeling van het eigenlijke stadsbestuur te Groningen tot in het begin der 15e eeuw, blz.* 58 te vinden in *Bijdr. v. Gesch. en Oudheidk. Derde Reeks 6e deel.*

hier met het oog op het type der munt niet als de ADULPHUS ZELWORDENSIS van den leeuwengroot worden aangewezen. Van den anderen ADOLF van Selwerd is zeer weinig bekend, hij komt voor in eene oorkonde van 1347 1), waar wordt gesproken van een huis te Groningen, waar het erf van ADOLF van Selwerd ten noorden ligt; in 1355 2) zegelt hij een stuk, in 1360 3) werkt hij mede tot de totstandkoming van het huwelijkscontract van de erfdochter uit het geslacht van Selwerd, IDA, met HERMAN van Koevorden; in 1365 4) vinden wij hem opnieuw een stuk zegelende. Dat hij een lid van het oude geslacht VAN GRONEBEKE, heeren van Selwerd, was, blijkt duidelijk uit de twee zegels van hem bewaard. In 1355 zegelt hij met het schild beladen met een dwarsbalk en drie rozen (2. 1.), in 1365 eveneens. Opmerkelijk is het, dat deze ADOLF, in de oorkonde van 1355 geheeten »ALF VAN ZELEWERTH", in het randschrift van het aan de oorkonde hangende zegel zich noemt »DE GRONEBEKE" en in het tweede zegel (1365) »DE GRONENBERCH"; daarmede wordt tevens verklaard de verwarring, welke er bij oude kroniekschrijvers en latere geschiedkundigen tusschen de namen GRONEBEKE en GROENENBERG bestaat.

1) Ongedrukt in Rijksarchief in Gron. (Reg. 1347 n°. 2.)

2) DRIESSEN *t. a. p. blz.* 204.

3) *ibidem blz.* 216.

4) Ongedrukt in gemeentearchief van Zwolle.

Doch keeren wij tot onzen ADOLF terug. Het is voorshands niet uit te maken, welke positie hij in het oude geslacht der burggraven van Groningen heeft ingenomen. Burggraaf of prefect is hij nooit geweest, evenmin hoofd van het geslacht, want de dochter van den vorigen heer HENDRIK van Selwerd, IDA, werd in 1360 ten huwelijk gegeven »mit den huse und mit den herschaft van Selwert und mit den gerichte van Groningen." En tot dit huwelijkscontract werkte hij mede als »knape", waaronder zal zijn te verstaan de nog niet tot ridder geslagen jonkman.

In 1371, toen IDA was overleden en de heerlijkheid van Selwerd c. a. opnieuw werd gedeeld en verpacht, vinden wij in het daartoe strekkende contract geene melding gemaakt van ADOLF van Selwerd, wellicht, zoo niet waarschijnlijk, was hij toen reeds gestorven.

Uit al het bovenstaande mogen wij dus deze gevolgtrekkingen maken:

1° dat ADOLF VAN GRONEBEKE, ADOLF VAN GRONENBERCH en ADOLF VAN SELWERD één en dezelfde persoon is en behoorde tot het geslacht der burggraven van Groningen;

2° dat hij heeft geleefd als volwassen persoon tusschen de jaren 1355 en 1365 en in 1371 vermoedelijk was overleden;

3° dat hij waarschijnlijk nooit bezitter van de heerlijkheid Selwerd is geweest.

Indien bovenstaande drie punten vaststaan, dan rijst eene nieuwe vraag, hoe kon deze ADOLF van Selwerd munten slaan, waaraan ontleende hij het recht daartoe?

Men weet, dat het muntrecht oorspronkelijk was een regale, den vorsten toekomend. Langzamerhand is dit recht op de vertegenwoordigers der vorsten in de gouwen, op de graven overgegaan. Eerst sloegen deze de munten namens den vorst, later geheel op zich zelf. En van de graven is het recht van muntslag op dezelfde wijze overgegaan op hunne dienaren, de prefecten in de onderdeelen van het gebied.

Zoo heeft de bisschop van Utrecht, die als het ware de grafelijke waardigheid over Drenthe en Groningen bezat, zijn recht van muntslag ontleend aan den keizer. Immers in den bekenden giftbrief van 1040 wordt het praedium »in villa Gruoninga" geschonken met een aantal rechten, waaronder wij aantreffen »cum monetis". Er is door VAN IDSINGA, WICHERS, DRIESSEN en YPEY en FEITH veel getwist over de beteekenis van dit »cum monetis." Zagen WICHERS 1) en DRIESSEN 2) in deze uitdrukking »het recht van wisseltafels te houden"; VAN IDSINGA 3) beschouwde haar als

1) MR. H. L. WICHERS, *Verklaring van het Tractaat van Reductie, I blz.* 44. *Gron.* 1794.

2) DRIESSEN *t. a. p. blz.* 870.

3) v. IDSINGA, *Staatsrecht der Vereenigde Nederlanden, I. blz.* 48, *Leeuw.* 1758.

het recht van muntslag en op uitvoerige wijze werd deze opvatting gestaafd door de bewijzen aangebracht door YPEY en FEITH 1). Sedert heeft de ontwikkeling der numismatiek het hare gedaan. Muntjes der bisschoppen van Utrecht te Groningen geslagen, aan de bovenaangehaalde schrijvers onbekend, zijn aan den dag getreden. VAN DER CHIJS 2) geeft de afbeeldingen van een aantal verschillende denarieën door bisschop BERNULF of BERNOLD tusschen 1040 en 1054 te Groningen geslagen, de opschriften »Bernoldus eps"aan de eene zijde en »Cruoninge" aan de keerzijde sluiten allen verderen twijfel omtrent het muntrecht der Utrechtsche bisschoppen ten opzichte van Groningen uit.

Aan den bisschop ontleenden de prefecten of burggraven hun muntrecht, zoowel in Drenthe de burggraven van Koevorden als in Groningen de prefecten van Groningen uit het geslacht der VAN GRONEBEKE'S, heeren van Selwerd. Dit blijkt ten overvloede uit de oorkonde van 18 en 19 December 1392 3), waarbij de stad Groningen alle rechten en heerlijkheden »bynnen ende buten Gronynghen" enz. van den deken en het domkapittel te Utrecht pachtte. Onder

---

1) A. YPEY en H. O. FEITH, *Oudheden van het Gooregt en Groningen, blz.* 269 *en vlg. Gron.* 1836.

2) *De Munten der bisschoppen van Utrecht, dl. VII pl. I en II en blz.* 23 *en vlg.*

3) DRIESSEN *t. a. p. blz.* 457.

die rechten staat met name de »munte« vermeld.

Uit den muntslag van ADOLF van Selwerd moeten wij verder concludeeren, dat de geheele oorsprong van het muntrecht allengs in het vergetelboek was geraakt en dat ook die heeren, die niet in verwijderd verband vertegenwoordigers van den keizer waren (wij zagen immers dat ADOLF nooit prefect is geweest), het recht van muntslag begonnen te beschouwen als verbonden aan hun adelijken titel, als een erfelijk recht aan hun geslacht verbonden. In dat opzicht is dus het muntje met het randschrift *Adulphus Zelwordensis* zeer merkwaardig.

Doch nog in meer opzichten geeft dit Selwerder muntje aanleiding tot opmerkingen. Uit het voorkomen van een leeuwengroot van ADOLF van Selwerd in verband met de jaren van zijn leeftijd blijkt, dat werkelijk niet meer dan 15 à 20 jaren noodig zijn geweest om den leeuwengroot van Vlaanderen naar de noordelijke gewesten over te brengen. De rijdergrooten en leeuwengrooten van REINOUD II van Koevorden vinden daarin, gelijk boven is aangetoond, mede eene opheldering ter tijdsbepaling.

De zekerheid, waarmede DR. G. ACKER STRATINGH 1) de leeuwengrooten met het opschrift »Moneta Zelwordensis" toeschrijft aan

1) In artikel »Selwerder munt" *Gron. Volksalm.* 1851 *blz* 130, 131 *en* 135.

HERMAN van Koevorden, door zijn huwelijk met bovengenoemde IDA heer van Selwerd, zal na het bekend worden van het muntje van heer ADOLF wel in een gerechtvaardigden twijfel moeten worden omgezet. Mogen de Koevorder heeren en de heeren van Selwerd ook reeds voor het huwelijk van HERMAN en IDA in nauwe familiebetrekking hebben gestaan (bruidegom en bruid waren neef en nicht), naar mijne bescheiden meening is zulks niet uit de twee arenden op den leeuwengroot op te maken, zooals ACKER STRATINGH meent te mogen doen. De arenden op de Koevorder leeuwengrooten, door VAN DER CHIJS 1) als de adelaars uit het wapen der heeren van Koevorden beschouwd, zoowel als die op de Selwerder leeuwengrooten, komen eveneens voor op de Vlaamsche leeuwengrooten en op al de navolgingen daarvan door andere heeren.

Ten slotte rijst het vermoeden, dat zoowel de vroegere rijdergrooten, als de grooten van Koëvorden en Kuinre met de vermelding van de Vlaamsche stad Aalst, als de leeuwengrooten der heeren van Kuinre, Koevorden, Selwerd enz., welke allen in zwaarte, teekening der figuren enz. volkomen identiek zijn, doch alleen in randschrift verschillen . . . ., dat al deze grooten niet enkel navolgingen der Vlaam-

1) V. D. CHIJS *dl. V. blz.* 597.

sche grooten zijn, doch tevens in Vlaanderen zijn geslagen. Zelden toch ziet men munten van verschillende heeren of steden, welke bij het dragen derzelfde figuren zoo minutieus gelijk zijn. Daardoor dringt zich de gedachte aan het gebruiken van één zelfden stempel op den voorgrond. Onwaarschijnlijk is het met het oog op de minder sierlijk bewerkte munten dezer noordelijke streken uit die dagen bovendien niet, dat deze grooten, zuiver van teekening en vorm, zijn geslagen in Vlaanderen, met welk land speciaal de Hanzestad Groningen nauwe handelsbetrekkingen onderhield.

Groningen,
Maart 1893.

Mr. J. A. Feith.

MÉDAILLE MORTUAIRE DE
THIERRY VAN CLOON,
Gouverneur général des Indes Néerlandaises. 1)

Dans la dernière livraison de la *Revue belge de numismatique de 1892,* M. le Cte MAURIN NAHUYS, fixe l'attention des numismatistes sur une note intéressante, qu'on trouve dans une étude remarquable de M. ED. MAIGNIEN, conservateur de la Bibliothèque de Grenoble, intitulée »*Abraham Patras, Gouverneur général des Indes Néerlandaises et sa famille, notes biographiques et généalogiques.*"

On y lit: »A la mort de VAN CLOON, on »grava six médailles à ses armoiries, qui furent »distribuées aux conseillers ou personnages »notables, qui assistèrent à ses obsèques." Et M. NAHUIJS ajoute: »c'est une médaille à »retrouver."

Je suis heureuse de pouvoir annoncer, que la Société zélandaise des Sciences de Middel-

1) Comparez pl. 5.

bourg possède une de ces six médailles rarissimes.

Elle fut légatée à la dite Société, en 1880, par A. J. NOELS, décédé à Nimègue, dont le grand-père, JACOB NOELS, avait occupé à Middelbourg plusieurs fonctions honorables. En 1797 celui ci fut élu directeur de la Soc. Zélandaise des sciences et il mourut à Dordrecht en 1850.

C'est grâce sans doute aux anciennes relations d'un de ses ancêtres avec le *Zeeuwsch genootschap*, que nous avons l'avantage de posséder cette pièce précieuse.

La médaille, que nous allons décrire dans cet article, est gravée et en or; elle pèse 53.2 gr. Sa forme est oblongue, encadrée par une chaîne, également en or, travaillée à jour.

L'avers est occupé par les armoiries du défunt, 1) autour desquelles sont artistiquement groupés et gravés les blasons de ses quartiers de noblesse. M. B. F. W. VON BRÜCKEN FOCK, de Middelbourg, bien connu par ses études héraldiques, a eu l'obligeance de se charger de la description suivante des blasons, et de m'en indiquer les rapports mutuels. (Voir Annexe 1 page 174.)

---

1) Dans »*De Gouverneurs-generaal en Commissarissen-»generaal van Ned. Indië* 1618—1888, *Historisch-Genealo-»gisch beschreven door* M. A. VAN RHEEDE VAN DER KLOOT," ces armoiries sont décrites ainsi:

v. CLOON. In zilver, een versmald gouden kruis, verge-

Quartiers du côté paternel.

D'argent à un filet en croix d'or, aux 1 et 4 une colonne héraldique de gueules, aux 2 et 3 un lion de sable.

VAN CLOON.

un écusson in blanco.

VAN DAMME.

D'argent à trois (2,1) marteaux de gueules, surmonté chacun d'une couronne de....

VAN WILLENS.

D'argent à une ancre renversée de gueules surmontée d'un oiseau de..., la croisée d'or portant de chaque côté un oiseau de....

VAN AELST.

Les armes de

VAN CLOON :

D'argent à un filet en croix d'or, aux 1 et 4 une colonne héraldique (deux chapitaux joints par la base)

de gueules, aux 2 et 3 un lion de sable.

Casque couronné orné de lambrequins, sans cimier.

Supports : deux lions.

Quartiers du côté maternel.

De sinople à la barre d'argent, chargée de cinq étoiles d'or (sic) et accompagnée au canton dextre du chef d'un lion d'argent.

VAN DE WALLE.

De gueules à deux fasces bretessées et contrebretessées d'argent.

VAN DONGEN.

D'argent à trois tiges de néflier (2,1), fruitées chacune de trois pièces au naturel.

VAN EKEL.

D'or à trois (2,1) huppes (espèce d'oiseau) au naturel.

VAN DE PUTTE.

---

zeld in het 1ste en 4de kwartier van een roode zuil, en in het 2de en 3de kwartier van een roodgetongden en roodgenagelden zwarten leeuw. Helmteeken: Eene vlucht, rechts zilver en links rood.

Voici l'inscription, qui occupe tout l'espace du revers :

TER
GEDAGTENISSE
VAN WIJLEN
ZIJN HOOG EDELHEIJD
MR DIRK VAN CLOON
GOUVERNEÚR GENERAAL
VAN NEDERLANDS INDIA
GEBOR^{N} BINNEN DESE STAD
BATAVIA
DEN 23 SEPTEMB^{R} A^{O} 1687
GETRED^{N} IN 'T HOOGBESTIER
VAN INDIA
DEN 28. MAIJ 1732
EN OVERL^{N} DEN 10
MAART 1735.

L'ouvrage de M. VAN RHEEDE VAN DER KLOOT, laisse indécise la date de l'année de naissance de notre gouverneur général, faute de preuves authentiques. Eh bien, l'inscription de notre médaille vient définitivement fixer cette date au 23 sept. 1687.

On sait fort peu de chose des ancêtres de notre DIRK (THIERRY) VAN CLOON; sa famille dit-on était originaire de Tiel en Gueldre.

Les différentes armoiries, placées sur notre médaille mortuaire, nous mentionnent les noms de famille de ses parents, de ses aïeuls et de ses bis-aïeuls, noms qu'on ignorait jusqu'ici.

M. T. v. Benthem van den Bergh, de la Haye, a bien voulu compulser, sur ma demande, ses archives de famille, afin de me mettre en état de donner un aperçu de la ligne directe de la descendance féminine de Philippe Jacques v. Cloon, père du gouverneur général Thierry v. Cloon.

Il s'en suit, que notre Thierry v. Cloon, était le fils de Philippe Jacques et d'Agneta van de Walle. (Voir Annexe N°. 2, page 175)

Ce Phs. J. v. Cloon, né en 1665, a séjourné longtemps aux Indes Orientales, où il occupait entre autres, en 1698, la charge d'échevin de Batavia. Plus tard il a repatrié et nous le retrouvons parmi les magistrats de Schiedam. C'est dans cette même ville qu'il est mort en 1738. Son fils Thierry, né à Batavia, le 23 sept. 1687, se rendit en 1707 à l'âge de 20 ans en Hollande, afin d'y commencer ses études à l'université de Leyde. Il demeura douze années dans les Pays-Bas, après quoi il retourna aux Indes.

Il n'est pas probable, que ces 12 années lui auront été nécessaires pour passer ses examens; je suppose qu'il s'est appliqué encore au commerce, puisqu'il partit pour les Indes sous le titre de Commis-Marchand.

Le 18 Juin 1720, après un voyage de 226 jours, il débarqua à Batavia.

Thierry v. Cloon semble avoir été un homme

doué de grands talents et d'un caractère aimable. 1)

Son portrait a été gravé dans les *„Vies des gouverneurs généraux" de* DU BOIS p. 304.

Il y est présenté comme un jeune homme, d'un air doux et jovial, le front très élevé, la forme de la face ovale, tandis que ses grands yeux ont une expression des plus douces. La grande perruque bouclée, en vogue à cette époque, ne manque pas non plus; ses habits sont richement galonnés d'or.

Il commença sa carrière aux Indes comme gouverneur-directeur de Negapatnam, mais bien peu de temps après, en 1723, il fut élu conseiller extraordinaire des Indes néerlandaises. Cet emploi rendant nécessaire son domicile à Batavia, nous le retrouvons cette même année habitant cette ville.

En 1730 il changea son titre pour celui de conseiller ordinaire, une des plus hautes charges dans l'administration coloniale.

Dans ce temps siégeait à Batavia le gouv.-g. VAN DURVEN, qui à cause de son despotisme avait tellement excité le mécontentement de la Compagnie des Indes, qu'en 1731 il fut rappelé et remplacé par VAN CLOON. Il était ainsi parvenu à la plus haute dignité du gou-

---

J. A. DE CHALMOT, *Biographisch woordenboek, Amsterdam* 1800.

vernement des Indes; aussi est-il à regretter, que la mort le surprit trois années après (1735). Aucun évènement important n'a signalé son court gouvernement, si ce n'est la sentence et l'exécution de P. Vuyst, gouverneur de Ceylan, dont l'administration despotique et vexatoire avait soulevé contre lui les indigènes irrités.

V. Cloon passa plusieurs contracts avec des princes indigènes; il installa un conseil des mines, inaugura à Batavia une nouvelle église, dont les frais de construction s'élévèrent à 211,177 rixdales, mais à part ces trois faits son gouvernement s'écoula sans autre incident digne de remarque, et il mourut dans son jardin (maison de campagne Molenvliet près de Batavia) le 10 mars 1735, comme nous le racconte le sieur Antoine Patras, neveu d'Abraham Patras, successeur de v. Cloon, dans une lettre, adressée à son père Antoine, établi à Grenoble.

Les funérailles du g. g. v. Cloon eurent lieu avec une pompe et un appareil magnifiques, ainsi que le voulait l'usage au décès du plus haut fonctionnaire des Indes, pour rehausser le prestige et le respect des Javanais envers leurs vainqueurs et maîtres.

La cérémonie d'un tel enterrement est suffisamment connue, mais puisque je dois à l'extrême obligeance de M. Ed. Maignien de Grenoble le récit de ces obsèques par un témoin oculaire, je suis heureuse de pouvoir insérer ici la lettre,

que M. MAIGNIEN a bien voulu m'envoyer. L'auteur de ce précieux document est ANTOINE PATRAS, déjà cité. La famille PATRAS, originaire du Gapençais, appartenait jadis au parti des huguenots. Après la révocation de l'édit de Nantes, plusieurs de ses membres se sont réfugiés en Hollande, où ils ont occupé des charges très honorables.

Notre jeune ANTOINE, né en 1718 à Grenoble, après avoir fait ses études à Genève, partit en 1734 pour les Indes Orientales, afin d'y faire sa fortune. Malheureusement pour lui, à peine était-il arrivé à Batavia, que son oncle le gouv. gén. ABR. PATRAS mourut; toute fois il eut l'avantage d'être nommé l'héritier universel de la grande fortune du défunt. 1)

ANTOINE PATRAS se maria en 1738 à mademoiselle M. A. VAN SCHINNE, fille de M. ISAAK VAN SCHINNE, conseiller ordinaire des Indes, et de EVERDINE DE JOODE.

Deux années plus tard il repatria, fut nommé bourgmestre de la ville de Slooten en Frise,

---

1) Je déclare donner, laisser et faire mon unique et universel héritier mon neveu le sieur marchand ANTOINE PATRAS, et cela de tous, tels biens meubles et immeubles, actions et nom, argent comptant, or, argent, monnayé et non monnayé, hardes, byoux, esclaves masculins et féminins. Je prie de la manière la plus humble les vénérables messieurs les directeurs de la Comp. des Indes à la chambre d'Enckhuysen, d'où je suis parti dans l'année 1690 avec

et fut élu plusieurs fois député des Etats de Frise aux grandes assemblées des Etats-Généreaux à la Haye. A l'époque de la mort du gouv. g. v. CLOON, il n'était que simple employé à la secrétairerie générale des Indes.

Voici une partie de la lettre, adressée à son père ANTOINE, relatant les funérailles de v. CLOON.

»..... Son Exellence VAN CLOON, qui est celuy à qui il (son oncle ABR. PATRAS) a succédé estant expiré, le »dixième de mars au soir dans son jardin, après qu'il fut »embaumé on l'apporta au milieu de la nuit dans un »bateau avec beaucoup de magnificence dans le chasteau, »et ce fut le lendemain matin qu'une autre personne fût »mise à sa place et le surlendemain qu'on l'exposa sur un lit de parade de velours noir, sous un dais de mesme, »bordé d'un galon et d'une frange d'argent, le corps étoit »entre quatre flambaus, habillé aussi de velours noire, la »perruque sur la teste et chausé comme s'il eut été en vie, »ayant aux mains des gans blancs, sous sa droite il avoit »un baston de commandement et sous sa gauche son

---

le vaisseau Hobrée comme soldat à *f* 9 par mois, qu'ils veuillent aussi se porter comme exécuteurs de cette même dernière volonté pour autant que me regarde mes gages par mois, qui me seront dûs à mon décès....

Fait et écrit de ma propre main, à Batavia, au château le 21 février 1737.

AB PATRAS.

Voir S. MAIGNIEN. *Abr. Patras, Gouv. gén. des Indes Néerl. et sa famille*, p. 27. Toutes les citations, regardant la famille PATRAS, sont tirées de cette étude intéressante.

»espee, au côté gauche du lit etoit sa cuirace et plus haut »une table sur la quelle estoient le haume, les gans, les esperons et l'espee, il demeura ainsi exposé dans la chambre »du grand conseil à la vûe de tous ceux qui le voudroient »voir, pourveu qu'ils fussent chrétiens, jusques au treisième »au soir qu'il fût mis dans une quesce de plom, tout »habillé avec une ouverture et une vitre dessus sur un »matelast de velours noir, ce qui fût enfermé dans une »autre quesce de bois couverte de velours; je puis dire »que je n'avois encore vû d'enterrement plus magnifique »que le lendemain matin quatorzième; le regiment de la »bourgeoisie, infanterie et cavalerie très proprement habillés »et un crepe au chapeau ouvrirent la marche, et furent »suivis de la cavalerie du bataillon du chasteau, avec une »compagnie de la ville de mêsme avec un crepe et dont »les piquiers laissoient trainer le bout de leur pique avec »un morceau de crepe à terre, apres quoy suivoient les »ornemens, comme l'estandart, les armoiries, le haume, »l'espée, la cotte de maïlle, les gans, les esperons et le »cheval, couvert d'une grande pièce de velours trainant à »terre, et la cuirace fut portée par un enseigne, ensuite »venoit le corps, couvert d'une si grande piece de velours, »dont les coins estoient tenus de plus de cinquante personnes »de consideration qu'à peu pres le mesme nombre de gens »de metier estoient cachés dessous, pour porter, et la »marche finissoit par les parens, 1) le nouveau general, le »conseil en carosse et tous les colleges en manteau et beau-»coup d'ecrivains en dueil, lorsque le corps fût dans la »cave, la bourgeoisie et la milice firent cinq decharges a »quoy des canons repondirent, et alors on cessa de sonner

---

1) Dans le testament de ABR. PATRAS, se trouve un article relatif à ANTH. ADR. LENGELÉ, épouse de THIERRY VAN CLOON. On y lit:

»A la noble madame ANTHONIA ADRIANA LENGELÉ,

»les cloches, car depuis l'heure de sa mort jusques la on »les avoit sonnées sans cesse pendant le jour a toutes les »heures. Il y a plusieurs princes en Europe pour qui l'on »ne feroit pas tant de formalités."....

Après avoir raconté tout ce qui concerna les funérailles du feu gouverneur — c'est dans une autre lettre qu'il fait mention des six médailles mortuaires — il continue sa lettre en énumérant les particularités de la vie du nouveau gouverneur général, qui, comme nous venons de dire, était un de ses plus proches parents. Le ton naïf de ce récit m'a porté à l'insérer encore dans cet article. Voici comment il continue sa lettre . . . . . .

»Et cela non seulement a la mort mais qui pendant la »vie ne feroient pas tant de figure qu'ici un general, il »loge dans la forteresse ou il à un logement magnifique et »tres grand et ou il y a une infinité de personnes a son »service, car outre les esclaves qu'il à en plus grande »quantité que personne autre il a aussi beaucoup d'euro- »peans qui doivent servir dans la maison pour differens »emplois il y en à plusieurs destinés pour sa table qui »doit être ouverte et est ordinairement garnie de beaucoup »de monde il a huit halebardiers dont l'un fait toujours »le quart au pres de sa personne s'il est à la maison et »qui doit le servir pendant ce tems la, ils sont habillés

---

»douairière de Son Excellence le très noble seigneur m^re^ »THÉODORE VAN CLOON L. m., en son vivant gouverneur »des Indes des Pays-Bas. „*je lègue mon carosse avec les cristals, et les harnais des chevaux, et un couple de bons chevaux. Loc. cit. p.* 29.

»d'escarlate avec des brandebourgs d'or sur chaque couture,
»c'est eus qui font toutes les commissions du general le
»plus souvent a cheval et lorsqu'ils sont en carosse ils
»l'accompagnent quatre avant et autant apres avec deux
»trompetres habillés demesme et qui sonent dans la rue de
»sorte qu'on entend toujours venir le general de loin, outre
»cela il est accompagné d'une compagnie de cavalerie tres
»proprement habillée surtout le capiteine qui va a la por-
»tiere du carosse, et la nuit il a huit flambaus avec deux
»grandes lanternes elevées pres du cocher qui à la mesme
»sorte d'habit que les halebardiers et lorsqu'il va a pied
»la cavalerie le suit de mesme, cette marche est soutenue
»de toutes les autres marques de magnificence possible
»pour inspirer le respect que l'on doit a la personne du
»gouverneur general, s'il passe devant un corps de garde
»les soldats rangés en haïe luy presentent les armes et il
»n'y a personne que les conseillers qui puissent luy parler
»l'espée au coté enfin il y a une infinité d'autres forma-
»lités qui ne se doivent qu'a luy et en entrant dans son
»logement a la forteresse on ne voit rien qui n'inspire du
»respect et de la magnificence par la beauté des edifices
»et des meubles et la grandeur des chambres, c'est la
»maniere ici d'avoir de tres grandes sales pour estre plus
»au frais mais au chasteau il y en a beaucoup dont on
»auroit beaucoup de peine de se cognoitre d'un bout à
»l'autre et ces chambres ne sont tapisseés que de miroirs
»et de lustres ce qui les rend d'autant plus fraiches, mon
»oncle ne loge pas encore dans le chasteau parcequ'il y a
»si peu de tems que le feu general est mort que madame
»sa vefve n'a pas encore êu le tems de demeubler et d'en
»sortir mais lorsque cela sera fait il y ira en attendant il
»tient dans sa maison a peu pres le mesme train qu'il
»feroit s'il logeoit dans la forteresse."....

Il y avait plusieurs manieres de distribuer les médailles mortuaires.

Les médailles VAN CLOON, étaient destinées pour les conseillers ou personnages notables, qui avaient assisté à ses obsèques, tandis que les médailles d'or, du gouv. gén. CAMPHUYS, ont été données à toute personne, aux baptêmes desquelles ce gouverneur avait assisté comme parain. 1)

VALENTIN 2) en dit, que ces dernières médailles furent aussi données aux porteurs du corps. Celles ci avaient une valeur d'environ 66 florins de Hollande. *(Dirks Repertorium XCV nº. 2410).* Dans le testament du g. g. PATRAS se trouve cité sur ce sujet ce qui suit:

»Aux deux messieurs qui pourroient par le Conseil des »Indes être prié et commis pour régler et avoir soin de »mon enterrement „*à chacun une médaille d'or, gravée »comme celles pour les porteurs, mais plus grande et de »la pesanteur de quatre ou cinq reals batavia.*"

Les médailles mortuaires en or des g. g. des Indes sont généralement gravées, tandis que parmi les exemplaires en argent, on en trouve, qui sont gravées et d'autres qui sont ciselées.

On ignore où les belles médailles en or sont exécutées, mais il est assez certain, m'écrit M. J. A. V. D. CHIJS, directeur du cab. numismatique du

1) *Navorscher XXXVI p.* 113.

2) VALENTIJN F. *Oud en Nieuw Oost-Indiën. Amst.* 1724.

Bataviaasch genootschap, que les médailles SPEELMAN *(v. Loon III, 306)* et celle du g. g. CAMPHUYS, ciselée et inédite, sont préparées à Batavia dans le soi-disant Ambachtskwartier, „fût ce seulement à cause de leur exécution médiocre."

Voici les médailles mortuaires des g. g. des Indes Orientales, que j'ai retrouvées.

1. JOAN MAETSUYKER 1653—1678.
or. semblable à la médaille du g. g. SPEELMAN.
Dirks Rep. no. 1816.

2. C. J. SPEELMAN 1681—1684.
a. or. *v. Loon III, 306.*
b. argent, gravée. Cabinet Bataviaasch Genootschap. *Cat. Munnicks v. Cleeff I no. 2068.*
c. cuivre. CAT. DE ROIJE V. WICHEN n°. 1978.

3. JOHANNES CAMPHUYS 1684—1695.
a. or. *v. Loon IV 155.*
b. argent, même pièce.
Cat. M. v. Cleeff I no. 2306 et *Dirks Rep. no. 2410.*
c. médaille de modèle plus petite, or, pesant 54 gr. et de toute autre gravure.
Cat. Salm no. 1831. Rep. no. 2410.
d. argent, ciselée inédite. (?) Cabinet Bat. Genootschap. Cette médaille a été acquise à la vente VÖLCKER moyennant la somme de 108 florins (communication de M. V. D. CHIJS.

4. HENDRIK ZWAARDEKROON 1718—1725.
Des médailles en or et en argent, distribuées au jour de ses funérailles.
Dirks Rep. III no. 375.
Ces médailles ne sont pas retrouvées.

5. DIRK VAN CLOON 1732—1735.
or. gravée. Cabinet du Zeeuwsch Genootschap.

6. ABRAHAM PATRAS 1735—1737.
a. or. gravée; existait au cabinet de Grenoble.
Revue belge de num. 1875 pl. VII.
b. or, médaille distribuée en deux exemplaires, poids 4 ou 5 réals batavia.
Voir le testament de Abr. Patras, p. 33.

7. JACOB MOSSEL. 1750—1761.
a. or, gravée, propriété de M. le chevalier TH. L. BRANTSEN V. RHEDEROORD.
Revue belge de num. 1886, pl. V.
b. argent, même medaille.
Voir: *Aanwinsten Kon. Penningkab. 1887, p 16.*

Middelbourg,
Mars 93.

MARIE DE MAN.

ANNEXE No. 1.

Quartiers du côté paternel. Quartiers du côté maternel.

v. Cloon × v. Willens, v. Damme × v. Aelst, v. d. Walle × v. Ekel, v. Dongen × v. d. Putte — bis-aieuls ou 8 quartiers.

van Cloon × v. Damme — v. d. Walle × v. Dongen — aieuls ou 4 quartiers.

v. Cloon — v. d. Walle — parents ou 2 quartiers.

Mr. Dirk v. Cloon

---

1) En sa qualité de membre du bureau de Rédaction, feu N. de Roever a lu mon manuscrit, quelques jours avant sa mort si regrettée.

Le savant archiviste y a ajouté une note marginale, où il dit, que pour l'arrangement des quartiers de van Cloon, il préférerait une autre lecture. Je crois devoir à la mémoire du défunt de la mentionner ici :

Quartiers du côté paternel. Quartiers du côté maternel.

van Cloon × van Damme, van Willens × v. Aelst, v. d. Walle × van Dongen, van Ekel × v. d. Putte.

van Cloon × van Willens — v. d. Walle × v. Ekel

van Cloon × v. d. Walle

Dirk van Cloon

ANNEXE N°. 2.

PHILIPPE JACQUES VAN CLOON
bourgmestre de Schiedam
×
AGNETA VAN DER WALLE.

MARIE
né 1689 † 30 juillet 1760 à Utrecht

×

HENRI VAN SOESDIJK
né 1672 † 1743
Officier supérieur, bourgmestre d'Utrecht, etc.

|

PHILIPPE JACQUES VAN SOESDIJK VAN CLOON
né 1715, bourgmestre d'Utrecht, etc., etc., Seigneur de Renwick en Angleterre où il est mort.

×

ANNA AGNETA DE WIJS
né 1717.

(DIRK) THIERRY VAN CLOON
né 1687, † 1735 à Batavia
gouverneur-général des Indes Néerlandaises

×

ANTH. ADRIENNE LENGELÉ † 1746 à Batavia
sans enfants.

ADRIEN VAN CLOON
† jeune non marié

Ces parents laissaient deux filles, savoir: JOHANNA JACOBA, née 1740 à Utrecht et ANTHONIA THÉODORA VAN SOESDIJK VAN CLOON, née 1743. La première épousa EDUARD CHRISTOFFEL VAN DEN BERGH, de Nimègue, (fils de CHRISTOFFEL et de MARTINA VAN BENTHEM) capitaine près de la Garde hollandaise; (éteint en ligne masculine). La seconde épousa LAMBERTUS VAN DEN BERGH, frère de ED. CHR., receveur-général des impôts à Nimègue. Leurs descendants se sont continués jusqu'à nos jours dans la famille VAN DEN BERCH VAN HEEMSTEDE.

OUDE LOODJES VAN YPEREN.

In de *Revue de la Num. Belge* ~~1875~~ 1857 bevindt zich, pag. 208—224, een artikel van den beroemden numismaat R. CHALON getiteld: »*Anciens Jetons ou mereaux*" — en op plaat X N°. 5 wordt ons eene afbeelding gegeven van een loodje door den heer M.r DE COSTER aan ROBERT VAN BETHUNE, Graaf van Vlaanderen (1305—1322) toegekend.

Tegen deze bewering hebben wij geen bezwaar, omdat het stuk duidelijk uit dien tijd blijkt te zijn. Doch in den *Catalogue de Cisternes (2me partie)* wordt deze penning onder N°. 1 aldus opgegeven: »Mariage de ROBERT DE BETHUNE et YOLANDE DE BOURGOGNE" met verwijzing naar de *Revue Belge 1875 pl. X n°. 5* alwaar ik echter niets van dit alles opgeteekend vind. Ik heb dan ook groot bezwaar tegen hetgeen aldaar gedrukt staat, daar ik nergens elders daarvan iets geboekt vond.

Volgens mijn gevoelen is het stukje niets anders dan een loodje van de stad Yperen (IPRES of Ipre), geslagen tijdens de regeering van ROBERT VAN BETHUNE die den meesten tijd zijns levens in die stad heeft doorgebracht en er ook gestorven is. Wat de I op de kz. betreft deze heeft volstrekt geene betrekking op YOLANDA DE BOURGOGNE, maar is eenvoudig de initiaal der stad Yperen.

Het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage bezit van dit stukje vier exemplaren, waarvan drie varianten van het exemplaar in de Revue 1873 plaat X N°. 5.

N°. 1. Geheel overeen komende met de afbeelding in de Revue.
N°. 2. Variant, de lelie vóór de R op de Vz. iets lager.
N°. 3. Als voren, doch de vier lelies achter elkander aan de linkerzijde — en vóór de R op de Vz. geene lelie.
N°. 4. Zeer verschillende variant. De R op de Vz. veel kleiner en niet in zes maar in vier bogen. Op de Kz. de I veel dunner en langer, doch mede in vier bogen. De bewerking van dit laatste nummer is veel fijner.

Waartoe deze loodjes hebben gediend is niet met zekerheid te bepalen. Kerkelijke loodjes

zijn het niet, daarvan dragen zij geen kenmerk, misschien vorstelijke mereaux voor bizondere uitdeelingen.

Hartelijk hopen wij, dat nog eenmaal in het rijk archief der oude stad Yperen een en ander aangaande deze loodjes zal gevonden worden.

A. A. Looyen.

Inhoudsopgaven der Tijdschriften, die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société Royale de numismatique. Rédaction: rue du Trône 60, Ixelles (Bruxelles).

49ième année (1893). 2ième livraison:

Un demi gros à l'aigle, frappé par Henri V, comte de Salm inférieur ou Salm en Ardenne, 1297—1306, par M. le Vte B. DE JONGHE.

Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre (*septième article*), par M. TH. M. ROEST.

Notes sur les pinatelles de Philippe-Guillaume, prince d'Orange, par M. ROGER VALLENTIN.

L'œuvre du médailleur Nicolas Briot en ce qui concerne les jetons (*premier article*), par M. J. ROUYER.

La médaille de Jean Césaire gravée par Frédéric Hagenauer, par M. VICTOR DE MUNTER.

Nécrologie. — M. Jacob Dirks.

Revue Suisse de numismatique, publiée par le comité de la Société Suisse de numismatique. Rédaction: rue des Granges 5, Genève. 3me année (1893). 1ière livraison:

Dr. TH. VON LIEBENAU. Aus der luzernerischen Münzgeschichte, von 1622—1648.

ROGER VALLENTIN. Nachtrag zu den biographischen Notizen über J.-B. Frener von Luzern, mit 2 Tafeln in Phototypie.

— Die Medaillen über das Ereigniss des 10. August 1792, mit einer Tafel in Phototypie.

A. C. Une page de l'histoire monétaire fribourgeoise au XVIIIe siècle (d'après des documents inédits extraits des archives d'État de Genève).

Rivista italiana de numismatica, publicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VI (1893), fascicolo 1:

FALCHI ISIDORO. Sulla riduzione dell' Asse Romano.

AMBROSOLI SOLONE. Della Numismatica come scienza autonoma.

GNECCHI F. ed E. Monete di Milano inedite.

SAMBON ARTURO G. Incisori dei conii della moneta napoletana.

SCHNEIDER VON ROBERTO. Gian Marco Cavalli alla Zecca di Hall in Tirolo.

MORSELIN BERNARDO. Medaglia di Giovanni di Girolamo in onore di Gian Bartolomeo d'Arzignano.

MARCHISIO A. F. Cenni sulle monete di Pio IX e della Repubblica Romana nel 1849.

DE PETRA G. Notizia del Ripostiglio di San Giovanni Incarico.

Met dit nummer is de »Rivista«, vroeger eene uitgave der heeren Cav. Francesco en Ercole Gnecchi, in eigendom overgegaan aan het Italiaansch Genootschap voor Munt- en Penningkunde.

Les monnaies de Philippe II frappées à Maestricht, en 1580 et après, à propos d'un sol, patard ou trentième de daelder forgé, en 1580, dans cet atelier monétaire.

Quel est le numismate qui, en consultant les monographies si bien faites du savant VAN DER CHIJS, n'a pas souvent regretté que les conditions du concours ouvert par la Teyler's tweede Genootschap aient forcé le célèbre écrivain néerlandais à arrêter ses descriptions à l'année 1576! Nul, en effet, mieux que l'illuste professeur de Leyde, n'était à même de poursuivre cette tâche ardue jusqu'aux temps modernes!

C'est bien ici, dans la Tijdschrift van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde, que cet hommage à la mémoire de l'infatigable numismate néerlandais devait être rendu et nous nous félicitons vivement d'avoir l'honneur d'être l'interprète des senti-

ments de tous ceux qui s'occupent de la science des médailles. Espérons que les nombreux disciples laissés par le maître érudit se plairont à compléter le monument élevé par sa plume autorisée à la numismatique des dix-sept provinces et suivront l'exemple déjà donné par les DE VOOGT, les DIRKS, les ROEST, les CHALON, les DE CHESTRET, etc.

M. DE WITTE, notre savant confrère et ami, est de ceux-là et travaille, depuis longtemps déjà, à la monographie complète des monnaies brabançonnes. Son ouvrage, attendu avec impatience par le monde savant, traitera de la monnaie ayant eu cours en Brabant depuis l'époque des Godefroid jusqu'à la grande révolution française.

Une des périodes les plus intéressantes du monnayage brabançon est, sans contredit, celle comprise entre le rétablissement de l'autorité de PHILIPPE II aux Pays-Bas et sa mort. Nous n'avons pas la prétention d'exposer complètement l'histoire de la monnaie à cette époque difficile et troublée, mais nous voulons simplement passer en revue les monnaies émises à Maestricht depuis la reddition de cette ville, en 1579, jusqu'à la mort de PHILIPPE II, en 1598.

Nous voyons, en parcourant »*Les recherches »sur la ville de Maestricht et sur ses monnaies*" publiées par feu M. PERREAU dans le deuxième volume de la *Revue belge de numismatique*

(année 1846, page 378 et suivantes), qu'il fut donné, de 1580 à 1598, six commissions pour frapper monnaie à Maestricht.

Les espèces de cette ville pour cette époque, à l'exception de quelques vingtièmes de daelders, de quelques liards et negenmannekens de cuivre, sont cependant restées rares et peu connues.

Les six commissions ordonnent de forger des demi-réaux d'or, seule monnaie de ce métal frappée pendant la période que nous étudions. Nous possédons deux de ces pièces rares. L'une est de 1586; l'autre est sans date, mais postérieure à l'année 1585 puisqu'elle porte l'écu de Portugal. Ces monnaies, à part le style qui est autre, sont semblables à tous les demi-réaux connus.

Nous dirons seulement, à propos des daelders et demi-daelders frappés de 1580 à 1598, qu'on ne les rencontre pas souvent et que le type est toujours celui des pièces analogues si connues de PHILIPPE II.

Le cinquième de daelder de 1582 est d'une gravure fine et soignée. Il n'a été frappé de cette monnaie peu commune que 3200 exemplaires depuis le 7 mars 1582 jusqu'au 31 décembre 1585.

Le sol, patard ou trentième de daelder de 1580 offre la modification d'un type ancien. Nous en donnons ci-dessous la représentation

que nous jugeons inutile d'accompagner d'une description.

Cette rare monnaie, qui rappelle tout à fait les sols ou patards de PHILIPPE le Beau [1]), ne fut frappée qu'en 1580, pour la période qui nous occupe. Il en fut émis un peu plus de 5000 pièces.

Nous trouvons encore, pour la période comprise entre le 30 mai 1589 et le 5 août 1593, le liard d'argent ou quatrième de patard. On en frappa environ 12000 pendant ce laps de temps. Ce liard d'argent nous offre aussi la modification d'un ancien type et rappelle beaucoup le denier blanc d'un demi-gros ou douze mites de Flandre de PHILIPPE le Beau, frappé à Maestricht (VAN DER CHIJS, pl. XXII, n°. 15). La gravure en est maigre et sèche [2]).

---

1) VAN DER CHIJS: *De munten der voormalige Hertogdommen Braband en Limburg pl.* XXII, n°. 11.

2) Cette monnaie a été décrite par nous dans la revue belge de numismatique de 1866, page 153. Elle n'a pas été reproduite par la gravure.

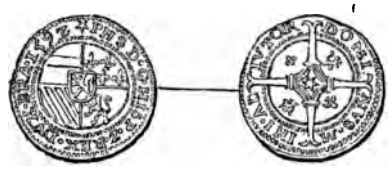

Voilà, en peu de mots, un léger aperçu sur les monnaies émises à Maestricht de 1580 à 1598.

La lecture de l'étude si documentée de M. PERREAU sur la ville de Maestricht et ses monnaies prouve qu'il y a encore là un vaste champ à explorer pour les nombreux amateurs des pièces des Pays-Bas. Presque toutes les monnaies de PHILIPPE II, qui y sont mentionnées et dont beaucoup sont encore inconnues en nature, n'ont été frappées qu'à un nombre relativement petit d'exemplaires. La rareté de ces monnaies sera donc probablement toujours grande; aussi les cabinets les plus riches, tels que celui de notre confrère et ami M. DUMOULIN, n'en renferment-t-ils que bien peu d'échantillons.

V^TE BAUDOUIN DE JONGHE.

Vondst van zilveren munten te Grave,

in April 1893.

Terwijl een werkman bezig was aan 't graven voor de fondamenten van een nieuw op te richten gebouw aan de Riouwstraat — gelegen in het centrum der kleine stad Grave — stiet hij op ± 1.50 meter diepte met zijne spade op een zeer sierlijk — met een wilde-zwijnenjacht versierd — aarden kannetje, hetwelk hij echter zeer beschadigde en waarin zich 51 stuks — meerendeels zeer besleten — zilveren munten bevonden.

Ziehier de inhoud:

(15)66.	Gelderland.	PHILIPS II. 1/5 Philipsdaalder. *v. d. Chijs* pl. XXVII N°. 25 met GEL
1567.	Idem.	Als voren. N°. 26.
z. j.	Holland.	PHILIPS DE SCHOONE, meerderjarig. Stuiver. Pl. XXIII Vz. N°. 33, Kz. N°. 32.
z. j.	Idem.	PHILIPS II. 1/5 Philipsdaalder. Pl. XXXI N°. 29 met REX · C · HOL

1572.	Holland.	Als voren. N°. 35.
1571.	Idem.	1/10 Philipsdaalder. Pl. XXXII N°. 40 met D : G.
1572.	Idem.	1/20 Idem. N°. 49 met HOL.
1591.	Zeeland.	1/2 Gehelmde rijksdaalder. *Verkade* pl. 83 N°. 4.
1595.	Idem.	1/20 reaal of stooter. Pl. 82 N°. 5.
1589.	Groningen.	Achtstuiverstuk. Pl. 185 N°. 1.
1500.	Braband.	PHILIPS DE SCHOONE, meerderjarig. Dubbele stuiver. *Revue Num. Belge* 1884 bl. 403 N°. 31, met 1500.
z. j.	Idem.	KAREL V, meerderjarig. Karolus of 1/2 zilveren reaal. Vz. 1882 bl. 509 N°. 180*b* met ŏ. Kz. *v. d. Chijs* pl. XXV N°. 14 met MIHI.
1563.	Idem.	PHILIPS II. 1/5 Philipsdaalder. *v. d. Chijs* pl. XXIX N°. 22 met BR.
(15)66.	Idem.	Als voren. N°. 21.
(15)66.	Idem.	Idem. *Revue Num. Belge* 1882 bl. 515 N°. 219. (3 ex.)
1574.	Idem.	1/20 Philipsdaalder. Bl. 516 N°. 224.
1576.	Idem.	1/5 Idem. N°. 230.
1586.	Idem.	1/2 Idem, te Antwerpen geslagen. *Heiss* pl. 170 N° 37.

1586.	Braband.	1/20 Idem. *v. d. Chijs* pl. XXX N°. 42 met 15 ✋ 86.
1588.	Idem.	Als voren, met 15 ✋ 88.
1590.	Idem.	1/5 Philipsdaalder. Pl. XXIX N°. 22, met 15 ✋ 90.
1591.	Idem.	Philipsdaalder. *Cabinet Pr. de Ligne* bl. 173 N°. 200.
1594.	Idem.	1/20 Idem. *v. d. Chijs* pl. XXX N°. 42, met 15 ✋ 94.
1597.	Idem.	Als voren. N°. 41, met 15 ✋ 97.
1597.	Idem.	Idem. N°. 42, met 15 ✋ 97.
1600.	Idem.	ALBERTUS en ISABELLA. Dubbele stuiver. *Heiss* pl. 188 N°. 26.
1586.	Doornik.	PHILIPS II. 1/2 Philipsdaalder. *Revue Num. Belge* 1853 bl. 250 N°. V[5] met D : G. enz. D.TORNA. (2 ex.)
(15)97.	Idem.	1/20 Idem. Bl. 255 N°. VIII[15] met DOMINVS MIHI ADIVTOR.
z. j.	Vlaanderen.	PHILIPS DE SCHOONE. Dubbele stuiver. *Cab. Pr. de Ligne* N°. 141, met DOMINV ⁂
z. j.	Idem.	Als voren, met DEI ⁂ GRA ⁂ enz. het randschrift niet door de kroon gescheiden. Kz. DOMINVM ⁂

1572. Vlaanderen. PHILIPS II. 1/5 Philipsdaalder. N°. 163, met HISP · Z · enz. 1572. Kz. MIHI.

1477. Bourgondië. KAREL DE STOUTE. Vuurijzer. ✠ ⁑ KAROLVS ⁑ DEI ⁑ GRA ⁑ DVX ⁑ BVRG ⁑ C ⁑ L Twee naar elkander gekeerd zittende leeuwen, waartusschen het juweel van het gulden vlies. In de afsnede zes sterren. Kz. ✠ SALVVM ⁑ FAC ⁑ PPLM ⁑ TVVM ⁑ DNE ⁑ LAVT ⁑ Wapen op een gebloemd kruis.

1549. Saksen. Albertinische linie. MAURITS. 1/2 Thaler. *Madai* N°. 2941.

1587. Frankrijk. HENDRIK III. Teston te Rouaan geslagen. *Appel* II. bl. 572 N°. 4, met FRANCORUM · ET · PO · REX · Onder het borstbeeld B Kz. · 1587 ·

1587. Idem. Als voren, te Poitiers geslagen. Bl. 572 N°. 4, met FR · ET · POL · REX · G en ander borstbeeld. Kz. BENE · 1587 ✠ †

z. j.	Milaan.	KAREL V. Da soldi otto e tre denari. *Gnecchi* pl. XXV N°. 7.	
z. j.	Spanje.	FERDINAND V en ISABELLA. 1/4, 1/8 (2 ex.), 1/16 piaster. (onleesbaar.)	
z. j.	Idem.	KAREL V en JOHANNA. 1/2, 1/3. Idem. (onleesbaar.)	
z. j.	Idem.	Idem. Teston. *Cat. Reimmann* N°. 1980.	
z. j.	Braband.	KAREL V. 1/2 zilveren reaal. (2 ex.)	onleesbaar.
15..	Idem.	PHILIPS II. 1/2 Philipsdaalder.	
z. j.	Vlaanderen.	KAREL V. 1/2 zilveren reaal.	
z. j.	Idem.	PHILIPS II. 1/5 Philipsdaalder.	

Nog werden eenige kannetjes gevonden van zeer eenvoudig maaksel, die echter niets inhielden.

Daar de jongste munt voorkomt met het jaar 1600, ligt het vermoeden voor de hand, dat deze vondst in het jaar 1602 geborgen werd, tijdens de vesting Grave — door de Spanjaarden onder GONZAGES bezet — ruim twee maanden door de Staatschen belegerd en den 19den September bij verdrag aan Prins MAURITS overging.

J. H. CORONEL.

LES MONNAIES FRAPPÉES À MALINES POUR LA GUELDRE.

1492—1494.

La commission donnée le 28 mars 1485, aux noms de MAXIMILIEN et de PHILIPPE-LE-BEAU, à JEAN COBBE maître particulier de la Monnaie d'or et d'argent établie à Malines, porte:

»*Toutes nos dictes monnoyes, que l'on a jusques »à present tenues et forgées en nos pais de »Brabant, de Gheldres et de Hollande se forge- »ront dor esnavant en nostre ville de Malines.*"

M. ROEST, dont le nom fait autorité en numismatique Gueldroise, ne croit pas cependant que l'on ait frappé pour la Gueldre en cet atelier avant l'époque (1489—1492) où le nom de PHILIPPE se montre seul sur le numéraire des Pays-Bas, d'autant que toutes les monnaies Malinoises, datées, portent le millésime de 1492. 1)

1) *Essai de classification des monnaies du comté puis duché de Gueldre. Revue belge de numismatique*, année 1892, p. 22 et. p. 24.

Au cours de longues recherches faites aux *Archives générales du royaume de Belgique* le hasard nous a fait découvrir un document du plus vif intérêt concernant le monnayage fait à Malines, pour la Gueldre, dès les premiers mois de l'année 1492 par l'ancien maître des Monnaies d'Arnhem, de Nimègue et de Zalt-Bommel.

Ce document n'est autre que le procès verbal de l'ouverture des boites de BERNARD PROYS ou PROEZ, maître particulier de la monnaie de Gueldre, à Malines, dressé à la date du 10 novembre 1494. 1)

Il résulte de l'étude de cet acte officiel, reproduit d'ailleurs in extenso, comme pièce justificative, à la suite de cette notice, que BERNARD PROYS fabriqua tout d'abord:

1°. 130945 doubles patards, à deux lions, de 10 deniers argent le roi en aloi et de 84 de taille au marc de Troyes, valant chacun 4 gros de Flandre.

2°. 1.260.870 patards ou pièces de 2 gros, à 5 deniers argent le roi et de 85 au marc.

3°. 1.018.500 deniers d'un gros à 137 de taille et de 4 deniers argent le roi.

4°. 639047 deniers d'un demi gros à 214 au marc et de 3 deniers argent le roi.

Puis après que la valeur du double patard eût été portée à quatre gros et demi:

---

1) *Chambre des comptes*, Registre n°. 48281.

1°. 1.904.368 gros, toujours à 137 au marc mais seulement au titre de 3 deniers 12 grains argent le roi, et

2°. 507952 demi gros, cette fois de 212 au marc, c'est à dire un peu plus pesant, mais d'un aloi réduit à 2 deniers 16 grains argent le roi.

La première série de ces pièces a été forgée, dans les Pays-Bas méridionaux, en vertu d'une ordonnance donnée le 24 mars 1492, que vint compléter, le 18 juillet, une instruction concernant la frappe des divisions monétaires inférieures au gros.

Le 16 décembre 1493 la taille et l'aloi du gros et de ses fractions subirent des changements, qui eurent pour conséquence immédiate le haussement à 4 gros et demi du double patard, pièce dont le titre et la taille restaient invariables. 1)

L'ouvrage de la seconde boite de BERNARD PROYS appartient à ce nouveau système monétaire. L'on a donc battu monnaie, à Malines, pour la Gueldre non seulement en 1492, comme on le savait déjà, mais encore postérieurement au 16 décembre 1493. Nous avons vu que l'ouverture des boites eut lieu seulement le 10 novembre de l'année suivante.

---

1) *Archives générales du Royaume de Belgique, chambre de comptes*, Régistre 17882.

Il n'est pas téméraire de supposer que le double patard à deux lions, le patard et le demi patard ou gros de la première série correspondent aux doubles briquets, briquets et demi briquets reproduits par Van der Chijs pl. XIV nos. 3 à 7 de ses *Munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland.* Quant au gros de la seconde série, peut-être faut-il y voir la pièce, non datée aux armes en plein champs, gravée par le même auteur sous le no. 9 de sa planche XV. En effet taillé à 137 au marc le poids réglémentaire du gros est de 1 gr. 78. Or un exemplaire à ce dernier type de la collection du Vte B. de Jonghe pèse exactement 1 gr. 70. Van der Chijs donne encore un demi gros au même type, mais sans l'écu de Malines à l'exergue. 1) Nous laissons d'ailleurs à nos confrères Néerlandais le soin de tirer tout le partie qu'il comporte du document que nous sommes heureux de pouvoir soumettre a leur savante appréciation.

ALPHONSE DE WITTE.

---

1) pl. XV no. 10. Le gros no. 8 donné par l'écrivain hollandais ne porte pas davantage le petit écu, d'or aux trois pals de gueules, marque de l'atelier malinois. Voyez aussi: De Coster, Revue Belge de num., 1850, page 9 et pl. III nos. 1 à 3.

Pièce Justificative.

1494 Ouverture de boite du mre de monoye de Gueldres.

Le xe jour de novembre l'an mil quatre cens IIIIxx et quatorze furent ouvertes les boistes de l'ouvraige d'argent ouvré par BERNART PROEZ maistre particulier de la monnoye de Gheldres estant à Malinez en la manière qui s'ensuyt.

Premièrement fut trouvé que ledict maistre a fait forgier en deniers nomméz double patart à x d. argent le roy et de VII s. de taille au marc de Troyes aians cours pour IIII gr. pièce monnoye de Flandres dont a esté ouvré net sizailles rabatues diex mil CXXXI marc sept onces diex esterlins d'euvre qui font argent le roy huyt mille IIIIc XLIII mars deux onces V esterlins dont le roy prend pour son droit de seigneurage de chacun marc dudict argent le roy VI d. gros à compter ledict double patart pour IIII gr. pièce que monte IIcXI lb. I s. VII d. XVI mites gros.

Deniers d'iceulx trouvéz en boiste MXXV d.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en poix ung d'iceulx deniers sur trois mars d'euvre qui valent LVI lb. V s. IX d. gr.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en aloy ung quart de grain sur chascun marc d'euvre qui monte IX marcs II d. III grains et ung huyteme de grain qui valent

XIIII lb. XV s. XI d. XV mites gros.

Somme par soy

IIc IIIIxx II lb. III s. IIII d. VII mites gros.

Item fut trouvé que ledict maistre a fait forgier en deniers nommés patars à V d. argent le roy et de VII s. I d. de taille au marc de Troyes aians cours pour deux deniers gros de flandres pièce dont a esté ouvré net sizailles rabatues XIIII mille Vc IIIIxx XVIII mars VI onces X esterlins d'euvre qui font argent le roy siex mille IIIIxx mars VI onces XIIII esterlins dont le roy prend pour son droit de seignouraige VI d. gr. comme dessus qui monte CLII lb. I s. V d. gr.

Deniers d'iceulx trouvéz en boiste

MIIIIc IIIIxx IIII d.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en poix cincque d'iceulx deniers et ung huytiesme sur IX mars d'euvre qui valent

LXIX lb. V s. VI d. gr.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en aloy ung quart de gr. sur chascun marc d'euvre qui monte XIII marc II d. XVI gr. et ung quart qui valent XXI lb. VI s. I d. ob. gr.

Somme parsoy IIc XXII lb. XIII s. XII mites gr.

Item fut trouvé que ledict maistre a fait forgier en deniers de ung gros à IIII d. argent le roy et de XI s. V d. de taille au marc de Troyes aiant cours pour ung groz de flandres dont a esté ouvré net sizailles rabatues sept mille IIIIc XXXIIII mars III onces X esterlins d'euvre qui font argent le roy IIm IIIIc LXXVIII mars ung once III esterlins et ung quart dont le roy prent pour son droit de seignouraige VI d. gr. de chascun marc comme dessus qui monte

LXI lb. XIX s. I d. gr.

Deniers d'iceulx trouvéz en boiste

mil Vc XXII d.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en poix cincq d'iceulx deniers ung esterlin et ung quart sur IX mars d'euvre qui valent

XX lb. XVII s. X d. gr.

Item iceulx deniers furent jugiés par les brieves dont la moitié de ce remède qui appartient au roy monte XIII marcs V d. XIIII ½ grains qui valent XXI lb. XIIII s. IIII d. gr.

Somme parsoy C IIII lb. XI s. III d. gr.

Item fut trouvé que ledict maistre a fait forgier en deniers de demy gros à III d. argent le roy et de XVII s. X d. de taille au marc de Troyes dont a esté ouvré net sizailles rabatues deux mille neuf cens IIIIxx VI mars III onces d'euvre qui font argent le roy sept cens XLVI marcs IIII onces XV esterlins dont le roy prent

pour son droit de seignouraige VI d. gr. comme dessus de chascun marc qui monte
XVIII lb. XIII s. III d. ob. gr.

Deniers d'iceulx trouvéz en boiste
mil. IIc XXIIII d. gr.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en poix huyt d'iceulx deniers sur chascun marc d'euvre qui valent XLIX lb. XV s. V d. ob. gr.

Item iceulx deniers furent trouvéz justes en aloy sans remède et pour ce icy néant.

Somme parsoy LXVIII lb. VIII s. IX d. gr.

Somme toute de ceste premier boiste VIc LXXVII lb. XVI s. IIII d. XIX mites gros à compter le double patart à deux lyons pour IIII gr. et le simple pour II gr. le pièce.

Seconde boiste d'autres gros et demy gros ouvré par ledict Bernart depuis que le double patart a valu IIII ½ gros.

Item ledict maistre a fait forgier des deniers de gros à III d. XII gr. argent le roy et de XI s. V d. de taille au marc de Troyes dont a esté ouvré net sizailles rabatues XIII mille neuf cens mars VII onces XV esterlins dont le roy prend pour son droit de Seignouraige VI d. XVIII mites gros de chascun marc argent le roy à compter le double patart pour IIII ½ gr. monte CIX lb. XIIII s. III d. IIII mites gr.

Deniers d'iceulx trouvéz en boiste
IIm VIc IIIIxx IX d.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars

en poix ung d'iceulx deniers ung esterlin et ung quart sur neuf marcs d'euvre qui valent
XII lb. XVI s. VI d.

Item iceulx deniers furent trouvéz justes en aloy par l'assayeur général mais par les brieves ledict maistre doit III mars IIII onces d'argent pour la part du roy qui valent
VI lb. VI s. XI d. XIX ½ mites gr.

Somme parsoy CXXVIII lb. XVII s. IX d. gros.

Item fut trouvé que ledict maistre a fait forgier en deniers de demy gros à II d. XVI gr. argent le roy et de XVII s. VIII d. de taille au marc de Troyes dont a esté ouvré net sizailles rabatues deux mil trois cens IIIIˣˣ XVI mars d'euvre qui font argent le roy Vᶜ XXXII marcs III onces XI esterlins dont le roy prend pour son droit de seignouraige VI d. XVIII mites gros de chascun marc dudict argent le roy comme dessus qui monte XIIII lb. XIX s. V d. XII ½ mites gros.

Deniers d'iceulx trouvés en boiste
IXᶜ LXXVI d.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en poix IIII d'iceulx deniers sur chascun marc d'euvre qui valent XIX lb. XIX s. IIII d. ob. gr.

Item iceulx deniers furent trouvéz eschars en aloy demy grain sur chascun marc d'euvre qui monte IIII marcs IIII d. II gr. Valent
VII lb. XVII s. VI d. gr.

Somme parsoy XLII lb. XVII s. IIII d. gr.

Somme toute de ceste seconde boiste CLXXI lb. XV s. gros à compter le double patart à IIII ½ gros et le symple patart pour II gros VI mites pièce.

Ainsi signé :

LOYET, HOUTHEUSDEN et J. WASTARTS.

Archives générales du royame Chambre des comptes reg. nº. 48281.

MUNTVONDST.

Voor eenige weken werd tusschen Maarsen en Vleuten een steenen kruikje opgegraven, dat onder het naar boven brengen brak en verloren ging. Het bevatte 62 zilveren munten, die bijna alle zeer beschadigd, afgesleten en met groenspaan bedekt waren. De vondst bestond uit:

Een rijksdaalder met staanden man van Holland 1666; een halven dukaton van Friesland 1661; een halven dukaton van Filips IV voor Braband 1659; een halven patakon voor Doornik 1646; zeven arendsschellingen van Kampen; acht stuivers van Kampen; vier arendsschellingen en twee stuivers van Zwolle; een roosschelling van Holland 1601; twee roosschellingen van Utrecht 1627; vijf snaphanen van Friesland 1622; een snaphaan van Gelderland (*Verkade* 15.2); een filipsstuiver van Antwerpen; een ½ stuiver van Nijmegen (*Verk.* 24.4); een Groninger jager 1604; vier dubbele stuivers van Overijsel 1617, 1619; twee d°. van Holland 161.; zes d°. van Zeeland 1616; een d°. van Gelderland 16..; twee stuivers van Friesland 1619; een d°. van Gelderland 16..; een d°. van Utrecht (*Verk.* 114.2); een d°. van Holland 16.. en zeven onkenbare exemplaren.

Hilversum,
26 Juni 1893.

J. E. TER GOUW.

Une rectification à Gérard van Loon.

Le savant auteur de *l'Histoire métallique des XVII provinces des Pays-Bas,* décrit sous la date de 1687 dans le 3me volume de son ouvrage (page 347 de l'édition hollandaise et page 325 de l'édition française) en même temps qu'il la reproduit, une médaille frappée par CHARLES II, roi d'Espagne et de Naples, pour célébrer, suivant l'éminent auteur, *la tranquillité commerciale des Pays-Bas.*

Voici la description de cette pièce:

Au droit: l'écu du roi, couronné et entouré du collier de la Toison d'or, avec cette légende:

CAROLVS · II · D(EI) · G(RATIA) · HISP(ANIARUM) · ET · NEAP(OLIS) · REX.

CHARLES II, par la grâce de Dieu, roi d'Espagne et de Naples.

Au revers: sur le globe terrestre, un sautoir, formé d'un faisceau de licteur et d'une corne d'abondance, surmonté d'une couronne. Dans le champ, à droite, en deux lignes, les lettres $\frac{A\ G}{A}$

et sur le bord inférieur de la sphère, le millésime: 1684.

Légende: HIS · VICI · ET · REGNO.

C'est par-là que j'ai vaincu et que je règne.

Le Docteur DUGNIOLLE dans son vaste Catalogue, intitulé: *le Jeton historique des XVII provinces des Pays-Bas,* décrit cette même pièce sous le N°. 4482, mais avec cette différence qu'il la donne comme un *jeton* et à la date de 1684, alors que VAN LOON la cite comme une *médaille*, à celle de 1687, bien que le dessin qui accompagne sa description porte bien le millésime de 1684.

Il y a peu de jours, nous avons acquis une pièce en tout semblable et portant la date de 1686. Cette singulière coïncidence d'un même jeton, frappé à deux années d'intervalle pour perpétuer un évènement unique, nous obligea à faire quelques recherches, afin de parvenir à un classement rationnel de notre nouvelle acquisition et nous découvrîmes bientôt que tous les numismates qui avaient possédé de semblables pièces, les avaient tous placés comme des *jetons*, de 1684 à 1687, suivant leurs millésimes et sous une seule et même rubrique.

La comparaison de cette pièce, du diamètre de 26½ millimètres et du poids de 5½ grammes, connue seulement en argent, avec deux autres pièces de notre collection, nous fit supposer qu'elle avait été mal interprétée et que le pré-

tendu jeton n'était qu'une monnaie frappée par CHARLES II, comme roi d'Espagne et de Naples.

Notre perplexité augmentant au fur et à mesure qu'augmentaient nos découvertes dans divers catalogues, nous eûmes recours alors aux lumières de deux savants confrères, Mr. CAMILLE PICQUÉ, conservateur du cabinet de numismatique à la Bibliothèque royale et Mr. FRÉDÉRIC ALVIN, attaché au même cabinet.

Leurs recherches confirmèrent bientôt notre supposition.

En effet au N°. 8 de la planche 138, du grand ouvrage sur les Monnaies d'Espagne que l'éminent numismate A. HEISS, publia en 1865, à Madrid, la dite piéce se trouve scrupuleusement reproduite, et avec la date de 1684, telle que la donne VAN LOON lui-même.

Deplus, à la page 413 du second volume le savant auteur ajoute que, c'est en vertu d'une ordonnance du 29 mai 1683 que fut frappée cette monnaie, appelée *taro* ou *tarino*, (en français tarin) et que la frappe s'en continua jusqu'en 1688.

Un autre ouvrage, in folio publié à Rome en 1716, par C. A. VERGARA, sous le titre de *Moneta del regno di Napoli* et dans lequel se trouvent décrites et figurées toutes les monnaies frappées par CHARLES II, comme roi d'Espagne et de Naples, ne peut laisser le moindre doute sur l'attribution erronée de VAN LOON.

Quant aux lettres qui se trouvent dans le champ du revers de ces pièces, elles sont incontestablement les initiales des maîtres de la Monnaie où elles furent frappées; c'est ainsi que le savant A. HEISS explique que les lettres J. B. R. qui se trouvent sur les monnaies frappées sous PHILIPPE IV, sont les initiales de *Juan Bautista Ravaschiero,* directeur de la Monnaie de Naples, sous le règne de ce souverain.

Il doit en être de même pour les lettres $\frac{A\,G}{A}$ des monnais de CHARLES II, comme des lettres $\frac{G\,D}{A}$ qui se trouvent sur les monnaies napolitaines de CHARLES VI.

On voit par ce qui précède, qu'avant d'admettre toutes les assertions des auteurs, quelque soit leur mérite, il est nécessaire au moindre doute, de s'enquérir de la justesse de leurs attributions. Aussi, verrions-nous avec plaisir la jeune Revue néerlandaise, poursuivre avec ardeur l'oeuvre si utile de feu JACOB DIRKS, en consacrant de temps en temps quelques pages à la continuation de l'intéressant *Penningkundig Repertorium* de celui qui fut le Nestor de la numismatique Néerlandaise.

EDOUARD VAN DEN BROECK.

A. A. LOOIJEN.

In memoriam.

Wederom leed ons jeugdig genootschap een zwaar verlies, door het overlijden van onzen hooggeachten medebestuurder, den heer A. A. Looijen. Eene ongesteldheid die zich in Maart l.l. openbaarde, doch aanvankelijk geene bezorgdheid inboezemde, sleepte hem den 3den Augustus op 65-jarigen leeftijd ten grave.

Abraham Arnoldus Looijen was de zoon van Anthony Ysbrand Arnoldus Looijen en vrouwe Gesina van Elsbroek; den 25sten Juni 1828 te Nijmegen geboren, genoot hij aldaar zijn eerste opleiding en studeerde van 1850—1855 te Utrecht in de Godgeleerdheid.

Den 4den October 1855 tot proponent der Nederlandsche Hervormde kerk benoemd, werd hij den 18den daaraanvolgende tot predikant te Grijpskerke beroepen en huwde den 28sten November van dat jaar met Anna Geertruida Matthea de Man.

In 1859 verwisselde hij deze standplaats tegen die van Wissekerke, van waar hij in Juni 1867

naar Oud-Loosdrecht vertrok. Na een verblijf van zes jaren in deze gemeente, werd hij in 1873 tot Directeur en Secretaris van de *Utrechtsche zendingsvereeniging* benoemd, in welke betrekking hij vele gewichtige diensten aan deze instelling heeft bewezen en mede als hoofdredacteur van de *Utrechtsche zendingsberichten* het bewijs leverde, hoe nauw hem deze zaken aan het hart lagen.

Reeds als knaap van 12 jaren, ontwaakte bij hem de liefhebberij voor het verzamelen van penningen en munten, die hem in zijn geheel volgend leven steeds bijbleef en hem dan ook de weinige vrije uren die zijn verschillende betrekkingen hem overlieten, aan deze studie deden wijden. Dat de munten van zijn geboortestad, in de eerste plaats, en die van Gelderland zijn bizondere voorliefde genoten, laat zich gemakkelijk begrijpen.

In 1889 benoemd tot Directeur van het *Koninklijk Kabinet van penningen en munten en gesneden steenen*, begroette hij deze benoeming met de grootste ingenomenheid. Nu toch kon hij zich geheel aan zijne lievelingsstudie wijden en vond zijn ijver een zeer ruim arbeidsveld.

Zeer veel werd door hem, in de weinige jaren dat hij aan het hoofd dezer verzameling heeft gestaan, gedaan, en allen die zijne voorlichting of hulp inriepen, ondervonden steeds de meeste welwillendheid,

De oprichting van het *Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde* vond in hem een warm voorstander en gaarne aanvaarde hij dan ook het vice-voorzitterschap, waartoe hij in de eerste Algemeene vergadering door de leden benoemd werd. Weinig konden wij toen bevroeden dat wij hem reeds zoo spoedig uit ons midden zouden moeten missen, waar hij nog zooveel, ook tot den bloei van ons *Tijdschrift* had kunnen bijbrengen.

LOOIJEN werd in 1890 tot associé étranger van de *Société royale de numismatique Belge* en in 1892 tot eerelid van *die Haghe* en tot lid van het *Zeeuwsch Genootschap voor Wetenschappen* benoemd.

Met diepen weemoed staren zijne talrijke vrienden hem na en beseffen, hoe oneindig zwaar zijn verscheiden zijn huisgezin moet treffen, waarvoor hij steeds een trouw echtgenoot en liefdevol vader was.

Leiden,
Augustus 1893.

TH. M. ROEST.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. Direction: rue du Trône 60 et rue de l'Aqueduc 19, Bruxelles.

49e année (1893). 3e livraison:

Curiosités orientales de mon cabinet numismatique (deuxième article), par S. A. R. Monseigneur le Prince PHILIPPE DE SAXE-COBOURG ET GOTHA.

Les monnaies de Trèves pendant la période carolingienne, par M. P. BORDEAUX.

Des fausses monnaies au XVIIe siècle, par M. J. E. TER GOUW.

De l'utilité de rechercher la contenance en argent des monnaies du moyen âge, par M. le Général CH. COCHETEUX.

Étude comparative sur la livre toulousaine et ses subdivisions aux XIIIe et XVe siècles d'après une série de poids monétiformes de la collection de l'auteur, par M. C. F. TRACHSEL.

Annuaire de la Société française de numismatique. Rédaction: M. A. DE BELFORT à Charnay par Macon (Saône-et-Loire).

Livraison janvier—février 1893:

De la réception des filles de compagnons à la monnaie d'Avignon, par M. ROGER VALLENTIN

Recherches des monnaies coloniales romaines non décrites dans l'ouvrage de M. COHEN (Suite et fin), par M. E. CHAIX.

Les identifications géographiques des monnaies mérovingiennes et le catalogue de la Bibliotèque nationale, par M. CHARLES FARCINET.

Un douzain de Henri II, frappé à Amiens par M. le comte DE CASTELLANE.

Fabrications effectuées à la monnaie de Paris pendant l'année 1891, par M. L. SUDRE.

Livraison mars—avril 1893:

Melun et Dieppe, ateliers monétaires de HENRI IV, par M. PAUL BORDEAUX.

Essai de numismatique luxembourgeoise par M. R. SERRURE (à suivre).

Numismatique de Vetulonia, par M. A. DE BELFORT.

Livraison mai—juin 1893:

Restitution aux évêques d'Utrecht du gros tournois à la légende »Sanctus Martinus«, par M. M. DE MARCHEVILLE.

L'atelier temporaire de Sisteron (1591—93), par M. ROGER VALLENTIN.

Catalogue of the coins of Alexandria & the nomes by REGINALD STUART POOLE.

Un gros tournois de Charles de Luxembourg empereur, par M. le comte DE CASTELLANE.

Rivista italiana de numismatica, publicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VI (1893). fascicolo II:

GNECCHI FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana: XXVII. Scavi di Roma nel 1892. XXVIII. Medaglione inedito di CARACALLA.

GNECCHI F. ed. E. Monete di Milano inedite. (continuazione.)

PAPADOPOLI NICOLÒ. Monete italiane inedite della Raccolta PAPADOPOLI.

RUGGERO GIUSEPPE. Annotazioni numismatiche Genovesi: XXII. Altre notizie sui ducati dei Governatori di G. G. M. SFORZA. XXIII. Monete nuove di LUDOVICO XII.

MARIANI M. Un imperiale inedito della zecca di Pavia.

MOTTA EMILIO. Documenti visconteo-sforzeschi per la storia di Milano.

LUPPI C. Vite di illustri numismatici italiani: VINCENZO LAZARI (con ritratto).

VERGADERINGEN

VAN HET

Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde.

Uittreksels uit de Notulen.

1° Jaarlijksche Vergadering, gehouden te Amsterdam, 12 Juni 1892.

Ingevolge de oproeping van de Commissie van oprichting heeft deze vergadering te Amsterdam plaats.

Tegenwoordig zijn de heeren: CORBELIJN BATTAERD, ADRIAAN BOM, DUMOULIN, VAN DIJK VAN MATENESSE, LOOIJEN, ROEST en STEPHANIK. De heeren Mr. DIRKS, Jhr. SNOECK en Jhr. Mr. DE GREZ hebben zich schriftelijk verontschuldigd.

Op algemeen verlangen, bezet de heer ROEST de voorzitterszetel. Hij heet de aanwezigen hartelijk welkom, wijst er op dat 't gemis van eene Vereeniging van Munt- en Penningkundigen in ons land steeds meer en meer gevoeld wordt — dat wij door dit gemis reeds te lang bij onze

naburen ten achter staan en spreekt als overtuiging uit dat het bijeenbrengen der door ons land verspreide Numismaten door een Genootschap zeker ten nutte zal komen aan de numismatische wetenschap, ten slotte verklaart hij de vergadering geopend.

De Statuten en 't Huishoudelijk Reglement worden vastgesteld en met algemeene stemmen goedgekeurd. Tot leden van 't Bestuur worden gekozen: de heeren ROEST (voorzitter), LOOIJEN (vice-voorzitter), CORBELIJN BATTAERD (penningmeester) en STEPHANIK (secretaris). Deze laatste zal de nog te vormen verzamelingen voorloopig beheeren.

Het voorstel van den voorzitter, om tot Eerelid te benoemen den heer Mr. JAKOB DIRKS, den nestor der nederlandsche numismaten, wordt met acclamatie aangenomen en hem hiervan per telegram kennis gegeven.

Op voorstel van 't Bestuur worden tot gewone leden benoemd, de heeren Mr. L. W. A. BESIER, Jhr. C. M. C. A. VAN SIJPESTEIJN, J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK, J. GERADTS, Mr. A. J. ENSCHEDÉ, TH. H. A. J. ABELEVEN, D. BARON VAN ASBECK, O. G. H. HELDRING, CHR. J. VAN EEGHEN, J. H. W. UNGER, C. W. BRUINVIS, Mr. N. DE ROEVER en Mejuffrouw MARIE DE MAN; tot buitengewone leden: de heeren J. A. ORT, Dr. W. CALAND, W. J. FORTUIJN DROOGLEEVER, H. G. DU CROCQ, Dr. L. P. H. SCHOLS, Mr. J.

A. FEITH, W. K. F. ZWIERZINA, D. C. MEIJER JR., en Jhr. Mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND; en tot buitenlandsche leden, de heeren: graaf TH. DE LIMBURG STIRUM, burggraaf B. DE JONGHE, G. CUMONT, E. VANDEN BROECK, ALPH. DE WITTE, baron FÉLIX BETHUNE, M. BAHRFELDT, E. GNECCHI, F. GNECCHI, H. DANNENBERG en Mr. J. A. VAN DER CHIJS.

's-Gravenhage wordt aangewezen voor de volgende jaarlijksche vergadering.

Een ontwerp voor 't zegel en een voor 't diploma, door den heer ROEST ter tafel gebracht, worden goedgekeurd.

Ten slotte gaf de heer Roest als bijdrage, de beschrijving van eene eerst kortelings ontdekte vlaamsche legpenning, uit de 14e eeuw. Deze penning vertoont op de Vz. het Lam Gods met 't omschrift: MOVTON SVI DE B. en op de Kz. het gebloemd in leliën eindigend kruis, gevat in een compartiment van vier dubbele bogen, in welks buitenhoeken: ✠ | A | V | E.

De heer BATTAERD zegt den voorzitter met eenige hartelijke woorden dank voor zijne goede leiding en de heer VAN DIJK VAN MATENESSE spreekt zijn' dank uit voor den ijver en toewijding, die de Commissie van oprichting heeft aan den dag gelegd — waarna de vergadering gesloten wordt.

JOH. W. STEPHANIK, *Secretaris.* TH. M. ROEST, *Voorzitter.*

1° Bestuursvergadering, 9 Augustus 1892.

. . . . . Voor de buitenlandsche leden zullen de Statuten in 't fransch gedrukt worden.

Tot buitenlandsche leden worden benoemd de heeren: CAMILLE PICQUÉ, op voorstel van de heeren ROEST en VAN DIJK VAN MATENESSE; A. DE ROISSART, op voorstel van de heeren VAN DIJK VAN MATENESSE en STEPHANIK; CHARLES VAN SCHOOR, op voorstel van de heeren ROEST en Jhr. SNOECK; V. DE MUNTER, op voorstel van de heeren VAN DIJK VAN MATENESSE en LOOIJEN; M. F. L. NAVEAU, op voorstel van de heeren ROEST en LOOIJEN; baron I. DE CHESTRET DE HANEFFE, op voorstel van de heeren ROEST en LOOIJEN; baron J. B. BETHUNE, op voorstel van de heeren ROEST en LOOIJEN; Dr. HANS RIGGAUER, op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK; ARTHUR ENGEL, op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK; en MAURICE PROU op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK.

Bij 't opmaken van den rooster van aftreding van de bestuursleden wijst het lot aan: N°. 1 den heer ROEST, N°. 2 den heer LOOIJEN, N°. 3 den heer STEPHANIK en N°. 4 den heer BATTAERD.

JOH. W. STEPHANIK,
Secretaris.

TH. M. ROEST,
Voorzitter.

2e Bestuursvergadering, 9 October 1892.

. . . . . Ingekomen bezwaren tegen 't vergaderen op Zondag zullen op de volgende jaarlijksche vergadering ter tafel gebracht worden.

JOH. W. STEPHANIK, *Secretaris.* TH. M. ROEST. *Voorzitter.*

Buitengewone algemeene vergadering, belegd door het Bestuur, (art. 11 Huish. Regl.) 9 October 1892.

Aanwezig zijn de heeren: ROEST (voorzitter), LOOIJEN (vice-voorzitter), CORBELIJN BATTAERD (penningmeester), STEPHANIK (secretaris), VAN DIJK VAN MATENESSE, ADRIAAN BOM, VAN EEGHEN, Mr. DE ROEVER en DU CROCQ.

Verontschuldigd hebben zich de heeren: Mr. DIRKS, DUMOULIN, Mr. BESIER, GERADTS, HELDRING, SMITS VAN NIEUWERKERK, ABELEVEN, Mejuffrouw MARIE DE MAN, de heeren Jhr. Mr. BEELAERTS VAN BLOKLAND, MEIJER en baron VAN ASBECK.

Tot conservator wordt benoemd de heer Mr. DE ROEVER. Deze verklaart zijne benoeming te aanvaarden en zijne krachten te zullen wijden aan den bloei van het Genootschap.

De heeren ROEST, DE ROEVER en STEPHANIK tot leden van de Commissie van Redactie voor het Tijdschrift gekozen, verklaren zich bereid in die commissie zitting te nemen.

Daarna wordt de tekst van de vier bladzijden van den omslag vastgesteld en de secretaris belast met 't kiezen van een uitgever.

Aan de Commissie van Redactie wordt de beslissing overgelaten omtrent ruilingen met andere genootschappen en met particulieren.

Ingekomen is een afschrift van het K. B. van 5 Sept. 1892 N°. 11 (Stbl. N°. 238) waarbij Hare Majesteit de Koningin-Regentes de Statuten heeft goedgekeurd en de Vereeniging mitsdien als rechtspersoon erkend is.

Verder, van onzen Voorzitter den heer Th. M. Roest, 100 groote en 100 kleine diploma's op japansch papier gedrukt en de clichés in zincographie, met begeleidend schrijven, waarbij deze èn diploma's, èn cliché's aan 't Genootschap ten geschenke aanbiedt.

De heer Battaerd doet mededeelingen omtrent 173 denarii van Lodewijk den Vrome, Lotharius en Karel den Eenvoudige tusschen Averen en Pingjum in een terp gevonden en omtrent een 19-tal romeinen, die dezer dagen bij Bolsward aan 't licht kwamen.

Nadat de Voorzitter een tot nog toe onbekende zilversmidspenning, in 1716 ter gedachtenis aan 't overlijden van Jan van Arnhem met opschriften voorzien, heeft laten rondgaan (Zie Tijdschrift blz. 58) wordt de vergadering gesloten.

Joh. W. Stephanik, *Secretaris.* Th. M. Roest, *Voorzitter.*

4° Bestuursvergadering, 18 Juni 1893.

. . . . . Benoemd worden tot buitenlandsche leden, de heeren: Jhr. GUSTAVE DE STUERS, op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK, Jhr. F. MAYER VAN DEN BERGH, op voorstel van de heeren ROEST en CORBELIJN BATTAERD; P. J. B. RUIJS DE PEREZ, op voorstel van de heeren ROEST en LOOIJEN.

JOH. W. STEPHANIK, *Secretaris.* — TH. M. ROEST. *Voorzitter.*

2° Jaarlijksche vergadering, gehouden te 's-Gravenhage. 18 Juni 1893.

Tegenwoordig zijn de heeren ROEST (voorzitter), LOOIJEN (vice-voorzitter), CORBELIJN BATTAERD (penningmeester), STEPHANIK (secretaris), DUMOULIN, VAN DIJK VAN MATENESSE, Jhr. SNOECK, Mr. BESIER, ADRIAAN BOM, ZWIERZINA, — van de buitenlandsche leden, de heeren: Burggraaf DE JONGHE, DE WITTE en VANDEN BROECK van Brussel en Graaf DE LIMBURG STIRUM van Gent.

Verontschuldigd hebben zich de heeren Jhr. Mr. DE GREZ, GERADTS, ENSCHEDÉ, HELDRING, SMITS VAN NIEUWERKERK, ABELEVEN, Dr. CALAND, Mr. FEITH, Mejuffrouw MARIE DE MAN, de heeren CUMONT, Baron FÉLIX BETHUNE, PICQUÉ, DE ROISSART, Baron DE CHESTRET DE HANEFFE en baron J. BETHUNE.

De voorzitter, de vergadering openend, waardeert 't zeer dat vele leden zelfs niet tegen een lange reis hebben opgezien om hier tegenwoordig te zijn. Met leedgevoel moet spreker echter wijzen op twee ledige plaatsen, die niet meer ingenomen kunnen worden. De eene vroeger bezet door ons Eerelid, Mr. JACOB DIRKS, wiens dood wel is waar verwacht kon worden, doch die als nestor der nederlandsche penningkunde zoo noode gemist wordt — de andere, vroeger ingenomen door den sympathieken medebestuurder Mr. NICOLAAS DE ROEVER, die door zijn uitgebreide kennis een krachtige steun beloofde te worden voor 't Genootschap en in 't bizonder voor 't Tijdschrift.

De secretaris doet voorlezing van zijn jaarverslag en van 't verslag der aanwinsten voor de verzameling — beide volgen hierachter in extenso (N°. 1 en 2).

De penningmeester doet verantwoording van zijn beheer en legt de rekening over, die met een batig slot van *f* 0.61 sluit.

Eene commissie van twee leden, de heeren VAN DIJK en DUMOULIN, door den voorzitter benoemd om de rekening met de bescheiden te vergelijken, brengt bij monde van den heer VAN DIJK rapport uit en adviseert die rekening goed te keuren. Dit geschiedt.

't Uittreksel dezer rekening volgt hierachter onder N°. 3.

De begrooting voor 't Tijdschrift, door de Commissie van Redactie ter goedkeuring aangeboden, luidt:

Tijdschrift met omslag	ƒ 240.—
Overdrukken	» 100.—
Platen	» 100.—
Diversen	» 75.—
Totaal . . .	ƒ 515.—

Deze begrooting wordt goedgekeurd en bij gevolg het crediet toegestaan.

Tot gewone leden worden benoemd de heeren Jhr. Mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland, Dr. W. Caland, Mr. J. A. Feith en Mr. W. R. Veder; tot buitengewone leden de heeren A. J. C. van Gemund, Dr. L. J. A. Braakenburg, W. M. van Lanschot, Jhr. H. M. Speelman, B. J. A. Bruynesteyn, A. C. M. van Etten, Mr. G. N. de Stoppelaar, Mr. P. Deketh, J. E. ter Gouw en L. C. van den Brandeler.

Eenige toevoegingen aan 't Huishoudelijk Reglement worden goedgekeurd, het voorstel de vergaderingen op werkdagen te houden echter verworpen.

De heer Roest tot voorzitter herkozen, drukt zijn dank uit voor 't vertrouwen, dat de vergadering in hem stelt, belooft te zullen voortgaan zijne beste krachten te wijden aan den bloei van het Genootschap en verzoekt den leden hem ook in de toekomst hun gewaardeerden steun te blijven verleenen.

Met algemeene stemmen wordt de heer Mr. VEDER benoemd tot Conservator en tot lid der Commissie van Redactie.

Bij de gedachtewisseling over 't aannemen van een algemeenen muntmeter ontvouwt Burggraaf DE JONGHE van Brussel de voordeelen van 't gebruik van den millimeter en belooft dit gebruik in de Revue belge de numismatique te zullen steunen. De Secretaris laat een door hem ontworpen werktuigje rondgaan dat dienen moet om den overgang der verschillende meetstelsels tot 't gebruik van den millimeter gemakkelijk te maken. (Dit werktuigje is hierboven op blz. 112 beschreven en op Plaat III afgebeeld.)

Tot plaats van bijeenkomst voor de volgende jaarlijksche vergadering wordt Amsterdam aangewezen.

Hiermede waren de punten van behandeling afgedaan.

De heer VANDEN BROECK van Brussel vindt een aandachtig gehoor voor »Une rectification à GÉRARD VAN LOON" en betoogt de wenschelijkheid in 't Tijdschrift eene rubriek te openen, waarin alle verbeteringen op Van Loon en andere nederlandsche numismatische werken worden opgenomen.

Burggraaf DE JONGHE van Brussel leest een belangrijk artikel over: »Les monnaies de Philippe II, frappées à Maestricht" — en laat eenigen dezer stukken rondgaan.

Ten slotte levert de heer DE WITTE van Brussel als bijdrage: »Les monnaies frappées à Malines pour la Gueldre 1492—94", en voegt daarbij het proces-verbaal der busopening van den gelderschen muntmeester te Mechelen, dato 10 November 1494.

Op verzoek van den Voorzitter, hebben deze heeren de beleefdheid hunne opstellen voor 't Tijdschrift af te staan.

De heer Mr. BESIER biedt het Genootschap een gouden tienguldenstuk aan, met het borstbeeld van Koningin Wilhelmina en 't jaartal 1892. Van deze muntsoort zijn slechts 60 stuks geslagen. Den schenker wordt door den Voorzitter ten zeerste dank betuigd voor dit fraaie stuk, waarna de vergadering gesloten wordt.

JOH. W. STEPHANIK,
Secretaris.

TH. M. ROEST,
Voorzitter.

N°. 1. Jaarverslag van den Secretaris.

Het is met een innig genoegen dat ik de rij van jaarverslagen open, die telken jare aan uwe vergadering zullen worden uitgebracht. Het is mijn oprechte wensch, dat zij talrijk zullen worden als de exemplaren van het Haagsche Muntkabinet, dat zij steeds van vooruitgang van ons Genootschap zullen mogen gewagen, en dat het u allen zal zijn weggelegd er nog velen van te hooren uitbrengen.

Het aantal *leden* bedroeg in dit genootschapsjaar: 1 eerelid,
22 gewone leden,
9 buitengewone leden
en 20 buitenlandsche leden — te zamen dus 52 leden. Hunne namen zullen in de aanstaande aflevering 4 van het Tijdschrift verschijnen. Door overlijden ontvielen ons de heeren Mr. JACOB DIRKS, eerelid, en Mr. N. DE ROEVER, gewoon lid.

Beide, mannen van beteekenis voor ons Genootschap, de heer DIRKS door zijn veelomvattend werken op 't gebied der penningkunde; onze sympathieke conservator de heer DE ROEVER door zijne uitgebreide kennis van geschie-

denis, staatswezen en oud recht, die hij nu eerst begon dienstbaar te maken aan de munt- en penningkunde.

De *bestuurs*plaatsen werden bezet door de heeren die gij ten vorige jare daartoe verkozen had, namelijk door den heer

TH. M. ROEST, als voorzitter

A. A. LOOIJEN, als vice-voorzitter,

C. H. F. A. CORBELIJN—BATTAERD, als penningmeester,

en JOH. W. STEPHANIK, als secretaris.

De benoeming van een conservator, toen tot de volgende algemeene vergadering uitgesteld, had plaats op 9 October 1892. De heer Mr. N. DE ROEVER in die vergadering tot conservator gekozen, ontviel ons reeds 11 Maart daaraan volgende — waarna de waarneming zijner werkzaamheden door uwen voorzitter tijdelijk aan den secretaris werd opgedragen. In genoemde vergadering van 9 October werd tevens door loting een *rooster van aftreding* gemaakt, die als n°. 1 aanwijst den heer ROEST, als n°. 2 den heer LOOIJEN, n°. 3 den heer STEPHANIK en n°. 4 den heer BATTAERD. Volgens dien rooster is dit jaar dus aan de beurt van aftreding onze voorzitter, de heer ROEST (dadelijk herkiesbaar); terwijl door het meergemelde overlijden van den heer DE ROEVER een tweede vacature moet aangevuld worden.

Behalve de jaarlijksche *vergadering* van 12

Juni '92, werd ééne buitengewone algemeene vergadering door het bestuur belegd op 9 October '92 en hadden drie bestuursvergaderingen plaats (9 Aug. 9 Oct. '92 en 4 Mei '93). Uit 's Gravenhage mochten wij het bericht ontvangen dat H. M. de Koningin-Regentes bij Koninklijk Besluit van 5 September 1892 N°. 11 onze *statuten* had goedgekeurd, waardoor ons Genootschap als rechtspersoon erkend is. Uw Bestuur besloot deze statuten ook in het fransch te laten drukken, ten gerieve onzer leden in het buitenland.

In de vergadering van 9 October werd uwe secretaris belast met het kiezen van een door de wet gevorderden uitgever. Het is mij hoogst aangenaam u te kunnen mededeelen dat ons medelid de heer ADRIAAN BOM deze taak met de meeste bereidwilligheid en zelfs kosteloos op zich heeft willen nemen.

Ten slotte het beleefde verzoek mij steeds op de hoogte te houden van uwe juiste adressen, waardoor onnoodige vertraging in de briefwisseling vermeden zal worden.

Amsterdam,
18 Juni '93.

JOH. W. STEPHANIK.

N°. 2. Verslag van den Conservator.

Door de welwillendheid van het Bestuur geroepen, om als conservator ad-interim de zorg voor de verzamelingen tijdelijk op mij te nemen, voldeed ik gaarne aan die uitnoodiging, daar ik dit beschouwde als eene hulde aan mijn gewaardeerden voorganger, den heer Mr. N. DE ROEVER, dien ik thans vervang.

Lang is de lijst der boeken en der metalen schijven, die voor onze Bibliotheek en Numismatische Verzamelingen inkwamen; laat ik u echter thans de kennisname besparen, aangezien in aflevering 4 van het Tijdschrift alle boektitels, de omschrijvingen der metalen stukken en de namen der schenkers vermeld zullen worden.

Het is hier echter de plaats om den dank van het Genootschap te betuigen aan alle toezenders, die door hunne vrijgevigheid toonden, hoezeer hun de belangen van ons Genootschap ter harte gaan. Behalve de vele boeken en overdrukken ontvingen wij 31 munten, 9 gedenken 19 legpenningen, die tijdelijk op beknopte wijze bewaard worden, totdat de gelegenheid zich voordoet om op billijke voorwaarde een kastje aan te schaffen.

Wat de boeken betreft, kan ik u mededeelen, dat uw Bestuur uitvoerig overwogen heeft welke

maatregelen konden genomen worden om ze op gemakkelijke wijze onder het bereik van alle leden te brengen. En ik geloof dat de keuze eene gelukkige is geweest.

Het Bestuur namelijk sloot met den heer Bibliothecaris van de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam eene overeenkomst, uit welke ik het volgende aanhaal:

»De boekerij van ons Genootschap wordt"
»aan genoemde Bibliotheek in bruikleen afge-"
»staan voor den tijd van 30 jaren — mocht"
»echter het Genootschap een eigen lokaal ver-"
»krijgen, dan kunnen de boeken ook voor den"
»afloop van dezen termijn worden teruggenomen."

»Het gebruik der boeken in en buiten het"
»bibliotheekgebouw wordt aan ieder vergund,"
»overeenkomstig de voor de Universiteitsbiblio-"
»theek geldende regelen. Bij gelijktijdige aan-"
»vragen genieten de leden van ons Genootschap"
»den voorrang."

Om nu te weten te komen welke werken in onze Bibliotheek te vinden zijn, zullen de leden voorloopig nog dit en misschien ook de volgende jaarverslagen der conservatoren moeten raadplegen, daar het aanwezige niet omvangrijk genoeg is om in een afzonderlijken catalogus beschreven te worden. Ten slotte de wensch dat de talrijkheid der geschenken spoedig een catalogus noodig moge maken.

JOH. W. STEPHANIK.

Aanwinsten van de Bibliotheek. 1)

Introduction au Catalogue des monnaies mérovingiennes de la Bibliothèque nationale par M. MAURICE PROU. Paris 1892. Van den schrijver.

De catalogi van het »Muntkabinet van 's Rijks Munt« zijnde:

Catalogus der gouden, zilveren en koperen specien geslagen in de Nederlandsche gewesten door de Frankische en de Duitsch-Nederlandsche Vorsten, de Hertogen, Graven, Heeren en Steden, van de vroegste tijden af tot de Pacificatie van Gend, door L. W. A. BESIER. 2 gedeelten. Utrecht 1892—93. Van den schrijver.

Catalogus der gouden, zilveren en koperen specien van de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Geslagen sedert de Pacificatie van Gent tot het einde der 18e eeuw, door L. W. A. BESIER. Utrecht 1884. Idem.

Catalogus der gouden en zilveren specien, geslagen in het tijdvak van het Bataafsch Gemeenebest, het Koningrijk Holland en het Fransche Keizerrijk. Voorafgegaan door eenige Aanteekeningen omtrent de Geschiedenis van den muntslag in dien tijd. 1795—1813. door L. W. A. BESIER. Utrecht 1885. Idem.

Catalogus der gouden, zilveren, koperen en bronzen specien van het Koningrijk der Nederlanden. 1813—1887. Voorafgegaan door eenige Geschiedkundige Aanteekeningen betreffende den muntslag, door L. W. A. BESIER. Utrecht 1888. Idem.

Catalogus der gouden, zilveren en koperen specien van europeeschen oorsprong voor Nederlandsch Indië geslagen, sedert de oprichting der O. I. Compagnie, tot heden. Voorafgegaan door eenige Aanteekeningen omtrent de Geschiedenis van den muntslag in dien tijd, door L. W. A BESIER. Utrecht 1886. Idem.

---

1) Alle werken zijn in octavo, tenzij een ander formaat aangegeven wordt.

De Muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, en van de Bataafsche Republiek en in de Utrechtsche munt van het Koningrijk Holland en tijdens de inlijving bij het Fransche Keizerrijk, door Mr. L. W. A. BESIER. Utrecht 1890. Idem.

Essai de classification des monnaies du comté puis duché de Gueldre par TH. M. ROEST. Extr. Bruxelles 1893.

Van den schrijver.

Penningkundig repertorium. Mededeelingen ter aanvulling van de Penninggeschiedenis der Nederlanden door Mr. J. DIRKS. 3e en 4e deel. Leeuwarden 1891.

Van den schrijver.

Beschrijving der Nederlandsche Historipenningen door Mr. GERARD VAN LOON. 's-Graavenhaage 1723—31. 4 dln. in fol. Van den heer H. G. DU CROCQ.

Over Zeeuwsche loodjes. Bijdrage tot de penningkunde van Zeeland, door MARIE DE MAN. Middelburg 1892.

Van de schrijfster.

De munten van Nederlandsch Indie, beschreven en afgebeeld door E. NETSCHER en Mr. J. A. VAN DER CHIJS. Batavia 1863. In 4°.

Van den heer Mr. J. A. VAN DER CHIJS.

Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Batavia 1886. Idem.

E. SPANHEMII Dissertationes de praestantia et usu numismatum antiquorum. Amstelodami 1671. In 4°.

Van den heer H. C. DOUWES DEKKER.

Mes loisirs, amusemens numismatiques, ouvrage posthume de Mr. le comte C. W. DE RENESSE-BREIDBACH, publié par son fils. 3 volumes. Anvers 1835—36. Idem.

De goude en zilvere gangbaare penningen der Graaven en Graavinnen van Holland..... door KORNELIS VAN ALKEMADE. Delft 1700. In fol. Idem.

Beantwoording der prijsvraag over de munten en hetgeen daartoe betrekking heeft (1500—1621) door D. GROEBE. Brussel 1835. In 4°. Idem.

JOH. FREDERICI GRONOVII de Sestertiis. Lugduni Batavorum. 1691. In 4°. Idem.

Mittheilungen des Vereins für Münz-, Wappen- und Siegelkunde in Dresden. Heft I (1869), II (1872) und III (1874).

Van den heer A. A. VORSTERMAN VAN OYEN.

Eenige middeleeuwsche munten, noodmunten en zeldzame penningen, beschreven en afgebeeld door A. J. B. DE ROYE VAN WICHEN. Nijmegen 1847. Van den heer ADRIAAN BOM.

Histoire numismatique du royaume de Hollande par M. T. C. F. N. COMTE NAHUYS. Amsterdam 1858. In 4°. Idem.

Etat de la question de l'uniformité des monnaies, des poids et des mesures, par le comte MAURIN NAHUYS. Utrecht 1865. Idem.

Brief aan den heer IJ. D. C. SUERMONDT over eenige vragen ons muntstelsel betreffende, door Mr. J. BAKE. Leiden 1845. Idem.

Beschrijving en afbeeldingen van Nederlandsche gedenkpenningen, welke sedert 1815 tot 1838 aan 's Rijks Munt te Utrecht zijn geslagen. Door F. J. VAN HEECKEREN VAN BRANDSENBURG. Utrecht z. j. In 4°. Idem.

Catalogus van het penning- en muntkabinet nagelaten door.... P. SMIDT VAN GELDER. 2 dln. Amsterdam 1846. Idem.

Catalogus van de bibliotheek van 't Museum van Oudheden te Nijmegen.

Van den heer TH. H. A. J. ABELEVEN.

Verslag der commissie ter verzekering eener goede bebewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen (1891). Idem.

Statuts de la Société Suisse de numismatique.

Van den heer PAUL STROEHLIN.

Verslag van den Directeur van het Koninklijk Kabinet van penningen en gesneden steenen te 's Gravenhage (1890).
Van den heer A. A. LOOIJEN.

Die Becker'schen falschen Münzstämpel von A. VON STEINBÜCHEL. Wien 1836.
Van den heer JOH. W. STEPHANIK.

Geschiedkundige catalogus der verzameling munten van Nederland, Bezittingen en Koloniën, in bruikleen afgestaan aan het Rijksmuseum door JOH. W. STEPHANIK. z. pl. ('s Gravenhage) 1888. Idem.

Verslagen omtrent de aanwinsten van 't Koninklijk Penningkabinet in 's-Gravenhage over de jaren 1856, 1857, 1859, 1874, 1876, 1877, 1878, 1881, 1883, 1884, 1885, 1886.
Van Mevrouw de Wed. J. F. G. MEIJER.

Bericht over WOLF STURMERS muntboek en de daarin voorkomende 's Heerenbergsche en Batenburgsche munten door J. F. G. MEIJER. Eadem.

Notice sur la trouvaille de Barneveld, par J. F. G. MEIJER. Eadem.

Médailles et monnaies inédites du cabinet royal des médailles à la Haye. 2 parties. Eadem.

Monnaies rares du Cabinet royal de la Haye. Eadem.

Verschillende overdrukjes van de Alg. Konst- en Letterbode, betreffend munten. Eadem.

Monnaies trouvées sur la plage de Dombourg. Par Mlle. MARIE DE MAN. Bruxelles 1891. Extr.
Van Mejuffrouw MARIE DE MAN.

Mélanges de numismatique zélandaise par Mlle. MARIE DE MAN. Bruxelles 1891. Extr. Eadem.

Quelques monnaies rares et inédites du Brabant et de ses fiefs, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr.
Van den schrijver.

Deux esterlins ou tiers de gros au lion, frappés en commun par Jean III, duc de Brabant et Louis de Crécy, comte de Flandre par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Un demi gros à l'aigle frappé par HENRI V, comte de Salm inférieur ou Salm en Ardenne (1297—1306), par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Un triens signé par un monétaire mérovingien inconnu jusqu'à ce jour et frappé dans un atelier nouveau, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

De la frappe de l'or sous les Carolingiens et spécialement sous LOUIS LE DÉBONNAIRE, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Trouvaille de monnaies du moyen-âge faite à Walfergem (Assche) en mai 1889, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Description de quelques monnaies inédites ou peu connues D'ANNE DE LA MARCK, abbesse de Thorn, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Deux monnaies frappées en Flandre en 1581, par M. le Vte. B. DE JONGHE. Extr. Idem.

Door ruiling met ons Tijdschrift:

Rivista italiana di numismatica. Milano.

Revue suisse de numismatique publiée par le Comité de la Société suisse de numismatique. Genève. 3me année 1893. 1ière livraison.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. 1893. 1 et 2 livraisons.

Aanwinsten van de Numismatische Verzameling.

A. *Munten.*

België. 1790. Liard. Cumont 1.
Van den heer H. C. DOUWES DEKKER.

Koesfeld 1694. Achtpfenninger. Weingärtner. 151. Idem.

Engeland 1875. Farthing. Montagu 79.6. Idem.

Nederl. Indië 1757. Halve duit van Holland, afslag in zilver. Idem.

Benkoelen 1786. Kepeng. Netscher & v. d. Chijs 106. Idem.

Palembang 1203. Pitji teboh. Millies 192. Idem.

Britsch Indië 1841. Twee annas. Atkins 184.53. Idem.

Honkong 1866. Tien cents. Idem.

— Cent. Idem.

Tonkin: Periode King Sjing (1794—1801). Tsien (3 stuks). Neumann 19777. Idem.

China: Periode Kian-loeng (1736—96) Tsien van Peking. Fonrobert 1671. Idem.

Dezelfde periode. Tsien van Tsjing-toe-foe, prov. See-tsjoean. Fonrobert 1686. Idem.

Japan: Periode Meïwa (1764—71) Sen van 4 mon (1768), de Villaret 48. Idem.

Holland: Stuiver van 1738 en 1764, duit 1780. Van den heer JOH. W. STEPHANIK.

Utrecht: Denier Hendrik van Vianden. Dubb. stuiver 1785. Idem.

Stad Utrecht: Duit 1722, 1763, 1788. Idem.

Overijsel: Stuiver 1767, duit 1767 en 1769. Idem.

Groningen: Duit 1771. Idem.

Gelderland: Stuiver 1764. Idem.

Ned. Indië: Versierde duit 1756 van Westfriesland, $^1/_2$ duit 1790 Gelderland, $^1/_4$ stuiver 1826, 2 cent 1833 met V. Idem.

Braband: Liards van 1709 en 2 verschillende van 1710. Idem.

Frederiksoord: Huismunt $^1/_2$ cent. K^N 4. Idem.

B. *Gedenkpenningen.*

1592. Vredesonderhandelingen geweigerd. Zvg. v. L. I. 428. 1. Van den heer H. G. DU CROCQ.

1697. Vrede van Rijswijk. Z. v. L. IV. 190. 2. Idem.
1785. Belooningspenning van J. Chrétien v. Versailles. Br. 42 mM. Idem.
1789. Christine van Oostenr. en Albert in de Oostenr. Nederlanden. Br. achthoekig. Idem.
1793. Marie Antoinette onthoofd, graveur Loos. Br. 31 mM. Idem.
1814. Beleg van Naarden. Z. Dirks 25. Idem.
1830. Wijsheid van Willem I. Br. Dirks 344. Idem.
1834. Mij. Tot Nut van 't Algemeen. Br. Dirks 496. Van den heer H. C. DOUWES DEKKER.
1852. Standbeeld Rembrandt. Tin. Dirks 730. Idem.

C. *Legpenningen.*

Dugniolle 1684, 1766, 2778, 3044, 3255, 3363, 3412, 3559, 3599, 4204, 4289, 4405. Van den heer H. G. DU CROCQ.
Neumann 32300 (Neurenberg). Idem.
Dirks 576 en 690. Idem.
1872. Derde eeuwfeest. Oranjetakken met vrijheidshoed in Holl. tuin. Br. 26 mM. Idem.
—— Idem. Vrijheid en Orde. Geelk. 30 mM. Idem.
1879. Noordzeekanaal. Geelk. 26 mM. Idem.
Dugniolle. 4008. Van den heer H. C. DOUWES DEKKER.

N°. 3. Inkomsten en Uitgaven van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Genootschapsjaar 1892—93.

Ontvangsten.		*Gewone Uitgaven.*	
Aan contributiën	*f* 382 69	Per Lokaalhuur	*f* 10 —
		» Drukwerk	» 126 25
		» Onkosten Penningmeester .	» 35 38
		» » Secretaris	» 40 20⁵
			f 211 83⁵
		Buitengewone Uitgaven.	
		Per Bureaubenoodigdheden . . .	» 42 12⁵
		» Machine voor Diploma-stempel.	» 16 80
		» Zegelstempel.	» 22 97
		» Aanvrage rechtspersoonlijkheid	» 88 35
		Totaal uitgaaf . . .	*f* 382 08
		Saldo in Kas . . .	» — 61
	f 382 69		*f* 382 69

Goedgekeurd in de 2e Jaarlijksche Vergadering (18 Juni 1893 te 's-Gravenhage).

LEDENLIJST

VAN HET

Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde

„CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT"

op 1 October 1893.

EERE-LEDEN 1).

NAMEN.	Dagteekening der benoeming
Mr. JACOB DIRKS, 2) Leeuwarden. Tevens lid-oprichter. Overleden 25 Nov. 1892.	12 Juni 1892.

GEWONE LEDEN. 3)

C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD, Groenloo. Lid-oprichter.

ADRIAAN BOM, Keizersgracht 149, Amsterdam. Lid-oprichter.

F. L. J. DUMOULIN, Notaris, Kapucijnenstraat 114, Maastricht. Lid-oprichter.

P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE, Burgemeester, Schiedam. Lid-oprichter.

Jhr. Mr. J. M. H. J. DE GREZ, 's-Hertogenbosch. Lid-oprichter.

A. A. LOOIJEN, Direkteur van het Koninklijk Kabinet van Penningen en Gesneden Steenen, Riouwstraat 164, 's-Gravenhage. Lid-oprichter. Overleden 3 Aug. 1893.

TH. M. ROEST, Conservator van 't Munt- en Penningkabinet van Teylers Genootschap te Haarlem, Rapenburg 31, Leiden. Lid-oprichter.

---

1) Hun aantal mag ten hoogste tien bedragen, te weten vier Nederlandsche en zes Buitenlandsche Eereleden (art. 4 Statuten).

2) Volledigheidshalve zijn ook de namen der reeds gestorven leden vermeld. Deze vermelding geschiedt echter slechts éénmaal.

3) Hun aantal zal niet meer dan dertig mogen bedragen (art. 5 Statuten).

Jhr. M. A. SNOECK, Bestuurder van 't Prov. Genootschap van K. en W. in Noord-Braband, Hintham. Lid-oprichter.

JOH. W. STEPHANIK, Conservator van 't Munt- en Penningkabinet van 't Kon. Oudh. Genootschap te Amsterdam, Heerengracht 231. Lid-oprichter.

Mr. L. W. A. BESIER, Referendaris-Adviseur bij het Muntcollege, Maliesingel 20, Utrecht. 12 Juni 1892.

J. GERADTS, Huize Aerwinkel, Posterholt, Limburg. —

Mr. A. J. ENSCHEDÉ, Gemeente-Archivaris, Zijlstraat, Haarlem. —

D. BARON VAN ASBECK, Klein Warnsveld bij Arnhem. —

O. G. H. HELDRING, Kapitein der Infanterie, Langestraat 30, Amersfoort. —

CHR. J. VAN EEGHEN, Burgemeester, Putten(Veluwe). —

J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK, Luitenant-Kolonel der Schutterij en militie-commissaris, Voorstraat 36, Dordrecht. —

Mr. N. DE ROEVER, Gemeente-Archivaris, P.C. Hooftstraat 21, Amsterdam. Overleden 11 Maart 1893. —

TH. H. A. J. ABELEVEN, Nijmegen. —

C. W. BRUINVIS, Oudegracht 184, Alkmaar. —

J. H. W. UNGER, Gemeente-Archivaris, Kruiskade, Rotterdam. —

Mejuffrouw MARIE DE MAN, St. Pieterstraat, Middelburg. —

Jhr. C. M. C. A. VAN SYPESTEYN, Lange Voorhout 46, 's-Gravenhage. —

Dr. W. CALAND, Conrector, Breda. 18 Juni 1893.

Jhr. Mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Lid 2e Kamer St. G., Koninginnegracht 62, 's Gravenhage. —

Mr. W. R. VEDER, Gemeente-Archivaris, Waaggebouw, Nieuwmarkt, Amsterdam. —

Mr. J. A. FEITH, Groningen. —

BUITENGEWONE LEDEN.

W. J. FORTUIJN DROOGLEVER, Oud-Notaris, Gouda. 12 Juni 1892.

H. G. DU CROCQ, Leidschegracht 11, Amsterdam. —

Door een misverstand is in de notulen de volgorde der *benoeming* gebruikt, in de ledenlijst daarentegen die van de *aanneming* der benoeming door de leden.

Dr. L. P. H. SCHOLS, Maastricht.	12 Juni 1892.
W. K. F. ZWIERZINA, Ontvanger der Registratie en Domeinen, Groenloo.	—
J. A. ORT, Luitenant-Kolonel, Deventer.	—
D. C. MEIJER JR., Vondelstraat 51, Amsterdam.	—
W. M. VAN LANSCHOT, Kruisstraat 's-Hertogenbosch.	18 Juni 1893.
B. J. A. BRUYNESTEYN, Leidschegracht 83, Amsterdam.	—
A. J. C. VAN GEMUND, Architekt, Kl. Houtstraat 48, Haarlem.	—
L. C. VAN DEN BRANDELER, Kapitein van den Generalen Staf, Bregittenstraat 13, Utrecht.	—
H. KUIPERS, Groote Kerkstraat 9, Leeuwarden.	—
Mr. G. N. DE STOPPELAAR, Langedelft 22—23, Middelburg.	—
J. E. TER GOUW, Krakebeen 38, Hilversum.	—
Mr. P. DEKETH. Piet Heinstraat 3, 's-Gravenhage.	—
Jhr. H. M. SPEELMAN, Harlingen.	—
Dr. L. J. A. BRAAKENBURG, Leiden.	—
A. C. M. VAN ETTEN, Ingenieur, Damrak 13, Amsterdam.	—

BUITENLANDSCHE LEDEN.

E. VAN DEN BROECK, rue du Comerce 50, Bruxelles.	12 Juni 1892.
ALPH. DE WITTE, Ingénieur, rue du Trône 49, Bruxelles.	—
CAV. ERCOLE GNECCHI, via Gesù 8, Milano.	—
LE COMTE TH. DE LIMBURG—STIRUM, rue Haute-Porte 56, Gand.	—
LE VICOMTE B. DE JONGHE, rue du Trône 60, Bruxelles.	—
G. CUMONT, Avocat à la cour d'appel, rue de l'Aqueduc 19, Bruxelles.	—
LE BARON FÉLIX BETHUNE, Chanoine et prélat de Sa Sainteté, rue d'Argent 40, Bruges.	—
M. BAHRFELDT, Hauptmann und Compagnie-Chef im Infanterie-Regiment von Lützow (1stem rheinischen) No. 25, Herrenstrasse 42, Rastatt.	—
CAV. FCO GNECCHI, via Filodrammatici 10, Milano.	—

Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris, Batavia.	12 Juni 1892.
CAMILLE PICQUÉ, Conservateur du Cabinet numismatique à la Bibliothèque royale, rue Dupont 70, Schaerbeek.	9 Augustus 1892.
V. DE MUNTER, Agent de la Banque Nationale, rue Haute 30, Audenarde.	—
AMÉDÉE DE ROISSART, Conseiller à la cour d'appel, avenue de la Couronne 12, Bruxelles.	—
MAURICE PROU, Attaché au Cabinet des médailles de la Bibliothèque nationale, Paris.	—
F. LÉON NAVEAU, Docteur en droit, château de Bommershoven, Tongres.	—
Dr. HANS RIGGAUER, Conservator des k. Münzkabinets, München.	—
BARON I. DE CHESTRET DE HANEFFE, Liége.	—
ARTHUR ENGEL, rue de la Tour 40, Paris-Passy,	—
LE BARON JEAN BETHUNE, Oost Roosbeke, België.	—
CHARLES VAN SCHOOR, Procureur général près la cour d'appel, avenue Louise 93, Bruxelles.	—
P. I. B. RUIJS DE PEREZ, rue Joseph II, Bruxelles.	18 Juni 1893.
LE CHEVALIER GUSTAVE DE STUERS, Avenue Louise 62, Bruxelles.	—
LE CHEV. FRED. MAYER VAN DEN BERGH, rue de l'Hôpital 21, Anvers.	—

BESTUUR 1892—1894.

Voorzitter: TH. M. ROEST.
Vice-Voorzitter: A. A. LOOIJEN (overleden).
Penningmeester: C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD.
Secretaris: JOH. W. STEPHANIK.
Conservator: Mr. N. DE ROEVER (overleden).

COMMISSIE VAN REDACTIE.

TH. M. ROEST.
Mr. N. DE ROEVER.
JOH. W. STEPHANIK.

ERRATA.

Blz. 17 14e regel van onderen staat: Maart 1836, lees: Maart 1886.

» 58 9e » » boven staat: Extraord, lees: Extrord.

» 64 2e » » onderen staat: Chalo'n, lees: Chalon.

» 65 10e » » boven staat v. d. Chys, lees: v.d. Chijs.

» 120 Schermermeer, op het voetspoor van mr. Dirks, 2 malen voorkomende, is een pleonasme. Oudtijds heette de plas de Scarmere of Scermere, kortweg 't Schermer, ook gebleven in de namen der dorpen Schermerhorn en Grootschermer. Thans spreekt men van *de* (d. i. de bedijkte) Schermer, maar ieder weet, dat de officieele naam Schermeer is. De uitgang *er* vinden wij ook in Wormer en Purmer, mede vroegere meren.

Blz. 126 2e regel van onderen staat inneming, lees: inneming.

» 134 15e » » boven staat MDCCLVIII, lees: MDCCXLVIII.

» 177 2e » » boven staat 1875, lees: 1857.

» » 7e » » » » M. de Coster, lees: L. de Coster.

» » 5e » » onderen staat: 1875, lees: 1857.

» 178 13e » » boven » » » »

INHOUD:

Bladz.

Het Nederlandsch Genootschap voor munt- en Penningkunde, door TH. M. ROEST..... 5

Mr. JACOB DIRKS. In memoriam, door CORBELIJN BATTAERD..... 10

Beschrijving van de enkele en dubbele vroedschaps- of stadhuispenningen der stad 's Hertogenbosch van 1704—1793, opnieuw bewerkt door Jhr. M. A. SNOECK..... 21, 74 en 125

Des connaissances requises des aspirants conseillers et maîtres généraux des monnaies du commencement du XVIIIe siècle dans les Pays-Bas espagnols et du serment des monnayeurs brabançons et hollandais, par ALPH. DE WITTE..... 37

Presentiepenningen van Zierikzee, door Mejuffrouw MARIE DE MAN..... 48

Een algemeene Muntmeter, door J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK..... 50

Iets over de Amsterdamsche noodmunt, door Mr. N. DE ROEVER..... 53

Médaille mortuaire de JAN VAN ARNHEM, non citée par VAN LOON, par TH. M. ROEST..... 58

Vondst van gouden munten te Kudelstaart bij Aalsmeer in Juli 1892, door A. A. LOOIJEN..... 62

Bladz.

Muntvondst te Domburg, door M. 67
Mr. N. DE ROEVER. In memoriam, door JOH. W. STEPHANIK 69
De arbeid der stempelsnijders van 's Rijks Munt in 1891 en 1892, door Mr. L. W. A. BESIER 90
Een algemeene Muntmeter, door JOH. W. STEPHANIK 101
Médaillon au buste de JOANN LOTIN, par TH. M. ROEST 115
Betalingspenning van de Schermer, door C. W. B... 120
Aanstelling van ANTONIJ CRIJNEN tot servijsmeester te Nijmegen, door TH. M. ROEST 122
Rijder- en leeuwengrooten van Koevorden en Selwerd, door Mr. J. A. FEITH 142
Médaille mortuaire de THIERRY VAN CLOON, gouverneur-général des Indes Néerlandaises, par Mlle MARIE DE MAN, ... 160
Oude loodjes van IJperen, door A. A. LOOIJEN 177
Inhoudsopgave der Tijdschriften, die het Genootschap in ruiling ontvangt ..... 180 en 209
Les monnaies de PHILIPPE II frappées à Maestricht, en 1580 et après, à propos d'un sol, patard ou trentième de daelder forgé, en 1580, dans cet atelier monétaire, par le Vte B. DE JONGHE 181
Vondst van zilveren munten te Grave, in April 1893, door J. H. CORONEL 186
Les monnaies frappées à Malines pour la Gueldre (1492—1494), par ALPHONSE DE WITTE 191
Muntvondst bij Maarsen, door J. E. TER GOUW 201
Une rectification à GÉRARD VAN LOON, par EDOUARD VANDEN BROECK 202
A. A. LOOIJEN. In memoriam, door TH. M. ROEST. 206
Vergaderingen van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde. (Uittreksels uit de Notulen) 211

Bladz.

Jaarverslag van den Secretaris..... 222
Jaarverslag van den Conservator..... 225
Jaarverslag van den Penningmeester... 234
Ledenlijst van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde 235
Errata..... . 239
Inhoudsopgave..... 240
Verwijzing der platen..... 243
Uitbreiding op den Penning, geslagen ter Gedagtenis van het Vijf-en-twintig Jaarige Vreugden-feest van 't Gezelschap 't Slangenest te Leiden, medegedeeld door ADRIAAN BOM..... achter de platen.

BESCHRIJVING DER PLATEN.

Plaat	I.	zie.....	blz. 58
»	II.	»	» 31
»	III.	»	» 113
»	IV, 1.	»	» 115
»	—, 2.	»	» 122
»	V.	»	» 161

NOOT VOOR DEN BINDER.

Uitbreiding op den penning, geslagen ter gedagtenis... enz. 4 blz. in 4°. achter de platen binden.

Stamtafel Lotin, 1 blz. in folio, tegenover blz. 118.

IAN VAN ARNHEM
Heer Van Rosen
daal tot Harfelo
Extraord. Raad in
Gelderland Lan-
drost van Veluen
en President des
selven Quar-
tiers
Geboren A° 1636
den 1. Maij. Gest. den 12. Decem.
A° 1776. N. Styl.

Die in Onrechtigheyt
Sij Sullen
op Varen
met vleugelen
gelijk de Aren-
den. Jesaia
40
Gelt Wandelt seker Psal. 10

UITLEGGING DES PENNINGS,

Die de Regeering van 's Hertogenbosch, ter gelegenheid, dat de Doorluchtigſte Vorst LODEWIJK ERNST HERTOG VAN BRUNSWIJK, enz. enz. enz. vijf en-twintig Jaaren Gouverneur van Haare Stadt geweest is, heeft doen ſlaan.

Op de Voorzijde:

Vertoond zich een Krijgsheld in zijne gewoone Kleeding, in het Curas, gelaarst en geſpoord. Bij deezen komt een Vrouw, in Romeinsch gewaad, met een Muurkroon op haar hoofd, die den Krijgsheld geluk wenscht. Ter linker zijde van haar is Stadts Wapenſchild geplaatst, om aan te duiden, wien zij verbeeld. Boven dit alles ſtaat dit randſchrift:

LAETITIA SILVA-DUCENSIUM.

dat is

De vreugde van die van 's Hertogenbosch.

In de exergue, of onder aan ſtaat:

GUBERNATIO V. LUSTR: DUCIS BRUNSVICENS: MDCCLXXVI.

dat is

Het vijf en twintig Jaarige Bevelhebberſchap des Hertogs van Brunswijk, in het Jaar 1776.

Op het Revers, of de achterzijde:

De Stadt 's Hertogenbosch van de zijde der Vuchter Poort verbeeld, boven welke een Genius, of Beſcherm-Engel het Wapenſchild van den Huize van Brunswijk draagd.

Boven dit Randſchrift

DECUS & SECURITAS.

dat is

Een luiſter en veiligheid.

Onder de Stadt op een banderolle:

GUBERNET DIU.

dat is

Dat hij lang Bevelhebber zij.

In de exergue, of onder aan ſtaat:

S. C.

dat is

Volgens het beſluit van den Raad der Stadt.

Dit alles beduid:

De Stadt 's Hertogenbosch, die vrede en voorſpoed geniet, wenscht, den Hertog van Brunswijk geluk en zegen, dat hij, in den Jaare 1776, vijf en-twintig Jaaren Haaren Gouverneur is geweest. Zij verklaard, dat dit haar tot een luiſter en verzekering heeft geſtrekt, en wenscht, dat hij veele Jaaren die hooge waardigheid mag bekleden. Zij heeft ter dier gelegenheid, volgens het beſluit haarer Raads, of Regeering, dien Penning doen ſlaan.

Het zwarte lijntje wijst de grootte van het blaadje aan, dat rondom vergulld is op snede.

U I

P E

Geſlag

V R E

Op den

g

't S I

De

lat in 't SLANGENEST, my dunkt ik hoor het mompelen,
'at akeliger naam, is immer meer bedagt?
'ie 't kern der zaak beſchouwt, ſlaat op de ſchors geen agt,
duid een waakend oog voor 't vleijend overrompelen.

n valsheid onder ſchyn van vriendſchap word geleeden,
at momtuig van bedrog, en dekt nooit Edel hart,
aar 't helpt haar Vriend in nood, en duldt in vreugd en ſmart,
r ſteunend' op de Deugdt, dan op een glimp van Reeden.

ie begeerig is dien yver aan te randen
et toe wat hy begint, de proef is reeds gedaan,
ı vaart hy ſtout'lyk voort, gewis men zal hem ſtaan,
hy zyn dwaasheid kend, vermand van ſchimp en ſchanden.

ſmaakt een vriendenteug, en maakt den Menſch tot GODEN,
at 's heilig mynen wil, riep overlang myn Vriendt,
e Wyn ſcherpt 't ſtomp vernuft, gemaatigt voorgediend,
r d' overdaad de Ziel en 't Lighaam beide dooden.

ete Eendragt, die 't HEELAL moet onderſchraagen,
w welvaard (geld een wenſch) zy onder ons geveſt,
de Naneef weet, waar toe van 't SLANGENEST
aangeregt, en 't Silvere Stuk geſlaagen.

De kronkelend
Toond hoe
en Bro
Gulhartig to
Aan dankbaar

De Stad van
Gezoogt aan
ſtuur,
Hoopt d' ou
dat vu
Eens zien t' ho

En zeeker nie
Het Jaar de
Verwagt ha
Van die zig j

Nu ter GEDA
Die dit GE
bragt,

Zoo
T
T
Gee

Ziet
L
H
Dat

Leyc

Bov
ik in d
te Amst
Zoon p
bewezen
het *Ver*
dat dit
is een s

dit
van leya
2 heere
2 heere
2 heere
1 heer v
1 heer v
Wa

Uit
schap v
Dat
den gou
de verz

Ams

vlugt de TYDT vaſt voort, en laat alleen 't herdenken,
'erwyl de DOOD ons volgt, en 't Leeven heenen ſpoeid,
'ot daar we aan keetens van de duiſt're Zark geboeid
:n Heraclitiſch hoofd met Vreugdefeeſten krenken.

hier den Eiſch volbragt, dog met een zwak vermoogen,
aat anderen, wien 't luſt, verheevener van bryn
Iet beeter doen, ik ſluit, en wenſsch met dit Glas Wyn
zoo 't ons dienſtig is, wy 't GOUDE FEEST beoogen.

Amicus Amicis.

len den 20 *Novemb:* 1742.

enstaand dichtstuk, gedrukt op Hollandsch papier in 4°, vond
e penningverzameling van Wijlen den Heer Q. W. VAN HOORN
erdam, die 13—17 Maart a. s. door de firma G. Theod. Bom &
ubliek zal worden verkocht. Door dit stuk wordt officieel
dat de naam van het gezelschap niet was SINCERE, zooals
volg op Van Loon n°. 174 aangeeft, maar 't SLANGENEST en
gezelschap te Leiden was gevestigd. Aan bovenstaand gedicht
tuk papier uit dien tijd gehecht, waarop geschreven staat:

weekeleyk geselschap is begonne daar door de eerste Jongeluy
'e, alle reegente kinderen

de bie	*1 heer Meerman*
van leuwen	*1 heer van der Meer*
van der Marck	*1 heer van Leyde van Vlaerdingen*
an lantschot	*1 heer witters*
an assendelft	

s alle vreijdag een soupee.

dit blaadje blijkt, in verband met het vers, dat het een gezel-
an jongelieden van goeden huize was.
de wensch aan het slot uitgesproken, bewaarheid is, blijkt uit
den penning van 1767, (*Vervolg op van Loon* n°. 416) mede in
meling VAN HOORN onder n°. 600 aanwezig.

Januari 1893. ADRIAAN BOM.

Ter
Gedagtenisse
Van Wÿlen
zÿn Hoog Edelheÿd
Mr DIRK VAN CLOON
Gouverneur Generaal
Van Nederlands India
Gebor.n Binnen dese Stad
Batavia
Den 23 Septemb.r A.o 1687.
Getred.e Int Hoogbestier
Van India
Den 28 Maÿ 1732.
en Overl.e den 10.
Maart 1735.

A.J.W. sculp. P.W.M.T. imp.

83.

5

DAM LOOTINS. } 1 DIGNA JACOBS. fila JAN.
2 MAGDALENA D HONDT. fila BERNARDT

ce.
E HOSTE.
bande de gueu-
trois écureuils

1.

IOANN · LOTIN · BRVG · AET · XXXVI

P.

2.

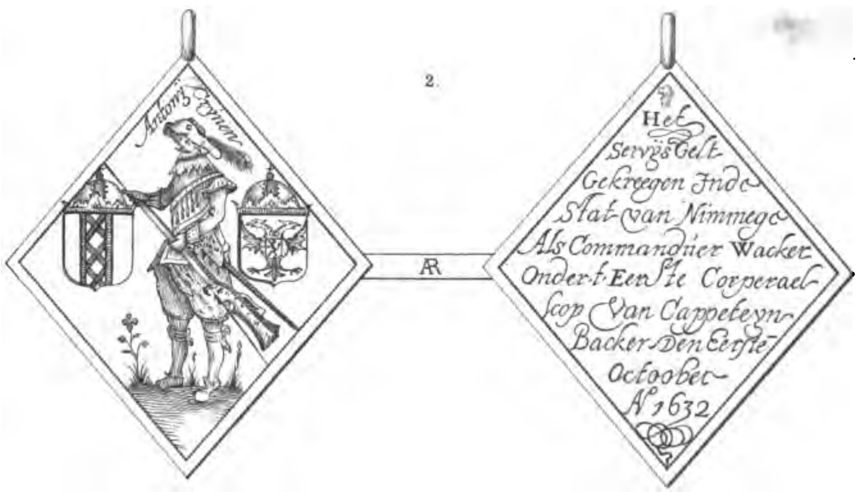
Antonij
AR
Het
Servijs Gelt
Gekreegen Jnde
Stat van Nimmege
Als Commandier Wacker
Onder t Een Ste Corperael
scop Van Cappeteyn
Backer Den Eerste
Octoober
A° 1632

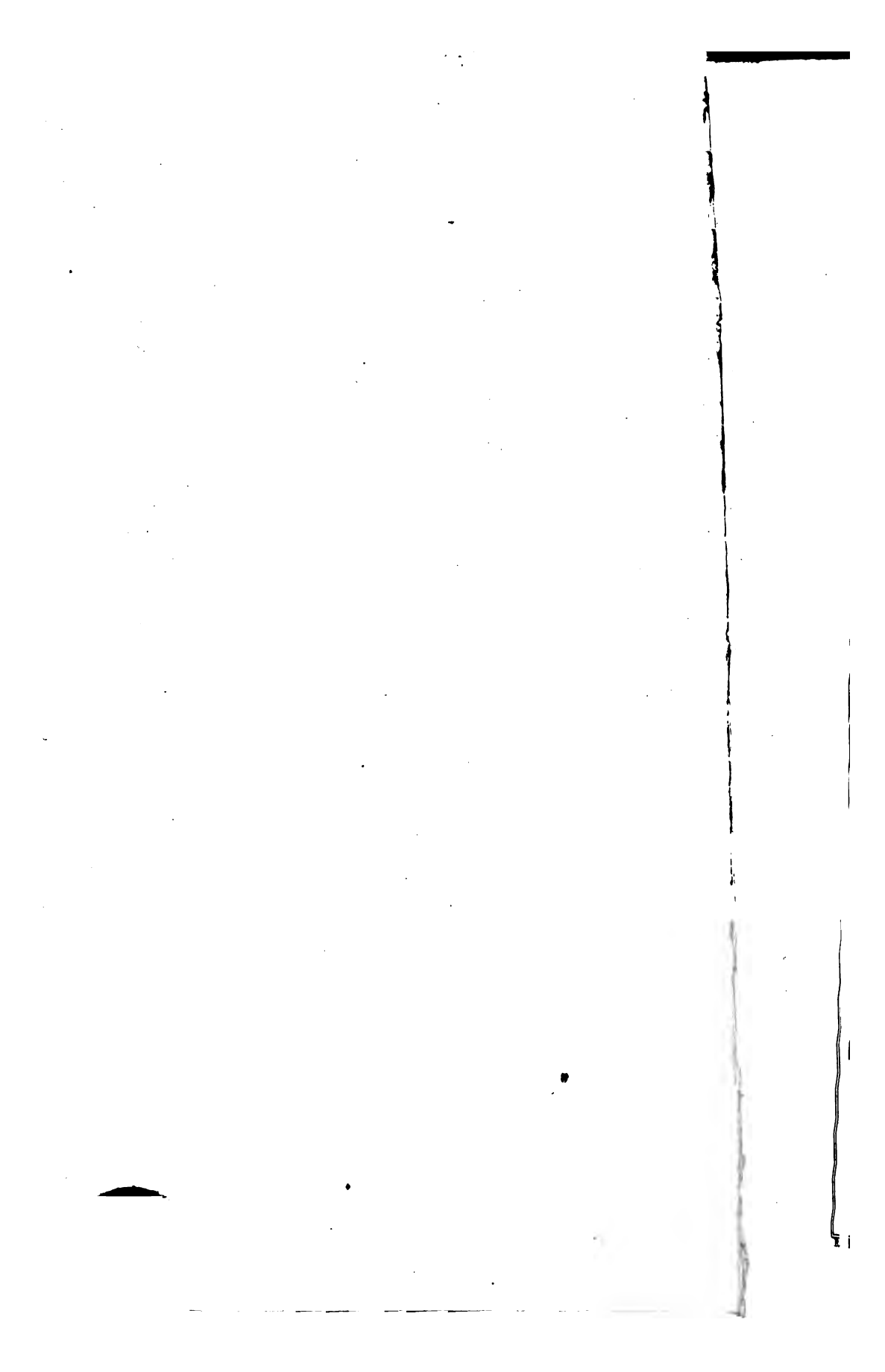

Palmhouten Muntmeter

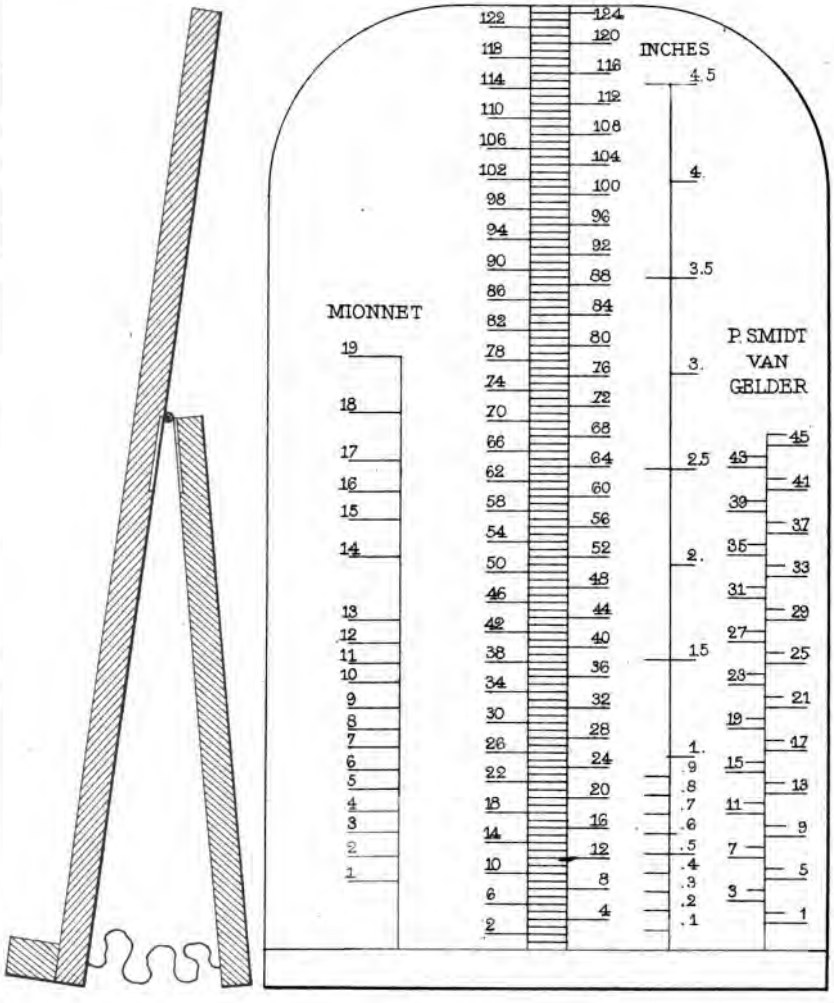

ontworpen door Joh. W. Stephanik

P. & H. imp.

F 1981

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03569 7629

1.

R.

2.

A.J.W. sculp.

P.W.M.T. imp.